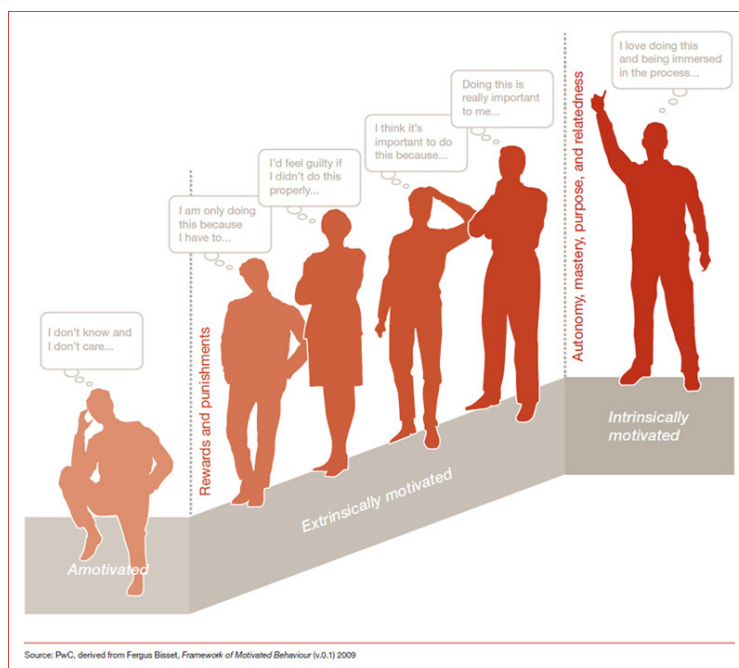

Participatiemotivatie in Barendrecht

Een onderzoek naar de invloed van netwerksturing op de participatiemotivatie in de doe-democratie van Barendrecht

A.J. van Breugel

Studentnummer: 377889

Onderwerp: Participatiemotivatie

Mei 2015

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Avondopleiding Bestuurskunde

Eerste lezer: Dr. A. Edwards

Tweede lezer: M.J. Nederhand MSc

“To be motivated means to be moved to do something”

(Ryan & Deci, 2000, p. 54)

Voorwoord

Het werken aan dit onderzoek heeft mij evenveel energie gekost, als het aan plezier heeft opgeleverd. De omstandigheden waaronder ik aan het onderzoek heb kunnen werken waren dan ook uitstekend. Goede gezondheid, een stabiele relatie en werk binnen het vakgebied van de studie. Ik had me niet beter kunnen wensen.

Ik realiseer me dat het ook wel eens een last moet zijn geweest voor mijn omgeving. Mijn vrouw Sandra heeft het afgelopen jaar de meeste tijd alleen op de bank doorgebracht en mijn collega's zullen wel eens moe zijn geworden van de minicolleges over participatiemotivatie.

Trots ben ik op mijn dochter Emily, die gelijktijdig aan de Erasmus Universiteit Rotterdam haar studie rechten volgt. Dat heeft een extra band geschept.

Met dit onderzoek sluit ik de studie Bestuurskunde af. De studie heeft mij veel nieuwe inzichten geven. Maar wat mij vooral ook is bijgebleven, is de uitspraak tijdens een van de colleges: "Alles is al eens onderzocht, jullie zullen niet veel nieuws ontdekken, maar de manier waarop je deze kennis zelf in je unieke situatie toepast, maakt Bestuurskunde tot een onuitputtelijk interessant vak".

Ik wil mijn medestudenten, docenten en in het bijzonder mijn scriptiebegeleider bedanken voor het fijne samenwerken.

Veel lees plezier.

Arjen van Breugel

10 mei 2015

Samenvatting

Initiatieven van bewoners en (sociale) ondernemers worden steeds belangrijker om de samenleving goed te laten functioneren. Het zijn niet alleen meer initiatieven, het zijn vooral initiatieven die meer omvatten dan alleen een buurtactiviteit of een verbetering van een bestaande situatie. Bewoners denken na over hun rol in de wijk als één werkend geheel. Dat gaat over zorg, werk en samenleven, taken waar de overheid en de professionals tot op heden zelf het beleid bepaalden. Dit veroorzaakt een (wederzijdse) zoektocht naar nieuwe vormen van samenwerking of overdracht van taken. De vragen voor de overheid daarbij zijn: 'vasthouden, loslaten of samenwerken?', 'wat is de motivatie van de burger om de taken van de overheid over te nemen?', 'wat is het effect van overheidssturing op initiatieven?', 'wanneer heeft de overheidsprofessional bemoeienis bij een burgerinitiatief?'.

Het onderzoek beoogt met theorieën over netwerksturing, participatiemotivatie en doe-democratie, inzicht te geven in de Barendrechtse participatiepraktijk. De focus van het onderzoek richt zich op het handelingsperspectief van de Barendrechtse samenleving, participatiemotivatie. Participatiemotivatie wordt in dit onderzoek onderbouwd met de *Self-Determination Theory* van de Amerikaanse onderzoekers Deci en Ryan. Deze theorie baseert zich op de drie basisbehoeften van de mens die nodig zijn voor zelfontplooiing: *competence*, *relatedness* en *autonomy*. Uitgaande van deze basisbehoeften is onderzocht wat voor effect, de drie typen netwerksturing: *stimuleren*, *faciliteren* en *coproductie*, hierop hebben. Tot slot wordt onderzocht of de gehanteerde sturingsstijl heeft geleid tot *actief burgerschap* en *doe-democratie*.

Voor het onderzoek zijn voor iedere sturingsstijl twee, en in totaal zes casussen geselecteerd. Op deze manier is er sprake van '*contrasterende cases*' waardoor de oorzaak-gevolgrelatie beter vastgesteld kan worden. Met de betrokken initiatiefnemers of participanten zijn diepte-interviews gehouden en er is een SRQ-test (Self-Regulation Questionnaire) afgenomen.

Uit de analyse van de empirische resultaten blijkt dat de casussen binnen de sturingsstijl faciliteren, het hoogst scoren op het bereiken van actief burgerschap en doe-democratie. De basisbehoefte autonomie blijkt daar grote invloed op te hebben, beide respondenten scoren daar hoog. De casussen, binnen de sturingsstijl stimuleren, scoren matig tot laag op het ontwikkelen van actief burgerschap en doe-democratie. Daarbinnen laat de casus Buurt Bestuurt potentie zien voor het ontwikkelen van actief burgerschap en doe-democratie, en de casus Buurtpreventie minder. De casussen binnen de sturingsstijl coproductie, laten beiden een geringe score zien op het bereiken actief burgerschap en doe-democratie.

In dit onderzoek is naar voren gekomen, dat het bieden van ruimte de beste resultaten oplevert om actief burgerschap te laten ontstaan. De sturingsstijl die daar het best bij past is faciliteren. Het maximale effect wordt aldus behaald met beperkte grip. Door gebruik te maken van de 'Self Determination Theory' is inzicht verkregen, waarop de sturing zich het best kan richten en wat de invloed is op de drie basisbehoeften. De inzet van sturing vereist van de gemeente meer *bewustzijn* en *alertheid*.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
1 Inleiding en Probleemstelling	8
1.1 Iedereen kan of behoort mee te doen?	8
1.2 Probleemstelling	9
1.2.1 Probleemanalyse	9
1.2.2 Doelstelling en onderzoeksvraag	10
1.2.3 Relevantie van het onderzoek.....	11
2 Achtergrond en context van het onderzoek.....	13
3 Theoretisch kader	15
3.1 Participatiemotivatie.....	15
3.1.1 Self-determination theory	17
3.2 Netwerkbenadering	23
3.2.1 De netwerksamenleving	23
3.2.2 Sturingsprincipes bij netwerken.....	26
3.2.3 Netwerksturing en strategieën	27
3.2.4 Drie benaderingen: Stimuleren, Faciliteren en Coproduceren	27
3.3 Doe-democratie	29
3.3.1 Maatschappelijke ruimte voor initiatief	31
3.3.2 Actief burgerschap door zelf te doen	32
3.3.3 Terugtrekkende overheid.....	35
4 Conceptueel model	37
5 Methodische verantwoording	39
5.1 Onderzoeksopzet	39
5.2 Casusselectie.....	40
5.3 Dataverzameling	41
5.4 Betrouwbaarheid, validiteit en dataverzameling.....	42
5.5 Operationalisatie.....	42
6 Empirie	47
6.1 Stimuleren	47

6.1.1 Buurt Bestuurt	47
6.1.2 Buurtpreventie	48
6.2 Faciliteren	49
6.2.1 Stichting Velerlei.....	50
6.2.2 Moestuin Rijk	51
6.3 Coproduceren	52
6.3.1 Stichting BIZ Centrum Barendrecht	52
6.3.2 Stichting Greensparade	54
7 Analyse	56
7.1 Stimuleren	57
7.2 Faciliteren	58
7.3 Coproduceren	58
8 Conclusie	60
8.1 Inzichten uit de literatuur en praktijk.....	60
8.2 Is de hoofdvraag beantwoord?	62
8.3 Reflectie	63
Literatuurlijst	66
Bijlagen.....	70
Bijlage A: Lijst met respondenten.....	71
Bijlage B: Interviewhandleiding	72
Bijlage C: Interviewvragen.....	73
Bijlage D: SRQ-O test, Verbondenheid met de leefomgeving en motivatie om te participeren.....	74
Bijlage E: Resultaten SRQ test	78
Bijlage F: Analysematrix	79

1 Inleiding en Probleemstelling

In de Barendrechtse samenleving is een voorzichtige groei van het aantal initiatieven van bewoners en (sociale) ondernemers waar te nemen. Het zijn niet alleen meer initiatieven, het zijn vooral ook initiatieven die meer omvatten dan alleen een buurtactiviteit of een verbetering van een reeds bestaande situatie. Bewoners denken na over hun rol in de wijk als geheel. Dat gaat over zorg, werk en samenleven, taken waar de overheid en de professionals tot op heden zelfstandig het beleid bepaalden. Dit veroorzaakt een (wederzijdse) zoektocht naar nieuwe vormen van samenwerking of misschien zelfs overdracht van taken. De vragen voor de overheid daarbij zijn: 'vasthouden, samenwerken of loslaten?', waar begint het één en waar eindigt het ander?, wat is de motivatie van de burger om de taken van de overheid over te nemen?, wanneer heb je als overheidsprofessional bemoeienis bij een burgerinitiatief?. Dit onderzoek probeert antwoord te geven op deze vragen.

1.1 Iedereen kan of behoort mee te doen?

Kantelen, omdenken, transitie, doe-democratie, overheidsparticipatie, dit zijn zomaar een aantal termen die steeds vaker gebruikt worden in mijn eigen praktijk als gebiedsregisseur bij de gemeente Barendrecht. De termen hebben allemaal betrekking op de veranderende relatie tussen burger en overheid. De termen wekken de indruk dat het om grote systeemveranderingen gaat. Maar is dit daadwerkelijk zo? In de troonrede van 2013 heeft de Koning het over de verschuiving van de verzorgingsstaat naar de participatiesamenleving. Het kabinet verwacht van iedereen die mee kan doen dat ook doet en voor zichzelf zal zorgen. Lukt dat niet dan kan je op ondersteuning van de overheid blijven rekenen (Bochove, Tonkens, & Verplanke, 2014, p. 6).

In de beleidsdocumenten worden deze termen vaak gebruikt door beleidsmedewerkers die bijvoorbeeld verantwoordelijk zijn voor het invoeren van de veranderingen die op dit moment plaatsvinden binnen het sociaaldomein. De gemeente krijgt meer verantwoordelijkheid voor jeugdhulp, uitbreiding van de maatschappelijke ondersteuning en werk en inkomen. Het uiteindelijke doel hiervan is dat iedereen kan meedoen in de samenleving. Niet zelden krijgt deze exercitie mede door tijdsdruk het karakter van een marsroute. De gemeente moet oppassen, dat het doel niet verandert in "iedereen behoort mee te doen in de samenleving".

Er zijn de laatste jaren veel rapporten verschenen over de veranderende rol van de overheid en de burger die daar in mee moet. 'Vertrouwen in de Burger' van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 'Een beroep op de burger' van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), 'De Doe-democratie' Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving, 'Loslaten in vertrouwen' van de Raad voor het openbaar bestuur (Rob), 'Swingen met lokale kracht' van de Raad voor Maatschappelijke ontwikkeling (RMO). Er is geen ontkomen aan zo lijkt het, de burger moet aan de bak, maar de vraag is: 'hoe?'.

1.2 Probleemstelling

1.2.1 Probleemanalyse

De eigen praktijk

Als gebiedsregisseur wijkregie heb ik veel contact met bewoners. Ik neem regelmatig deel aan de overleggen en activiteiten in de wijk. Wat mij intrigeert is het grillige karakter van de betrokkenheid. Een voorbeeld daarvan is een groep bewoners, die in het Buurt Bestuurt comité deelnemen. Bij de start heeft het comité een top drie benoemd van prioriteiten in de wijk, die moesten worden aangepakt. Al snel werden er door de gezamenlijke inzet van de deelnemers en de samenwerking met de gemeente en politie goede resultaten geboekt. Het eerste jaar heeft voor veel inspiratie en motivatie gezorgd bij de deelnemers. Het tweede jaar verliep mede door de grote ambitie en zelfoverschatting, iets minder succesvol. De groeiende ambitie heeft geleid tot strijdlust die zich steeds meer tegen de gemeente ging richten. Dit veroorzaakte verdeeldheid binnen het buurtcomité en de verschillende motieven om te participeren werden daarmee zichtbaar. Waar de één zich druk maakt om zaken die niet door de gemeente werden opgepakt, bedacht een ander een strategie waarbij de gemeente niet meer of op een andere wijze nodig was. Het buurtcomité is daarmee in een fase gekomen waarbij de deelnemers het belangrijk vinden om de eigen kijk op de samenleving en hun eigen rol daarbinnen kenbaar te maken aan elkaar. Het comité, een gevarieerd gezelschap met een verscheidenheid aan kennis en ervaring, heeft ook haar kwetsbaarheden en onvermogen. De één participeert in de wijk omwille van de veiligheid in de eigen buurt en de ander om via het netwerk weer aan betaald werk te komen. De één ziet de wijk als potentiële onderneming en een ander wil juist de bureaucratiesering weer terug zoals het vroeger was, maar dan op wijkniveau. Dan zijn er nog de verschillende professionals die participeren in het buurtcomité. Wat is hun belang en wat motiveert hen? Niet zelden zijn het juist de professionals die de bewoners onbedoeld afremmen en hen daarmee ontmoedigen te participeren. Door intensief met deze en andere groepen bewoners en professionals op te trekken heb ik veel logica's waargenomen. Wat ik vooral heb waargenomen is de diversiteit aan motieven om te participeren. Deze motieven worden niet altijd prijsgegeven, omdat ze onderdeel kunnen zijn van een persoonlijk te realiseren doel of omdat men deze zelf niet duidelijk voor ogen heeft.

Zelf uitvinden

Met als uitgangspunt dat iedereen zijn eigen motieven heeft om te participeren, zal het generiek benaderen van de doelgroep(en), door op traditionele wijze beleid te hanteren, weinig effectief kunnen zijn. De participatie opgaven, zoals opgenomen in de decentralisatie doelstelling, dat iedereen kan meedoen in de samenleving, zullen langs andere mechanismen bereikt moeten worden. De wijze waarop wordt in de talrijke rapporten over participatie niet gegeven. Dit moet de gemeente zelf uitvinden. De vragen die ik daarbij heb zijn: 'is de gemeente überhaupt in staat invloed uit te oefenen op de motieven en motivatie van burgers om te participeren?', op welke wijze zou de gemeente dit het best kunnen doen?, als de wijze waarop de gemeente dit wil bereiken verandert, moet er dan ook een andere 'democratische context' worden gecreëerd waarbinnen dit succesvol kan zijn, of verandert deze vanzelf?'. Met deze vragen wordt duidelijk dat het denken over participatiemotivatie al snel kan leiden tot grote vraagstukken. Dit maakt het complex en interessant om vanuit bestuurskundig perspectief te onderzoeken.

1.2.2 Doelstelling en onderzoeksvraag

Het doel van het onderzoek is gericht op het oplossen van een praktisch probleem. Ondanks de vele rapporten over participatie van de verschillende adviesraden zoals eerder genoemd (de WRR, de RMO, de Rob en het SCP) wordt niet duidelijk hoe de vertaalslag op lokaal niveau gemaakt kan worden naar een participerende samenleving in de zin van de doe-democratie. Om deze vertaalslag te kunnen maken moet inzichtelijk worden welke mechanismen en wetmatigheden van invloed zijn en wat de lokale praktijk in Barendrecht is. Het onderzoek beoogt de gehanteerde theorieën te toetsen binnen de Barendrechtse praktijk. Het onderzoek richt zich op het handelingsperspectief van de Barendrechtse samenleving, namelijk participatiemotivatie. Het begrip 'doe democratie' bevat de afhankelijke variabele. Deze wordt beïnvloed door de onafhankelijke variabele binnen het begrip 'netwerksturing'. De aanname in dit onderzoek is dat participatiemotivatie zich minder goed door directieve of hiërarchische sturing, maar beter door netwerksturing laat beïnvloeden. De vraag daarbij is: 'welke vorm van netsturing zal leiden tot actief burgerschap en daarmee tot groei van de doe-democratie?'. Doe-democratie wordt naast actief burgerschap gezien als de democratische ruimte en vormt daarmee de nieuwe context waarbinnen de beïnvloeding plaatsvindt. De vraag daarbij is: 'zijn de kenmerken van een doe-democratie daadwerkelijk in Barendrecht aanwezig?'. Dit onderzoek poogt daarop de antwoorden te vinden.

Centrale vraag

De centrale vraag die gesteld dient te worden om aan de doelstelling van het onderzoek te voldoen luidt:

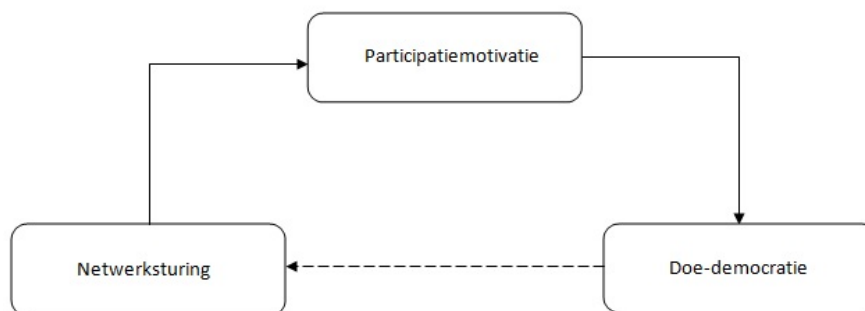
Welke invloed heeft (netwerk)sturing op participatiemotivatie binnen de Barendrechtse samenleving en leidt netwerksturing tot actief burgerschap en doe-democratie?

Deelvragen:

1. Welke vormen van netwerksturing worden er in Barendrecht toegepast?
2. Welke mechanismen binnen netwerksturing kunnen worden onderscheiden die de participatiemotivatie in Barendrecht beïnvloeden?
3. Welke participatiemotivatie niveaus worden in Barendrecht waargenomen?
4. Welke invloed heeft (netwerk)sturing op participatiemotivatie?
5. Welke vorm van netwerksturing leidt via participatiemotivatie tot actief burgerschap en doe-democratie?

Causaal model

Dit causaal model gaat ervan uit dat netwerksturing de doe-democratie via participatiemotivatie kan beïnvloeden. Netwerksturing is op zijn beurt afhankelijk van de democratische ruimte in de doe-democratie. Doe-democratie vormt daarmee tevens de context die via netwerksturing de participatiemotivatie kan beïnvloeden. De samenleving en de burgers staan in een bepaalde context, waardoor hun handelen wordt bepaald. Sturing is erop gericht het handelen doelgericht te beïnvloeden (Bekkers, 2007, p. 21). Het begrip netwerksturing zal daarvoor moeten worden gedefinieerd in kenmerkende begrippen. Actief burgerschap is als component van de doe-democratie het sociaal verschijnsel waarop het onderzoek is gericht. Doe-democratie is een cultuur die (nu nog) als stille ideologie wordt aangeduid. Doe-democratie heeft betrekking op actieve burgers die zaken willen oppakken voor het publieke belang, en dat ook daadwerkelijk doen. In dit beleidsperspectief streeft de overheid naar een andere rolverdeling met burgers. De overheid heeft een dienende rol en geeft meer ruimte en vertrouwen aan burgers (Oude Vrielink, Verhoeven, & Wijdeven, 2013, p. 13).

Figuur 1 Causaal model

1.2.3 Relevantie van het onderzoek

Dit onderzoek heeft met name praktische relevantie voor de initiatieven binnen de gemeente Barendrecht. Er is veel gepubliceerd over de concepten doe-democratie, netwerksturing en participatie. Er is echter minder bekend over het construct participatiemotivatie in relatie tot de genoemde concepten. Albert Jan Kruijer stelt dat: "de rol van de wetenschapper is, om abstracte beleidstheorieën overeen te laten stemmen met de weerbarstige samenleving. Op zo'n manier dat de democratische samenleving uitgedrukt in welbegrepen eigenbelang aan kwaliteit wint, of op z'n minst niet verder afbrokkelt" (Kruijer, 2010, p. 265).

Maatschappelijke relevantie

"Maatschappelijke relevantie verwijst naar de mate waarin het onderzoek naar verwachting zal bijdragen aan de oplossing van maatschappelijke problemen of vraagstukken" (Thiel, 2009, p. 194). De botsende logica's van de systeem- en de leefwereld zorgen regelmatig voor onbegrip en ergernissen. Burgers ergeren zich over de wijze waarop de gemeente met bijvoorbeeld initiatieven omgaat. Aan de andere kant vinden veel ambtenaren het lastig om de grillige samenleving, door middel van beleid te beïnvloeden. Het beleid van de gemeente wordt toegepast als leidend principe waarnaar de samenleving zich uiteindelijk moet voegen. De ambtelijke organisatie heeft het zichtbaar moeilijk met de omgekeerde manier van denken die doe-democratie met zich meebrengt. De vraag bij doe-democratie is: 'hoe kan de gemeente beter aansluiting vinden bij wat er in de

samenleving speelt?'. De sturingsstijl wordt in dit onderzoek als vertrekpunt genomen. Het onderzoek beoogt inzicht te geven in de effecten van de gehanteerde sturingsstijlen op de participatiemotivatie van burgers. Dit inzicht kan de gemeente helpen aansluiting te vinden bij wat er in de samenleving speelt en welke gevoeligheden daarbij van toepassing zijn. Het onderzoek kan hiermee een bijdrage leveren om de ergernissen tussen de systeem- en de leefwereld te verminderd of wegnemen.

Wetenschappelijke relevantie

"De wetenschappelijke relevantie van een onderzoek verwijst naar de mate waarin de te verwerven kennis zal bijdragen aan de bestaande kennis over een onderwerp" (Thiel, 2009, p. 201). Bochove et al. stellen dat: "onderzoek naar verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals vrij schaars is" (Bochove, Tonkens, & Verplanke, 2014, p. 9).

Bij dit onderzoek ligt de focus op participatiemotivatie en de factoren die door overheidssturing daarop van invloed zijn. Het onderzoek geeft daarmee gehoor aan het bovenstaande signaal van Bochove et al.. Een gangbaar onderzoek naar, voorwaarden die leiden tot participatie, is het CLEAR-model van de Engelse onderzoekers Lowndes, Pratchett et al., die op hun beurt voortbouwen op Amerikaans onderzoek van Verba, Scholzman en Brady (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 33). Denters et al. hebben op basis van het CLEAR-model de Nederlandse variant, het 'ACTIE-model' ontwikkeld. Deze modellen geven een opsomming met voorwaarde waaraan de sturing op initiatieven zou moeten voldoen. De onderzoekers waarschuwen dat het model niet als 'handboek soldaat' kan worden gehanteerd en dat de methode geen pasklare antwoorden geeft.

Omdat motivatie in dit onderzoek een belangrijke plaats inneemt, en de bovengenoemde modellen daarin slechts beperkt inzicht bieden, is aansluiting gezocht bij wetenschappelijk onderzoek naar participatiemotivatie. Er is veel onderzoek gedaan naar arbeidsmotivatie. In het licht van dit onderzoek wordt arbeid gezien als een vorm van participeren die overeenkomsten vertoont met het participeren in de samenleving. Vanuit langdurig onderzoek hebben Deci en Ryan de 'Self-determination Theory' (SDT) ontwikkeld. Deze theorie wordt veel gebruikt in de HRM-sector bij de beïnvloeding van arbeidsmotivatie. Dit onderzoek kan met behulp van de genoemde theorie een aanvulling geven op de bestaande modellen en inzichten van sturing op participatiemotivatie.

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek wordt ontleent uit het feit dat er, voor zover bekend, geen onderzoek is gedaan naar de toepasbaarheid van het SDT-model in het kader van burgerparticipatie en initiatieven. Het verkrijgen van meer inzicht in het construct 'motivatie' kan bestaande theorieën over de toepassing van sturingsstijlen en de totstandkoming van de doe-democratie verrijken.

2 Achtergrond en context van het onderzoek

Zoals de inleiding doet vermoeden zal in dit onderzoek regelmatig geschakeld worden tussen de details en de grotere verbanden. Het onderzoek is toegespitst op het vinden van concrete oorzaken die participatiemotivatie kunnen veroorzaken of versterken. Vaak wordt daarbij uitgegaan van een holistische kijk op de samenleving. Juist het kijken naar de samenleving als een verbrokkeld geheel maakt het mogelijk de verbanden te ontdekken en mechanismen te herkennen die van toepassing zijn. Binnen dit onderzoek wordt gezocht naar verklaringen voor participatiemotivatie binnen verschillende initiatieven in de Barendrechtse samenleving. Dit kan het beste gezien worden door de politieke en culturele historie te duiden welke heeft geleid tot de huidige democratie en de beelden die daarover zijn in de samenleving. Is democratie voor iedereen hetzelfde of zijn daar verschillende opvattingen over? Wat kan en wat mag er? Wanneer start je een initiatief en waarom? Moeten er problemen zijn waar anders niets aan gedaan wordt of wil je de wereld een stukje beter maken voor jezelf en een ander?

Bekkers heeft het over de versplinterde, maar tevens vervlochten samenleving. "Een moderne samenleving kenmerkt zich door een steeds verder om zich heen grijpend proces van functionele differentiatie dat gebaseerd is op maatschappelijke specialisatie en arbeidsverdeling" (Bekkers, 2007, p. 30). De structurele versplintering zal toenemende complexiteit tot gevolg hebben. Deze complexiteit leidt enerzijds tot een structureel rationaliteitstekort en anderzijds is er een 'information overload' ontstaan (Bekkers, 2007, p. 32) Dit heeft tot gevolg dat burgers, bestuurders en de politiek steeds meer vanuit het eigen referentiekader en geconstrueerde werkelijkheid zijn gaan denken en handelen. Deze werkelijkheid wordt steeds minder door ideologische systemen zoals religie gevormd en geleid. Echter is de democratische revolutie uitgegaan van de idee dat een politieke natie een eenheid was, dan wel moest worden. Daarin speelde geloof een belangrijke rol, dat was immers bij uitstek de waarborg voor de samenhang en het morele gehalte van een samenleving (Rooy, 2014). Wat bindt ons heden ten dage? De angst en onzekerheid voor de toekomst wordt gevormd door de beelden van wereldwijde gebeurtenissen. Deze beelden ontstaan en verspreiden zich door de communicatietechnologie razendsnel. De beelden en opvattingen die in de samenleving ontstaan beïnvloeden ons gedrag dat weer tot gevolg kan hebben dat de economie afremt of het onderlinge vertrouwen afneemt. De afhankelijkheid van de politiek is groot, maar de invloed van de politiek lijkt relatief klein. Grote problemen worden door de politiek niet opgelost wat het hiervoor beschreven effect alleen nog maar verder versterkt.

Volgens de Rooy gaat de kabinetsnota 'De Doe-democratie' (2013) stilzwijgend uit van twee problemen: 'het overheidsmonopolie op besluitvormingsprocessen is te groot en burgers accepteren dit te veel'. De aard van dit probleem ligt volgens de Rooy gecompliceerd en kent een langere geschiedenis dan slechts enkele decennia (Rooy, 2014). Dat burgers te veel accepteren suggereert dat de overheid de ruimte biedt aan burgers om zich te verzetten en zelf verantwoordelijkheid te nemen voor besluitvormingsprocessen waar het de burger direct aangaat en een belang heeft. Logischerwijs zal de burger allereerst actief worden waar hij een belang heeft en een opvatting hoe dit belang het best gediend kan worden. De burger zal niet zo snel vanuit een allesomvattend groot verhaal handelen zoals de politiek dat doet maar eerder vanuit een klein ideaal. Ook zal hij zijn ideologie niet luid of expliciet verkondigen maar delen met een relatief kleine groep belanghebbenden. De aanvaarding binnen de kleine groep zal sterk genoeg moeten zijn om vanuit de ideologie een actie voort te laten komen (Montfoort, Michiels, & Dooren, 2013, p. 12).

Niet zelden wordt bij problemen of vraagstukken over menselijke gedragingen in Barendrecht teruggeslagen naar waarden van weleer. Een deel van Barendrecht heeft hierover conservatieve opvattingen en normen. Toch wordt er in Barendrecht steeds vaker over een nieuwe vorm van democratie gesproken: de 'doe-democratie'. Daarbij organiseren burgers zich rond een thema, voorval waarmee zij zich verbonden voelen en besluiten gezamenlijk actie te ondernemen zonder verdere besluitvorming daarover te vragen bij de overheid. De vraag daarbij luidt: 'is deze ruimte er echt of blijven de oude systemen kaderstellend?'. Het daadwerkelijk delen van besluitvorming en het bieden van inzicht in eigen handelen stuit bij de overheid over het algemeen nog steeds op veel weerstand (Specker & Hindriks, 2014, p. 27). De vraag is of dit in Barendrecht ook wordt aangetroffen. En hoe staat het in Barendrecht met het moderniseren van de samenwerkingsvormen?

Van de professionele netwerken wordt veel verwacht. Maar zijn deze netwerken in staat om de vertaalslag van vaag rijksbeleid naar de lokale praktijk te maken? Kunnen de negatieve gevolgen van de versplinterde samenleving worden hersteld door deze netwerken? Koppenjan en Klijn stellen in 'Managing uncertainties in networks' dat conventionele methodes voor het managen van complexe vraagstukken verre van effectief zijn (Koppenjan & Klijn, 2004, p. xii). De titel impliceert dat het vraagstuk/uncertainty zich binnen een netwerk bevindt. Kan de overheid, in dit geval de gemeente Barendrecht, zich door het vormen van een nieuw netwerk positioneren binnen de doe-democratie? En kan daarmee de motivatie binnen de samenleving om te gaan participeren worden vergroot of leidt dit juist tot een rol onzuiverheid? Moet de overheid zich klein maken om een grote samenleving te laten ontstaan? Of moet de overheid de samenleving gaan faciliteren. Volgens Albert Jan Kruiter kan dat niet als de overheid niets begrijpt van de ratio van de burger en geeft daarbij een eigen voorbeeld. Kruiter ontving van zijn gemeente een paar werkhandschoenen die volgens het begeleidend schrijven bedoeld waren om hem aan te zetten tot het opruimen van herfstbladeren op straat. Dit soort cliché beelden maken volgens Kruiter duidelijk dat ook de faciliterende overheid op zijn einde loopt. Kruiter betoogt dat burgers niet zouden moeten participeren vanuit een democratisch oogpunt 'het is goed dat burgers meedoen', maar om de verzorgingsstaat op peil te houden. Daarvoor heb je geen neutraal faciliterende overheid nodig, maar een overheid die expliciete heldere keuzes maakt ten bate van het publiek belang (Specker & Hindriks, 2014, p. 45). Vervolgens blijft de vraag waarop de expliciete heldere keuzes betrekking hebben: 'hoe weet de overheid wat de burger zelf kan en zal gaan doen?'. Durft de overheid het risico te nemen om op afstand te blijven en niet in de gaten te duiken die zullen ontstaan? Volgens Rakesh Rajani betekent actiever burgerschap niet per definitie minder overheidsactie. Meer actie op lokaal vlak vergt meer verbeelding op grotere schaal. Dit is niet het moment voor overheden om achterover te leunen (Specker & Hindriks, 2014, p. 16).

3 Theoretisch kader

Een samenleving waarin iedereen kan meedoen is het uitgangspunt van de decentralisaties binnen het sociaal domein. De vraag hierbij is: 'is dit een ideologisch uitgangspunt waarbij democratische vooruitgang voorop staat of is het een manier om de verzorgingstaat af te bouwen en de verantwoordelijkheid terug te leggen bij de burgers?'. Vaak gaat de discussie hierover, de overheid moet bezuinigen en de burger mag het zelf oplossen. Gemeenten krijgen minder geld van het Rijk maar moeten daar meer voor gaan doen, dit moet worden opgevangen door de eigen kracht van de burgers (Divosa, 2014). Dit is een duidelijk signaal, het wordt de burger opgelegd om zorgtaken op te pakken. Maar veel burgers doen dit al als mantelzorger of vrijwilliger of omdat zij het normaal vinden om de zwakkere in hun omgeving te helpen met klusjes of zorg. Hoe gaat de gemeente die verantwoordelijk wordt voor bijna het hele sociaaldomein om met deze groep? Heeft de gemeente een beeld van de omvang van de groep en wat hen drijft? Vooral dat laatste is de zorg van Albert Jan Kruijer. Hij vraagt zich af, hoe kan de gemeente de burger goed faciliteren als de gemeente niets begrijpt van de ratio van de burger (Specker & Hindriks, 2014, p. 45)? Het risico is niet ondenkbeeldig dat de gemeente met haar bemoeienis deze groep eerder demotiveert dan motiveert. De WRR constateert dat de meeste vrijwilligers niet actief zouden zijn geworden als het hen niet was gevraagd. Het is dus volgens de WRR raadzaam een actieve uitnodiging, toerusting en begeleiding te bieden want "Aandacht is een belangrijke brandstof voor nagenoeg alle vrijwilligers" (BZK, 2013, p. 33). Maar dan moet het dus wel de goede uitnodiging zijn. Dan rest de vraag: 'hoe de gemeente de groep die nog niet participeert wil gaan bereiken en motiveren?'. Aan de hand van de concepten participatiemotivatie, doe-democratie en netwerksturing zal hierop een antwoord worden gezocht.

3.1 Participatiemotivatie

De WRR spreekt in de nota 'Vertrouwen in de Burger' over 'drie velden van burgerbetrokkenheid': beleidsparticipatie, maatschappelijke participatie, en maatschappelijke initiatieven. Bij beleidsparticipatie en maatschappelijke participatie ligt het initiatief bij de overheid en 'mogen' burgers meedoen. Bij maatschappelijke initiatieven ligt het initiatief bij samenleving (WRR, 2012, p. 13). In dit onderzoek worden vooral de twee laatste velden betrokken. Initiatieven van burgers zijn ook voor de vernieuwing van het maatschappelijk middenveld steeds belangrijker aan het worden (Hurenkamp, Tonkens, & Duyvendak, 2006, p. 8).

Movisie gebruikt voor de definitie van participeren de Dikke Van Dale, participeren betekent participatie: 'deelneming; het hebben van een aandeel in iets'. Participeren is 'deelhebben (aan) of deelnemen (in)'. Het woord participeren is daarmee een afgeleide uit het Latijnse 'pars en cipere', wat staat voor 'deel en nemen' (Houten & Winsemius, 2010, p. 13). Movisie hanteert de indeling horizontale en verticale participatie. Horizontale participatie heeft betrekking op, iets doen voor een ander uit de eigen directe woon- en leefomgeving. Hierbij kan gedacht worden aan vrijwilligerswerk in de buurt zoals Buurt Bestuurt of Buurtpreventie. Verticale participatie heeft betrekking op het deelnemen of beïnvloeden van het beleid. Hierbij kan gedacht worden aan het deelnemen aan de WMO-raad als adviesorgaan van de gemeente (Houten & Winsemius, 2010, p. 15). "De overheid doet actief aan burgerparticipatie" (Wilde, 2010, p. 29). Dit is de logica die de laatste decennia heel normaal was. Inspraak en interactief beleid, participatieladders. Het gaat allemaal uit van de logica van de overheid, hoe burgers moeten participeren en vooral participeren met de overheid. Mirte van der Vliet doet een oproep aan gemeenten om participatie vooral leuk te maken. In plaats van de participatieladder als houvast te gebruiken zou het effectiever zijn een motivatieladder te hanteren

(Vliet, 2014). Volgens Van der Vliet mag het allemaal best wat leuker gemaakt worden om te participeren. Daarmee neemt volgens Van der Vliet de motivatie om te participeren toe. "Als de overheid burgers als te sturend of dwingend ervaren, draagt niet bij aan de motivatie van individuen om de publieke zaak van dienst te zijn. Die overheid bereikt dan eerder het omgekeerde effect" (Forum, 2013, p. 10). In hun onderzoek naar welke motieven vrijwilligers hebben om te participeren zijn Bochove et al. tot de conclusie gekomen dat vrijwilligers niet participeren uit eigen individueel belang, maar dat er twee soorten motieven zijn te onderscheiden: 1. participeren om de wereld te verbeteren; 2. participeren doen om de eigen levensomstandigheden te verbeteren (Bochove, Tonkens, & Verplanke, 2014, p. 48). Deze laatste categorie kan worden opgedeeld in materiële en immateriële motieven. De immateriële motieven kunnen uiteenlopen van kennis verwerven tot op zoek zijn naar gemeenschapszin. Over het algemeen zijn de motieven een combinatie van de genoemde categorieën.

De Wilde wijst op het ontbreken van eenduidigheid wat er met burgerparticipatie wordt bedoeld (Wilde, 2010, p. 29). Het is zeker dat het bijna altijd gaat om een instrumentele benadering. Daarbij maakt het niet uit of het nu gaat om burgerpanels, wijkschouwen, praatcafés of werkateliers. Het uitsluitend inzetten van instrumenten voor participatie of inspraak, garandeert geen succes en geeft gemakkelijk het gevoel van een schijndemocratie. Een goed voorbeeld hiervan is te zien in de documentaire 'De brief van de burgemeester'. In deze documentaire wordt haarscherp in beeld gebracht hoe in een Gronings dorp, waar veel problemen spelen, zoals ruzies, vervuiling en vereenzaming, de overheid geen controle meer heeft op het ingezette participatieproces. Iedereen is erg op zichzelf en heeft geen zin in de rotzooi van de ander. De burgemeester vraagt de bewoners om met 'een eigen kracht conferentie' de problemen zelf aan te pakken. De bewoners beginnen met frisse tegenzin. Maar alles pakt anders uit dan de autoriteiten hadden verwacht (Berge, 2014). De bewoners zijn niet meer verantwoordelijkheid gaan nemen na de oproep van de burgemeester, maar verwachten juist meer opvolging van de gemeente, die in hun ogen uitbleef.

Wat beweegt burgers om in actie te komen? Daarvoor zijn twee typen reactie te onderscheiden volgens de WRR. Ten eerste komen burgers in actie bij veranderingen. Burgers zijn gewend aan een bepaalde situatie en vinden het niet fijn als dat verandert. Ten tweede zijn burgers vaak zelf op zoek naar verbeteringen en veranderingen. Voorbeeldprojecten die door zowel burgers als overheid worden gezien in binnen- of buitenland werken inspirerend, en zij willen dat ook in de eigen situatie toepassen of uitproberen (WRR, 2012, p. 61).

In zijn boek 'Nu even niet!' beschrijft Gijs van Oenen het fenomeen van emancipatoire moeheid. We hebben in Nederland de afgelopen decennia een emancipatie doorgemaakt waarbij de samenleving zelf steeds meer de norm mocht bepalen. Deze norm impliceert wel dat we voor veel aspecten van het maatschappelijk en het persoonlijk leven verantwoordelijkheid moeten dragen. We krijgen inmiddels genoeg van die last van de eigen norm en worden inter-passief (Van Oenen, 2011, p. 265). Nu even niet! Van Oenen noemt zijn redenering Hegeliaans. De emancipatie is te goed geslaagd. De emancipatie is niet slecht voor ons geweest, maar heeft wel problematische consequenties die vooraf niet zijn voorzien (Van Oenen, 2011, p. 25). We zitten onszelf in de weg en besteden zaken die we lastig vinden het liefst uit. Maar wat valt er uit te besteden als de dwang niet door externe autoriteiten is opgelegd, maar door jezelf? Lang is er geloofd in de maakbaarheid van de samenleving, maar inmiddels is de maakbaarheid van onszelf een vraag die voorligt. Hoe kunnen individuen zichzelf en daarmee de samenleving weer motiveren, wat is daar voor nodig? Mirte van

der Vliet is twee jaar geleden gestopt met top hockey. "Mijn intrinsieke motivatie nam zienderogen af toen ik niet aan kon haken bij het Nederlands elftal en ik geen hoger doel meer had om naar toe te werken" (Vliet, 2014). Als de weg van groei en zelfbeschikking stopt neemt ook de motivatie om deel te nemen af, stelt Mirte.

3.1.1 Self-determination theory

"To be motivated means to be moved to do something" (Ryan & Deci, 2000, p. 54). De vraag hierbij is: 'hoe kan motivatie gestimuleerd worden of wat moet je vermijden om de motivatie weg te drukken?'. In de HRM en organisatiepsychologie heeft het begrip motivatie een prominente positie bij het verbeteren van de prestaties. De mechanismen die toegepast worden op arbeid of organisatie, kunnen ook worden geprojecteerd op participatie in de zin van dit onderzoek.

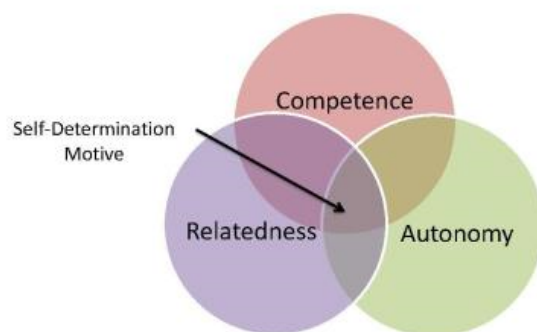
AMO-theorie

Allereerst zal het belang van het begrip motivatie moeten worden gedefinieerd. In de organisatiekunde is men erachter dat tevredenheid in mindere mate een factor van invloed is dan motivatie. Het AMO-model van Boxall en Purcell gaat daarbij uit van drie variabelen die leiden tot (*P*) performance: (*A*) *Ability* is het vermogen dat mensen op grond van kennis en vaardigheden hebben. (*M*) *Motivation* is de bereidheid die mensen hebben om aan de slag te gaan. (*O*) *Opportunity to perform* is de mogelijkheid die de organisatie, de werknemer biedt. Hierbij hoort de formule $P=A+M+O$. Met deze formule wordt inzichtelijk dat motivatie een belangrijke factor is, maar dat deze pas zal leiden tot prestaties in combinatie met de andere variabelen. Er moet dus ook het vermogen zijn en een kans. Motivatie kan gezien worden als de drijvende kracht die kans en vermogen omzet in prestaties (Steijn & Groeneveld, 2009, p. 186).

SDT-theorie

Nu kan verder worden ingezoomd op het begrip motivatie. Edward L. Deci en Richard M. Ryan ontwikkelden de 'Self-Determination Theory' (SDT). De theorie gaat over menselijke motivatie en wordt gezien als een van de standaardwerken op dit gebied (Eikelenboom, p. 501). De theorie is gebaseerd op drie basisbehoeften van de mens. *Competence* refereert aan het gevoel effectief te zijn in een doorlopende interactie met de sociale omgeving en de ervaring van de mogelijkheid om de eigen capaciteiten te benutten. Competence is niet het aangeleerde gedrag maar een gevoel van vertrouwen in eigen capaciteit en acties. "De behoefte aan competentie is de wens om doeltreffend met de omgeving om te gaan" (Broeck, Vansteenkiste, Witte, Lens, & Andriessen, 2009, p. 323). *Relatedness* refereert aan het gevoel van verbondenheid met anderen, van zorgen en verzorgd worden, en van het gevoel ergens bij te horen.

Het refereert aan het gevoel van geborgenheid binnen een groep. *Autonomy* refereert aan de perceptie om het gedrag zelf te mogen bepalen, vanuit eigen belangen en waarden. Autonomie is dus iets anders dan onafhankelijkheid (Deci & Ryan, 2004, p. 7). De theorie van Deci en Ryan gaat uit van optimale groei en motivatie als aan alle drie de basisbehoeften wordt voldaan. De self-determination theorie is in feite een metatheorie die gebaseerd is op de drie basisbehoeften en

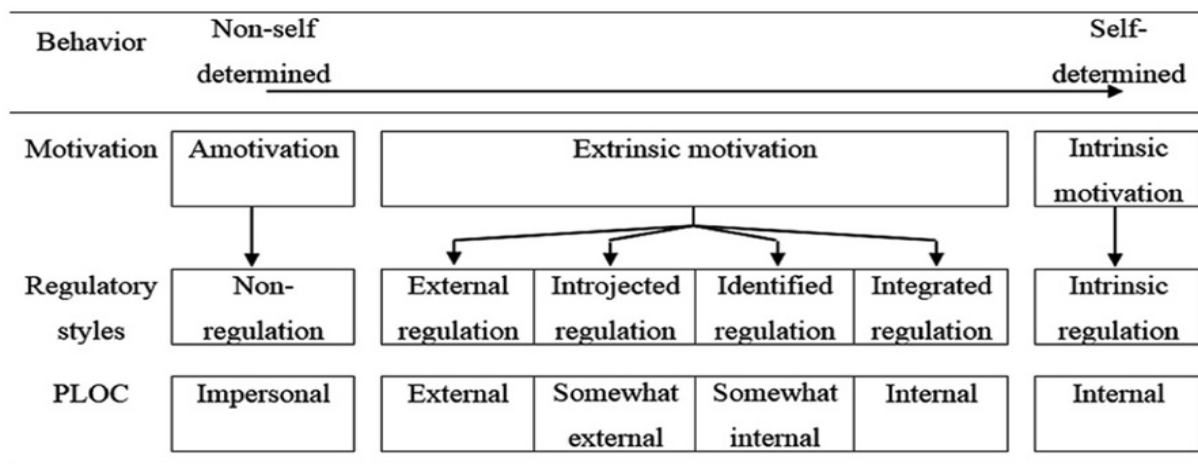

Figuur 2 Drie aangeboren behoeften Bron perceptum Smart learning

vier onderliggende 'minitheorieën'. De drie basisbehoeften vormen eveneens de basis voor de vier minitheorieën. Op basis van deze theorieën en met name de Organismic Integration Theory zal de relatie met netwerksturing worden gezocht. De minitheorieën worden alle vier besproken. Ze vormen tezamen de basis vormen voor de Self Determination Theory. Intrinsieke motivatie is afhankelijk van de vervulling van het gevoel van autonomie, verbondenheid en competentie.

1. Cognitive Evaluation Theory gaat in op de effecten van de sociale context op de intrinsieke motivaties van mensen. Extrinsieke motivatie komt tot stand door bijvoorbeeld een geldelijke beloning of goedkeuring. Onderzoek heeft onder andere uitgewezen dat door extrinsieke fysieke beloning de intrinsieke motivatie snel weer afneemt en dat bij positieve verbale beloning de intrinsieke motivatie toeneemt. Dit wordt veroorzaakt door de basisbehoefte Autonomy. Als extrinsieke prikkels ervaren worden als controle, dan neemt de intrinsieke motivatie af (Deci & Ryan, 2004, p. 10). De autonomie van de intrinsieke motivatie wordt gefrustreerd (Broeck, Vansteenkiste, Witte, Lens, & Andriessen, 2009, p. 323).

2. Organismic Integration Theory geeft inzicht in de mogelijkheden om effectief te interveniëren bij te onderscheiden vormen van motivatie. Bij afwezigheid van intrinsieke motivatie kunnen mensen toch de motivatie gaan internaliseren. Deci en Ryan gaan uit van een continuüm en geven daarmee een samenhangend beeld in één overzicht. Dit is in hun benadering een belangrijk gegeven. Het continuüm kenmerkt zich doordat het geen tweedelingen (dichotomie) maakt, iets wat in de praktijk al snel gedaan wordt. Iemand is in meer of mindere mate of gemotiveerd of ongemotiveerd, daartussen zijn meerdere gradaties. Het doel van het continuüm is het spectrum aan te geven. Het is geen trap die logischerwijs gevolgd kan worden van ongemotiveerd naar gemotiveerd. Het geeft eerder een beeld van de verscheidenheid zoals de regenboog kleuren bevat (Deci & Ryan, 2004, p. 15).

Figuur 3 Motivatiecontinuüm (gebaseerd op Deci en Ryan, 2004 p.16) PLOC perceived locus of control
bron *Frontiers in Human Neuro science*

Het continuüm beschrijft tussen ongemotiveerd en intrinsieke motivatie vier vormen van regulatie die extrinsiek zijn ofwel buiten de individu zelf komen. Daarbij wordt gesteld dat ongemotiveerdheid of amotivatie volledig ongereguleerd plaatsvindt. Er is geen of nauwelijks sprake van autonomie maar van 'impersonal'. Dit in tegenstelling tot de intrinsieke gemotiveerdheid die juist gekenmerkt wordt door een uiterst sterk autonoom karakter. Door de sterke autonomie kan de eigen wil leiden

tot het maken van keuzen (Gagné & Deci, 2005, p. 340). Voor dit onderzoek zijn de vier vormen tussen deze twee uitersten interessant. Hier gaat het om de mate waarop het mogelijk moet zijn om van buitenaf de motivatie te beïnvloeden.

Intrinsiek gemotiveerd gedrag, dat wordt aangedreven door de belangstelling voor de activiteit zelf, is typisch autonoom. Een belangrijk aspect van de self-determination theorie is de stelling dat extrinsieke motivatie kan variëren in de mate waarin het autonoom is versus gereguleerd. Activiteiten die niet interessant genoeg zijn en waarvoor dus de intrinsieke motivatie ontbreekt, vragen om extrinsieke sturing op motivatie. Het handelen is daarbij afhankelijk van een gebeurtenis tussen het gedrag en het gewenste gevolg zoals bijvoorbeeld goedkeuring, een compliment of een tastbare beloningen. Wanneer het gedrag van buitenaf gereguleerd is, wordt dit type gedrag aangeduid als extrinsieke motivatie (Gagné & Deci, 2005, p. 334).

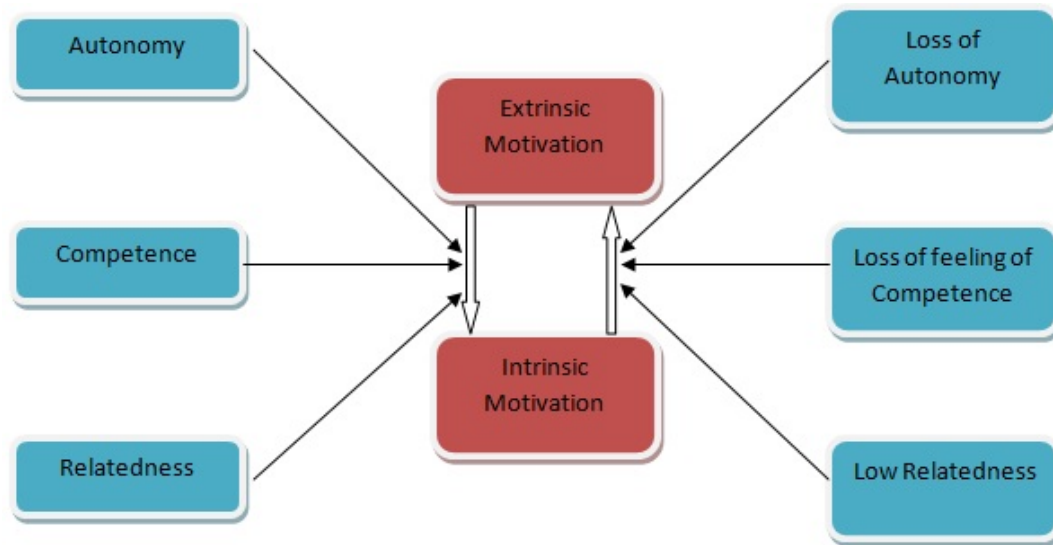
De vorm met de minste autonomie en waar de motivatie het zwaarst moet worden gereguleerd noemen Deci en Ryan *external regulation*. Deze vorm wordt gekenmerkt door regulatie met uitsluitend beloning en straf. Het handelen wordt dus volledig door een ander bepaald en de doelstelling van het handelen wordt niet geïnternaliseerd (Deci & Ryan, 2004, p. 17). Bij *introjected regulation* wordt het handelen al iets meer als eigen doelstelling beschouwd, maar nog lang niet genoeg om het als eigen waarde te beschouwen. Er ontstaat wel een lichte vorm van internalisatie ofwel het zich eigen maken van waarden en normen, maar die is gericht op het vermijden van schuldgevoelens en het gevoel van eigenwaarde te vergroten. Bij de daarop volgende vorm, *identified regulation*, wordt de motivatie gevormd door identificatie met het verwachte handelen en bereikt daardoor een hogere mate van autonomie. *Integrated regulation* is de basis voor de meest autonome vorm van extrinsieke motivatie. Het motiveert burgers om te gaan participeren als zij het idee hebben daarmee een maatschappelijke probleem te kunnen oplossen (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 20). Hier wordt het eigen handelen als nuttig en belangrijk ervaren en het bevredigt de behoefte van autonomie, competentie en relatie. Het strookt met de eigen doelen, waarden en normen. Men spreekt van een autonome vorm van regulatie en extrinsieke motivatie om de beloning te krijgen die bij het handelen hoort (Deci & Ryan, 2004, pp. 17-18). Zoals het handelen bij sporten motiveert omdat het goed is voor de gezondheid. Het blijft echter een extrinsieke motivatie. De tevredenheid komt niet van de activiteit zelf, maar veeleer van de extrinsieke gevolgen waartoe de activiteit leidt en is daarmee nog steeds instrumenteel (Gagné & Deci, 2005, p. 331).

Waar intrinsieke motivatie een belangrijke prikkel vormt voor het handelen, wijzen Frey en Jegen op het toepassen van externe regulering. Het gevolg van sturing op externe prikkels kan zijn dat mensen vooral op basis van die prikkels gaan handelen, waardoor hun intrinsieke motivatie wordt weggedrukt. Dit wordt het crowding out effect genoemd (Steijn & Groeneveld, 2009, p. 188). Als de beloning niet in verhouding staat tot de waarde, die men er vanuit de intrinsieke motivatie aan heeft toegekend, zal dit effect sneller optreden. Zo heeft het doneren van bloed in de U.S.A. een daling laten zien, toen de overheid besloot er een vergoeding van \$25,- tegen over te stellen. Velen vonden het geven van hun bloed veel meer waarde hebben en besloten daarom te stoppen.

3. Causality Orientation Theory (COT) gaat uit van drie oriëntaties. *Autonomy orientation* gaat ervan uit dat de eigen interesse en waarden de intrinsieke motivatie en geïntegreerde extrinsieke motivatie reguleert. *Controlled orientation* impliceert dat sturing en controle nodig is waardoor introjected of externe regulatie nodig is. De *impersonal orientation* impliceert dat de focus ligt op ineffectiviteit en

incompetentie waardoor de motivatie ontbreekt. Deci en Ryan hebben de *General Causality Orientation Scale* ontwikkeld waarmee op alle drie de oriëntaties een persoonlijke score gemeten kan worden (Deci & Ryan, 2004, p. 21).

4. Basic Needs Theory. Deze theorie legt verband tussen de drie basisbehoeften; relatie, competentie en autonomie, de tevredenheid en het welbevinden in een gegeven situatie, bijvoorbeeld een werksituatie. In deze theorie wordt uitgegaan van intrinsieke aspiraties, die invloed hebben op de directe bevrediging van de basisbehoeften, als ook extrinsieke aspiraties die gericht zijn op het verkrijgen van externe waarden zoals welvaart, roem en imago (Deci & Ryan, 2004, p. 24).

Figuur 4 Verandering van motivatie van Extrinsiek naar Intrinsiek vice versa (Kusurkar, 2012, p. 26)

De Self-determination theorie gaat in op menselijke de basisbehoeften, doeloriëntaties over 'wat' mensen nastreven en gedragsregulaties 'waarom' ze iets nastreven (Broeck, Vansteenkiste, Witte, Lens, & Andriessen, 2009, p. 318). In het onderzoek naar participatie binnen het vrijwilligerswerk van het Sociaal Cultureel Planbureau is de vraag gesteld: "Waarom doet men vrijwilligerswerk?". De meest genoemde redenen, die als 'zeer belangrijk' zijn genoemd door meer dan driekwart van de vrijwilligers zijn "andere mensen kunnen helpen, dingen kunnen doen waar ik goed in ben en de gelegenheid krijgen mensen te ontmoeten en vrienden te maken" (Houwelingen, Boele, & Dekker, 2014, p. 98). Deze significante uitkomsten bevinden zich allemaal aan de rechterkant van het continuüm en zijn dus autonome motivaties. 'Dingen doen waar ik goed in ben' refereert aan de behoefte van competentie, wat betekent dat het de wens is om doeltreffend met de omgeving om te gaan. Mensen willen hun leefomgeving verkennen, snappen en beheersen (Broeck, Vansteenkiste, Witte, Lens, & Andriessen, 2009, p. 319). De participatiemotivatie komt ook vaak voort uit eigenbelang. Dat kan zijn het opdoen van ervaring of het oplossen van een eigen probleem (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 21). Over het eigen belang moeten we niet te ingewikkeld doen, zo stelt Kruiter. "In een democratisch tijdperk waarvan individualisme één van de belangrijkste kenmerken is, getuigt het van weinig realiteitszin om de publieke moraal buiten dat individualisme te zoeken" (Kruiter, 2010, p. 125). Hij gebruikt daarbij de term van Alexis de Tocqueville 'welbegrepen eigenbelang'. Welbegrepen eigenbelang onderscheidt zich van het eigenbelang door het zien van individuele belangen van anderen en de kracht van het bundelen van deze belangen. Het gaat daarbij niet slechts om persoonlijke winst, maar om het resultaat van een gemeenschappelijke ambitie.

"In literatuur over politieke participatie, vrijwilligerswerk en zelfgeorganiseerde collectieve acties wordt vaak verwezen naar altruïstische motivaties, zoals gemeenschapszin en het besef dat je als burger een verantwoordelijkheid hebt ten opzichte van de samenleving" (Eijk & Steen, 2013, p. 76). Interessant voor dit onderzoek is de uitleg hoe welbegrepen eigenbelang tot stand komt. Welbegrepen eigenbelang ontstaat volgens Alexis de Tocqueville door ervaringsleren en niet door cognitieve overdracht. "Je kunt mensen honderd keer vertellen dat ze zich moeten inspannen voor de publieke zaak, maar pas als ze zelf het nut daarvan ervaren, zullen ze dat doen" (Kruiter, 2010, p. 128). Ervaringsleren toont gelijkenis met het genoemde internaliseren van Decy en Ryan.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld de 'goal setting' theorie volgens (Locke & Latham, 2006, p. 265) gaat de self-determination theorie uit van een positief mensbeeld. "In dit mensbeeld wordt verondersteld dat mensen niet reactief zijn, maar van nature proactief" (Broeck, Vansteenkiste, Witte, Lens, & Andriessen, 2009, p. 318). Hierdoor zal de SDT-theorie beter aansluiten bij netwerksturing dan bij de traditionele topdown sturing. Het doorgronden van motivatie en motieven om te participeren is eveneens vrij complex, wat nog een extra reden kan zijn voor netwerksturing.

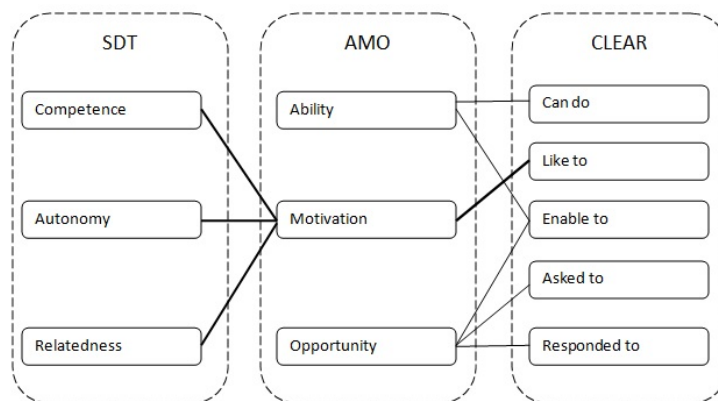
CLEAR participatie theorie

Verba, Brady and Schlozmann (1995) hebben in hun 'Civic Voluntarism Model' de vraag gesteld: "Waarom participeren sommige burgers wel en anderen niet?". Zij wijzen op drie relevante factoren: 1. *CAN DO*; dit duidt op de beschikbaarheid van de bronnen, 2. *LIKE TO*, dit duidt op de motivatie, 3. *ASKED TO* wat duidt op de mobilisatie. Lowndes et al.(2006) hebben daar later *Enabled* en *Responded* aan toe gevoegd in hun CLEAR-model (Bakker, Denters, Klok, & Vrielink, 2012, p. 401).

Het CLEAR-model gaat ervan uit dat burgers effectief zullen participeren als zij aan de volgende criteria voldoen: **C***an do* dat wil zeggen, hebben de middelen en de kennis om te participeren. Indicatoren zijn competentie en kennis. **L***ike to* dat wil zeggen, een gevoel van verbondenheid dat participatie versterkt. De indicator is motivatie. **E***nabled to* dat wil zeggen, voorzien zijn van de mogelijkheid voor participatie. Indicatoren kunnen zijn gelegenheid en facilitatie. **A***s ked to* dat wil zeggen, gevraagd worden door officiële instanties of organisaties om te participeren. Indicatoren invitatie en mobilisatie. **R***esponded to* dat wil zeggen, dat er naar hun standpunten wordt geluisterd. Mogelijke indicatoren zijn luisteren, serieus nemen en feedback.

Relatie tussen de AMO- CLEAR- en SDT-theorie en het belang van

De drie theorieën geven ieder vanuit de eigen toepassing inzicht in de begrippen participatie en motivatie en prestatie. Met de AMO-theorie wordt inzichtelijk gemaakt dat motivatie een belangrijke component is bij het bereiken van prestaties. De CLEAR-theorie hanteert begrippen die ertoe leiden dat burgers zullen gaan participeren. De SDT-theorie hanteert begrippen die inzicht geven in de te onderscheiden basisbehoeften binnen het construct motivatie/zelfontplooiing. Voor dit onderzoek is het van belang onderscheid te maken tussen de drie theorieën. Waar het bij de AMO- en CLEAR-theorie gaat om 'prestatie en participeren', gaat het bij de SDT om de motivatie die ertoe leidt dat je dingen gaat doen en jezelf ontplooit. In dit onderzoek heeft dingen doen betrekking op het participeren in de doe-democratie. Participeren in de doe-democratie doet de samenleving op eigen kracht en initiatief, daar komt bij voorkeur geen overheid aan te pas. Het is voor de overheid van belang te weten waarom mensen participeren om zodoende de manier van beïnvloeden (sturingsstijl) te kunnen kiezen. Het is duidelijk dat er voor het bereiken van prestaties een kans, motivatie en bekwaamheid nodig is. De gelegenheid en de kans kunnen gecreëerd worden door de overheid, maar motivatie beïnvloeden is lastiger. Dit onderzoek probeert inzicht te geven hoe participatie motivatie te beïnvloeden is. Het onderstaande figuur 5 geeft inzicht in de verbanden tussen de factoren die leiden tot prestatie en participatie.

Figuur 5 Relaties SDT-model, AMO- en CLEAR-model

De redenering is als volgt. De mate en balans van de drie basisbehoeften competence, autonomie en relatedness bepalen de wijze en mate van motivatie en zelfontplooiing. Om tot prestatie te komen zijn er naast motivatie ook 'ability en opportunity' nodig. Vanuit 'ability en opportunity' komen: 'can do, enable to, asked to en responded to' voort. 'Like to' is het gevoel van verbondenheid dat participatie versterkt en wordt gevoed door motivatie. Het is de waarde 'Like to' waar de kans ligt om het participeren duurzaam te beïnvloeden. Verbondenheid met de inhoud 'like to' blijkt bij bijvoorbeeld studenten en de studiekeuze een significante factor te zijn of de studie succesvol wordt afgerond of vroegtijdig afgebroken (Eikelenboom, p. 501). Het CLEAR-model 'voorwaarde voor burgers om te participeren' vormt de basis voor de drie sturingsbenaderingen, stimuleren, faciliteren en coproduceren in paragraaf 3.2.4. "Het acroniem CLEAR impliceert dat de vijf onderdelen 'helderheid' en 'duidelijkheid' (moeten) geven over participatie" (Graaf, Ostaaïjen, & Hendriks, 2010, p. 11). Het model is niet bedoeld als blauwdruk voor succesvolle participatie maar het heeft eerder de functie te checken of aan alle componenten is gedacht en voorzien. De lokale context blijft daarbij het uitgangspunt (Graaf, Ostaaïjen, & Hendriks, 2010, p. 11). Omdat het onderzoek zich richt op 'participatiemotivatie', zal er in dit onderzoek gebruik gemaakt worden van de SDT-theorie.

3.2 Netwerkenbenadering

3.2.1 De netwerksamenleving

Het begrip 'netwerksamenleving' is voor het eerst gehanteerd door Jan van Dijk van de Universiteit Twente. Van Dijk gebruikt in zijn werk 'The Network Society' de definitie: "Een moderne samenlevingsvorm met een infrastructuur van sociale media en netwerken, die zijn organisatie vorm karakteriseert op alle niveaus: individueel en organisatorische en sociale groepen. In toenemende mate koppelen deze netwerken elke eenheid of een deel van de samenleving (individuen, groepen en organisaties). In de westerse samenlevingen is het door netwerken verbonden individu steeds de basiseenheid van de netwerksamenleving" (Berlo, 2013, p. 46). Doordat het individu zo belangrijk is geworden, wordt het denken vanuit het individu belangrijk. Individuele medewerkers zijn steeds vaker de schakels tussen de eigen organisatie en de netwerken waarbinnen zij opereren (Berlo, 2013, p. 47). Het deel uitmaken van een netwerk kan volgens Van Dijk belangrijker zijn dan het hebben van een bepaalde opleiding, cognitieve vaardigheden of andere individuele eigenschappen. Het is volgens van Dijk van belang waar je informatie kunt halen. Hoe meer netwerken je de toegang bieden, des te groter je voorsprong in de informatie- en netwerkmaatschappij is (Dijk, 2013, p. 8). Van Dijk richt zich op het deel uitmaken van, al dan niet digitale sociaal- en maatschappelijke netwerken en beredeneert daarmee de voor- of achterstandspositie die dat op kan leveren.

Governance netwerken

Klijn, Steijn en Edelenbos passen het netwerk begrip toe op sturing, zij definiëren netwerken als volgt: "publieke beleidsvorming en uitvoering door middel van een web van relaties tussen overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties" (Klijn, Steijn, & Edelenbos, 2010, p. 1064). Bekkers et al. hanteren de volgende definitie: "Governance duidt op de verschijning van een politieke orde die de traditionele rol van de representatieve democratie en zijn instituties uit kan dagen" (Bekkers, Dijkstra, Edwards, & Fenger, 2007, p. xiii). Het monopolie of primaat ligt daarbij niet meer vanzelfsprekend bij de overheid. Het gaat hierbij vooral om de relaties tussen de overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties om te komen tot beleidsbepaling. Er wordt hierbij gesproken over governance netwerken. De sturingsstijl is samenwerkingsgericht (Hajer, Tatenhove, & Laurent, 2004, p. 5). Het uitgangspunt in de governance netwerk benadering is, dat actoren wederzijds afhankelijk zijn bij het bereiken van hun doelen. De individuele actoren kunnen hun doelen niet bereiken, zonder gebruik te maken van de middelen van de andere actoren (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 10). De vraag hierbij is: 'of en hoe burgers in governance netwerken participeren?'. Zij zullen dit vooral doen via de deelname aan een sociaal netwerk.

Sociale netwerken

Waarom nemen mensen deel aan sociale en maatschappelijke netwerken in hun woon- en leefomgeving? Burgers hebben daarvoor de zelfde redenen als bij andere vormen van participatie. Zij vinden het belangrijk om ergens bij te horen, een veilige omgeving te hebben, Daarmee krijgen ze meer vat op hun eigen leefsituatie en dat doen zij bijvoorkeur niet alleen maar samen. Dit zijn de motieven die ook worden aangeduid met de term 'sociaal kapitaal' (Houten & Winsemius, 2010, p. 36). Initiatieven van bewoners zijn er niet alleen voor de sociale binding. Juist door het participeren in de eigen omgeving zullen bewoners gaan ervaren dat hun bijdrage er toe doet. Dat maakt burgers bewust van hun kennis en kunde en daardoor zal de motivatie verder toenemen (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 42).

Kruiter stelt dat met name het werk over sociaal kapitaal van Robert Putnam grote invloed heeft gehad. Putnam schrijft: "The idea at the core of the theory of social capital is extremely simple: Social networks matter. Networks have value, first of all for the people who are in them" (Kruiter, 2010, p. 219). Robert Putnam deelt het begrip sociaal kapitaal in 'bonding en bridging' Bonding vindt plaats onder gelijken en wordt door Putnam als sterke verbinding aangemerkt, bridging slaat een brug tussen niet gelijken en wordt als zwakke verbinding aangemerkt (Korsten & Goede, 2006, p. 6). Het belang van dit onderscheid blijkt uit de definitie van 'een netwerk' door Van Dijk (2001) in het WRR rapport 'Vertrouwen in Burgers', een netwerk: "een netwerk is een relatief open systeem dat een aantal relatief gesloten systemen verbindt" (WRR, 2012, p. 147). Hurenkamp et al.(2006) spreken in hun onderzoek 'Wat burgers bezielt' over verwevenheid en verbondenheid. Zij hebben een indeling gemaakt om initiatieven in te delen naar veel of weinig extern/intern contact. Zij hanteren daarbij vier vormen van initiatieven (Hurenkamp, Tonkens, & Duyvendak, 2006, p. 34).

	Veel extern contact (verweven)	Weinig extern contact (zwevend)
Veel intern contact (hecht)	Federatieve initiatieven	Coöperatieve initiatieven
Weinig intern contact (los)	Netwerkende initiatieven	Lichte initiatieven

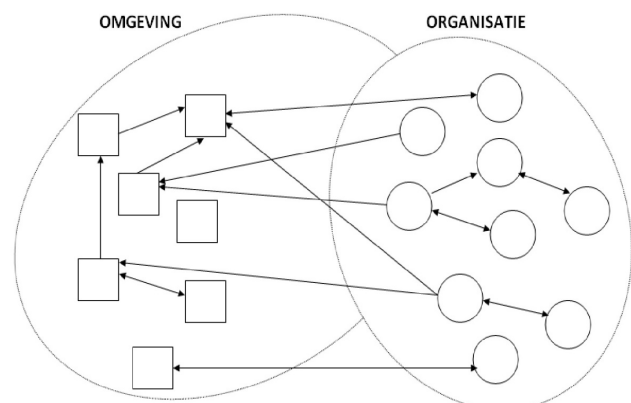
Figuur 6 typen burgerinitiatieven (Hurenkamp, Tonkens, & Duyvendak, 2006)

1. Lichte initiatieven: Organisaties of initiatieven waar men zowel onderling als met de buitenwereld weinig contact onderhoudt: losse, zwevende clubs. Zowel het bindend als het overbruggend sociaal kapitaal is in deze organisaties niet zo groot. Het gaat veelal om waakzame, maar betrekkelijk solitair opererende burgers.
2. Netwerkende initiatieven: Organisaties of initiatieven waar men onderling weinig contact onderhoudt, maar wel veel samenwerking en contact met de overheid en met andere organisaties onderhoudt: losse, verweven clubs. Het bindend kapitaal is niet zo groot, maar er is wel overbruggend kapitaal aanwezig. Onderlinge samenwerking staat hier in het teken van het bereiken van doelen.
3. Coöperatieve initiatieven: Organisaties of initiatieven waar men onderling veel contact onderhoudt, maar weinig de buitenwereld opzoekt. Het zijn hechte maar zwevende clubs. Het bindend kapitaal is hier groter dan het overbruggend kapitaal.
4. Federatieve initiatieven: Organisaties of initiatieven waar men onderling veel contact onderhoudt en ook veel contact met de buitenwereld aangaat. Het zijn hechte, verweven clubs, en ze beschikken zowel over bindend als over overbruggend kapitaal.

(Hurenkamp, Tonkens, & Duyvendak, 2006, p. 34).

De politiek ambtelijke systemen kenmerken zich door hun verticale karakter. Dit is nodig om de bureaucratische organisatievorm zoals Weber heeft beoogd te borgen. De samenleving kenmerkt zich echter door een horizontaal karakter, vrij verkeer en gelijkheid zijn hierbij de uitgangspunten. De vraag is echter: 'welke lijnen er gevolgd moeten worden als de samenleving taken van de overheid gaat overnemen?'. Niet zelden ontstaan er in de wijk nieuwe bureaucratische suborganen in de vorm van wijkoverleggen en wijkcomités. Daarbij worden de persoonlijke politieke voorkeuren en connecties betrokken. De verticale en de horizontale structuur lijken niet meer te volstaan om in de samenleving adequaat doelen te bereiken. De lijnen bewegen zich zowel langs de verticale als de horizontale verbanden (WRR, 2012, p. 14). Politiek en bestuur doen alsof de samenleving nog is ingedeeld in verticale, hiërarchische lagen. Burgers, bedrijven en instellingen als ook de overheid nemen deel aan de horizontale netwerken (Rob, 2010, p. 10) (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 2). De samenleving verandert snel, maar ook de wijze waarop de samenleving informatie deelt. Dat leidt ertoe dat de samenleving zich steeds meer gaat vormen rond netwerken. Deze veranderingen vragen erom dat de democratie daarin volgend is (WRR, 2012, p. 15).

De versplintering in de samenleving neemt toe en daardoor zal de vorming van netwerken worden gestimuleerd. Manuel Castells heeft het over de netwerksamenleving die het product is van een transformatieproces dat betrekking heeft op de veranderende inzet van technologie in de productieprocessen van de moderne, westerse samenleving. Kennis en informatie fungeren daarbij als motor. (Bekkers, 2007, p. 36). Bekkers komt in zijn boek 'Beleid in beweging' tot de conclusie dat de georganiseerde complexiteit van de samenleving het steeds moeilijker maakt om oorzakelijke samenhang te doorgronden en dat de complexiteit en vervlechting in termen van netwerkvorming per definitie ook een kwetsbare samenleving opleveren. Daarnaast constateert Bekkers dat de politieke afwegingen niet meer per definitie plaatsvinden bij de staatsmacht (Bekkers, 2007, p. 51). Hierdoor zal het organiseren vanuit één organisatie en één omgeving niet effectief genoeg zijn. Een netwerk benadering biedt meer perspectief. In plaats van één organisatie met één eigen omgeving, gaat de netwerkbenadering uit van een fijnmazige benadering met vele, diffuse relaties die tussen delen van organisaties bestaan (Bovens, t'Hart, Twist, & Rosenthal, 2001, p. 210). Willem Trommel stelt zich in zijn oratie 'Gulzig Bestuur' de vraag: "Wordt de overheid deel van de netwerksamenleving of andersom wordt de netwerksamenleving deel van de overheid gemaakt?". Trommel stelt hier dat de politiek en de beleidsmakers zich in de afgelopen jaren te veel met de burger zijn gaan bemoeien. "Achter de voordeur, in de wijken, op de arbeidsmarkt, in de vrije tijd, maatschappelijke organisaties, marktpartijen en burgers worden daarbij medeverantwoordelijk gemaakt voor de uitvoering van steeds meer bestuurstaken, een trend die kan worden samengevat in de term 'responsabilisering'" (Boer, Diepen, & Meijs, 2013, p. 32).

Figuur 7 Netwerkomgeving: Verdeelde organisatie met een verdeelde omgeving (Bovens, t'Hart, Twist, & Rosenthal, 2001)

3.2.2 Sturingsprincipes bij netwerken

Binnen governance netwerken zal in het web van relaties tussen de overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties de kans groot zijn dat informatie niet op gelijke wijze wordt gedeeld en geïnterpreteerd. De onzekerheden zullen ontstaan als de betrokken partijen niet zeker weten of de gepleegde inzet effect zal hebben op de oplossing van het (sociale)probleem, waardoor onzekerheden kunnen ontstaan. Onzekerheden ontstaan door een gebrek aan of onzekerheid over kennis en informatie en de onvoorspelbaarheid van het menselijke gedrag (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 6). Hoppe spreekt over 'wicked problems' als er sprake is van weinig zekerheid over de kennis van het probleem, in combinatie met weinig overeenstemming over de probleemdefinitie (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 29). Koppenjan en Klijn stellen in hun boek "Managing uncertainties in networks" dat het oplossen van "wicked problems" in de huidige maatschappij met de eerder geschetste kenmerken een andere benadering vergt dan tot nu toe gebruikelijk. Zij stellen dat een netwerkbenadering nodig is voor het oplossen van deze problemen. Onderlinge afhankelijkheid van actoren is een centraal thema in de netwerkbenadering. (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 9)

De WRR stelt dat beleidsmakers veel kunnen doen om de betrokkenheid van burgers te verbeteren. Zij waarschuwen echter voor de weerstand die er bij deze veranderingen kan optreden. Dit wordt veroorzaakt door botsende ratio's van de leefwereld van de burger en de systeemwereld van de overheid. Maar ook de ondoorzichtige procedures en structuren bij de overheid, het ad hoc denken, en het ontbreken van support geven er blijk van dat de overheid nog niet kan omgaan met de complexiteit van de huidige netwerksamenleving (WRR, 2012, p. 16). Koppenjan en Klijn spreken in dit kader over 'uncertainties in wicked societal problems'. Binnen het domein van complexe netwerken is het onmogelijk voor de afzonderlijk betrokken actoren het probleem alleen op te lossen. Zij zijn afhankelijk van de interactie tussen de overige actoren die belang hebben bij het oplossen van het probleem. De wederzijdse afhankelijkheid in het omgaan met complexe maatschappelijke problemen is een centraal thema in de netwerkbenadering. (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 9). 'Wicked problems' gaan zoals eerder gezegd, gepaard met onzekerheid. De reactie op deze onzekerheid is dat actoren in een netwerk zich van elkaars belangen, beperkingen en mogelijkheden bewust worden, van elkaar leren en tot consensus komen. Het vergt coördinatie om te komen tot consensus, onder andere consensus over de aard van het probleem en de oplossing (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 5). Dit gebeurt niet vanzelf en vraagt om sturing, netwerksturing zal nodig zijn om resultaat te boeken (Klijn, Steijn, & Edelenbos, 2010, p. 1067). Bestuurskundigen constateren problemen tussen 'netwerksturing' en de sturingslogica van het bestuur. Deze problemen zijn in hun ogen niet oplosbaar, hooguit kun je deze problemen beheersbaar houden door bijvoorbeeld netwerksturing in te delen in compartimenten. De overheid maakt afspraken met de samenleving waar netwerkregels wel of niet van toepassing zijn. Zo kan er voor de wijken budget worden gegeven voor het organiseren van bijvoorbeeld zelfbeheer (Boer, Diepen, & Meijs, 2013, p. 32).

3.2.3 Netwerksturing en strategieën

De vraag is: 'hoe netwerksturing in een complexe omgeving vorm krijgt en welke waarden zijn daarbij van belang?'. Klijn, Steijn en Edelenbos gaan in 'The impact of network management on outcomes in governance networks' in op netwerkmanagementstrategieën, die de interactie tussen actoren faciliteren. Klijn et al. onderscheiden vier strategieën: connecting strategy, process agreements, exploring content en arranging connecting (Klijn, Steijn, & Edelenbos, 2010, p. 1069) De *connecting strategy* wordt ingezet bij het duiden van het probleem om daarmee een gelijke startpositie voor de actoren te creëren. Het interactie proces wordt zo opgestart. De actoren moeten vervolgens bereid zijn hun middelen in te zetten. Eenmaal gestart met het proces kan de *exploring content strategie* worden ingezet om percepties, probleemdefinities en mogelijke oplossingen te vinden. *Arranging strategieën* voorzien in (tijdelijke) structuren, denk hierbij onder andere aan een projectorganisatie. *Process agreement strategieën* voorzien in de spelregels die gelden tijdens het proces. De strategie binnen de governance omgeving wordt veelal bepaald door overheidspartijen, omdat zij verantwoordelijk zijn voor het proces.

Er kunnen twee categorieën regels worden onderscheiden: arena- en interactieregels. Arenaregels vormen de context van het spel. Het bepaalt de identiteit van actoren, hun status, de regels waaraan oplossingen moeten voldoen en de criteria volgens welke de oplossingen worden beoordeeld. Interactieregels regelen bijvoorbeeld de toegang tot het spel. Wie mag meedoen en wie niet, en op welke wijze nemen we afscheid van elkaar. Ze regelen ook de interactie, wanneer al dan niet wordt ingegrepen, hoe er wordt omgegaan bij een conflict en het delen van bijvoorbeeld informatie. (Koppenjan & Klijn, 2004, p. 81) Interactie is van belang om actoren bij elkaar te brengen. Het zorgt er voor dat percepties kunnen worden uitgewisseld zodat een gezamenlijke probleemdefinitie en oplossing voor het probleem wordt gevonden.

3.2.4 Drie benaderingen: Stimuleren, Faciliteren en Coproduceren

Binnen professionele netwerken is netwerksturing een effectieve methode om complexe vragen en problemen te conceptualiseren, zodat oplossingen bedacht kunnen worden, die realiseerbaar zijn. Uitruil van kennis en middelen vindt op basis van gelijkwaardigheid plaats en de doelstellingen worden gedeeld. Er kan zondermeer vanuit gegaan worden dat burgers en initiatiefnemers tot onderdeel van het netwerk kunnen worden gerekend en zich zullen gedragen als actoren binnen een professioneel netwerk. Hierbij moet er rekening worden gehouden met bestuurders en beleidsmakers, die vaak nog te licht denken over burgerinitiatieven. De praktijk is echter niet zo eenvoudig. Bewonersinitiatieven gaan vaak over uiterst complexe vragen uit de samenleving. In Enschede, Hengelo en Leiden is daar onderzoek naar gedaan onder de titel 'Burgers maken hun buurt'. Hier is naar voren gekomen dat drie typen sturing vaak worden toegepast bij bewonersinitiatieven (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 25).

- *De stimulerende benadering*: bewoners worden door de overheid gestimuleerd door de inzet van bijvoorbeeld wijkbudgetten en professionele begeleiding. Deze aanpak wordt door de intensiteit van de interactie tussen burgers en professionals als 'rood' getypeerd.
- *De faciliterende benadering*: de overheid biedt alleen als het nodig is, ruimte en een beetje hulp aan een bewonersinitiatief, dat uit zichzelf is ontstaan. Meestal gaat het daarbij om kennis, praktische hulp, aandacht of een beetje subsidie. Deze benadering wordt door de grotere afstand tussen partijen getypeerd als 'blauw'.

- *Coproductie*: bewoners en ambtenaren of sociale professionals ontwikkelen en voeren samen een initiatief uit. Het initiatief kan zowel bij de overheid als bij de samenleving zijn ontstaan. Deze vorm wordt getypeerd als 'wit' door de gelijkwaardigheid binnen de samenwerking.

Het onderzoek 'Burgers maken de buurt' maakt duidelijk dat er in de onderzochte gemeenten drie stijlen of benaderingen worden gehanteerd bij burgerinitiatieven, maar er is ook sprake van het in elkaar overgaan van de drie stijlen. De rode benadering is namelijk vrij intensief en kan worden ervaren als verstikkend voor het initiatief. Daarnaast kan de ambtelijke capaciteit ook niet altijd worden gecontinueerd. Dit kan paradoxaal genoeg de verwachtingen van bewoners weer tenietdoen, waardoor het vertrouwen afneemt. Uit het onderzoek blijkt dat de verwachtingen vooraf goed moeten worden besproken en dat daarop de samenwerkingsstijl wordt afgestemd. Burgers blijken vaak nog ingesteld te zijn op de bureaucratische logica van de overheid: als deze ontbreekt blijkt er gek genoeg de hang te ontstaan naar de eerlijkheid en transparantie van 'bureaucratie' (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 26). Het blijkt overigens voor betrokken professionals niet zo makkelijk om te switchen tussen de stijlen. Bij mooie initiatieven is de verleiding groot om zwaar te stimuleren. Uit de uitspraak van een medewerker wijkaanpak: "Juist waar bewoners het zelf konden regelen zag je het meeste resultaat", blijkt dat zwaar stimuleren slechts leidt tot het in stand houden van een initiatief en zeker niet altijd tot een gewenst resultaat.

De onderzoekers wijzen op de denkfout die vaak gemaakt wordt bij het hanteren van de faciliterende stijl. Er wordt afstand gehouden, omdat men bang is dat burgers ervaren dat de overheid hun initiatief overneemt. Om er achter te komen wat een initiatief wel of niet nodig heeft, is er op zijn minst contact tussen de initiatiefnemer en de overheid nodig (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 28). Het onderzoek wijst uit dat er vaak wordt gestart met een rode benadering, en er vervolgens wordt toegewerkt naar de blauwe faciliterende benadering.

Coproduceren lijkt het meest te passen bij de uitgangspunten van netwerksturing zoals in de vorige paragraaf 3.2.2 is beschreven. De gelijkwaardigheid maakt dat het hebben van een eigen beleidsagenda kan worden omgevormd tot een gemeenschappelijke agenda, waarbij de uitgangspunten worden verenigd. Coproduceren betekent dat burgers en ambtenaren partners worden. Bij coproductie hebben beide partijen de overtuiging dat samenwerken meer oplevert (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 30). Door het deelnemen in netwerken kunnen burgers en overheid elkaar vinden om vanuit een thema of casus gezamenlijk aan maatschappelijke resultaten te werken (Berlo, 2013, p. 45). In het proces van coproductie is openheid tussen de burgers en de ambtenaren van groot belang. Openheid kan ontstaan door vertrouwen in elkaar en een informele omgang. Ook helpt het als de deelnemers een hoge mate van sociale reflexiviteit nastreven (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 31).

Volgens Denters et al. speelt er bij de gelijkwaardigheid van coproductie eerder de vraag wie verantwoordelijk is voor bijvoorbeeld de uitvoering. Hierdoor kan onduidelijkheid ontstaan over de vraag: 'wie waarvoor verantwoordelijk is?'. Uit de vraag wie waarvoor verantwoordelijk is, volgt vanzelfsprekend de vraag: Wie is het meest competent? Coproductie onderscheidt zich van stimuleren en faciliteren door gelijkwaardigheid en partnerschap (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 32). Volgens van Berlo ontwikkelt de uitvoering van publieke taken zich als een cocreatie. Hierbij werken de overheid en de samenleving samen in netwerken om een specifieke taak

te vervullen of een gezamenlijk doel te bereiken. Het initiatief kan door zowel de overheid als de samenleving worden genomen (Berlo, 2013, p. 54).

Maatwerk

Hoe kan bepaald worden wat een goede benadering is voor een bewonersinitiatief? Is stimuleren, coproduceren of faciliteren het meest gepast? Volgens Denters et al. wordt in de praktijk door de overheid vanuit slechts één benadering gekeken naar deze vraag. Initiatieven laten zich echter niet zo makkelijk in één benadering plaatsen. Vaak is er sprake van een mengvorm en is de keuze voor één van de sturingsstijlen te beperkt. Er moet gezocht worden naar maatwerk. "Elke situatie is anders en stelt andere eisen aan de ondersteuner" (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 32). De onderzoekers hebben een instrument ontwikkeld om af te wegen welke benadering het meest passend is voor een bepaald initiatief. Het ACTIE-instrument baseert zich op het CLEAR-instrument van de Engelse onderzoekers Lowndes, Pratchett et al. (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 33) Het instrument 'ACTIE' is een afkorting van Animo, Contacten, Toerusting, Inbedding, en Empathie. Deze factoren zijn indicatoren, die kunnen aangeven of burgers in actie zullen komen, en of zij het initiatief ook zullen realiseren. '*Animo*' geeft een indicatie van de motivatie van burgers bij het realiseren van hun initiatief. De professional kan hiermee bepalen of hij aansluiting kan vinden bij de motieven van het initiatief of dat hij moet bijsturen. '*Contacten*' is de indicator die de contacten met buurtgenoten, organisaties in de buurt en instanties geeft. De professional kan bepalen of de bestaande contacten volstaan of dat er andere contacten moeten worden toegevoegd. '*Toerusting*' zegt iets over de middelen die de initiatiefnemer tot zijn beschikking heeft. Is dit voldoende of moet er worden toegevoegd? '*Inbedding*' zegt iets over de manier waarop organisaties zijn ingericht om bewonersinitiatieven te ondersteunen. Wordt de logica van de burgers gevolgd of is het nodig de logica van de professional te hanteren? '*Empathie*' zegt iets over het vermogen van de overheid in hoeverre zij zich kan verplaatsen in de situatie en de vraag van de samenleving. Deze indicatoren moeten de professional helpen de juiste benadering van ondersteuning te bieden bij een initiatief. Dat begint eigenlijk altijd met de vraag: 'volstaat faciliteren of moet er ook worden gestimuleerd?'. Coproductie komt aan de orde als er actieve samenwerking nodig is om een initiatief of project te laten slagen (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 35). Gezien de verscheidenheid aan initiatieven is een uniforme aanpak door ondersteuners niet gewenst. Voor een passende ondersteuning is maatwerk nodig.

3.3 Doe-democratie

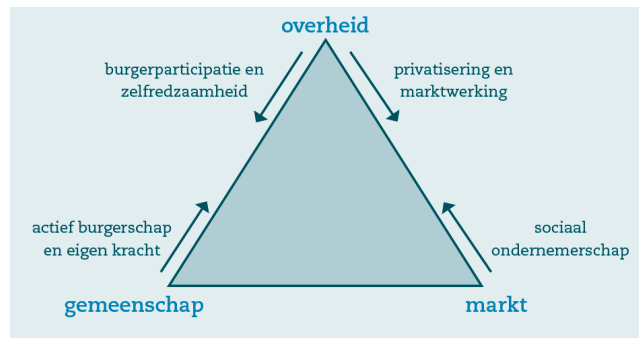
"De tijd waarin allesomvattende ideologieën en geloofsovertuigingen richting gaven aan de politiek en bestuur ligt achter ons", stellen Montfort, Michels en van Dooren in hun boek 'Stille ideologie, onderstromen in beleid en bestuur'. Maar er is geen ideologische leegte. (Montfort, Michiels, & Dooren, 2013, p. 9). De doe-democratie wordt ook onder stille ideologie geschaard. Montfort *et al.* hanteren de volgende definitie voor ideologie: "Een gedeelde en coherente visie op wat een goede burger, overheid en samenleving is" (Montfort, Michiels, & Dooren, 2013, p. 12). Een ideologie die wordt gedeeld gaat over de inrichting van de samenleving, is intern coherent en actiegericht.

Ideologieën zijn groot of klein en stil of luid. De stille ideologie wordt niet expliciet gecommuniceerd. Maar de aanvaarding binnen een groep is sterk genoeg, zodat er wel actie volgt. “Een stille ideologie heeft drie kenmerken: 1. Er wordt met grote vanzelfsprekendheid een samenhangende visie gepresenteerd of gehanteerd op wat een goede burger, overheid en samenleving is, 2. De onderlinge keuzes en redeneringen blijven onuitgesproken, 3. Er zijn ook alternatieve visies mogelijk, maar deze blijven onbediscussieerd.” (Montfoort, Michiels, & Dooren, 2013, p. 13). Een stille ideologie wordt niet expliciet gecommuniceerd, maar is intrinsiek en komt voort vanuit een autonome keuze of opvatting. “Het afbrokkelen van de alomvattende ideologieën maakt de weg vrij voor alternatieve vormen van politiek, sociale binding en mobilisatie” (Montfoort, Michiels, & Dooren, 2013, p. 15). Montfoort *et al.* concluderen dat stille ideologieën voor binding zorgt in de samenleving, maar dat de kans bestaat dat de dempende werking ook het proces zelf kan raken. Als een stille ideologie te lang stil blijft, kan het de democratie ondermijnen (Montfoort, Michiels, & Dooren, 2013, p. 19). Inmiddels is de doe-democratie geen stille ideologie meer. Het kabinet Rutte II heeft in het regeerakkoord opgenomen dat er meer ruimte moet komen voor maatschappelijk initiatief. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) heeft hier eerder al bij het kabinet op aan gedrongen in de nota ‘Vertrouwen in Burgers’. Daarbij kwam een zelfde oproep van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) met de nota ‘Loslaten in Vertrouwen’. Tot slot riepen negen voorzitters van verscheidene adviesraden van de regering in een brandbrief op om de burgerbetrokkenheid te versterken (BZK, 2013, p. 30).

“Als democratie verwijst naar het volk (*demos*) dat meeregeert (*kratia*), dan verwijst de doe-democratie naar het volk dat meeregeert door ‘simpelweg’ te doen; door concrete zaken in het publieke domein zelf (als burgers) of samen met instanties op te pakken” (Wijdeven T. v., 2012, p. 295). Maatschappelijk initiatief opereert vaak niet langs de lijnen van de representatieve democratie. Het kabinet erkent dit en ziet maatschappelijk initiatief als een vorm van representatie. Bij een maatschappelijk initiatief kunnen grote groepen burgers zich vaak in de resultaten herkennen. Daarvoor hoeft niet iedereen zijn instemming te hebben gegeven. Dit leidt tot ‘output-legitimatie’, zo stelt het kabinet (BZK, 2013, p. 20).

Er is steeds meer aandacht voor de democratische aspecten bij de uitvoering van publieke taken. De vernieuwing wordt daarbij gezocht in de apolitieke en informele democratie van de alledaagse leefomgeving. (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010). De Jong *et al.* definiëren doe-democratie als volgt: “burgers die zelf maatschappelijke opgaven realiseren door eigen tijd, energie en eventueel financiële middelen te mobiliseren en in te zetten, vaak op terreinen en onderwerpen waar de overheid voorheen verantwoordelijk was. Burgers zijn ‘eigenaar’ van de maatschappelijke opgaven” (Jong, Litjens, & Pröpper, 2013, p. 2). Het kabinet sluit, in navolging op de adviesorganen WRR en ROB, hierbij aan in de nota ‘De Doe-democratie’(2013). Daarmee laat het kabinet zien dat er sprake is van nieuwe verhoudingen tussen burgers en overheid en dat deze kunnen leiden tot spanningen met de representatieve democratie. Naast het stelsel van representatieve democratie (voor het nemen van gelegitimeerde besluiten) is een tweede domein van collectieve besluitvorming (zelfsturing in gemeenschappen en coproductie in netwerken) ontstaan. Door onderlinge bewegingen die op dit moment plaatsvinden tussen de overheid, markt en gemeenschap moet er continue gezocht worden naar de meest passende verhouding (Steen, Hajer, Scherpenisse, Gerwen, & Kruitwagen, 2014, p. 10). In het schema van figuur 8 worden de bewegingen, die in het veld plaatsvinden, weergegeven. Dit schema suggereert een toenadering tussen de gemeenschap en de

overheid, maar dit is in werkelijkheid een vergroting van de afstand voor wat betreft de formele rollen. Het zijn de publieke waarden die naar elkaar toe bewegen. Hiermee wordt duidelijk dat ook de rollen zullen verschuiven. De overheid zal enerzijds meer afstand gaan nemen maar anderzijds meer nabij moeten zijn om de relatie tussen de samenleving en de overheid in stand te houden of te creëren. Hier ligt de uitdaging bij de doe-democratie. De term 'doe-democratie' laat zien dat de nieuwe verhoudingen tussen burgers en overheid binnen een 'nieuwe' democratische omgeving plaatsvinden. Hierdoor kunnen spanningen tussen de doe- en de representatieve democratie niet uitblijven (BZK, 2013, p. 12).

Figuur 8 Overheidsparticipatie in een energieke samenleving. Veranderende verhoudingen tussen overheid, markt en gemeenschap. (Bron NSOB&PBL 2014, p. 15)

Er zijn volgens minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Ronald Plasterk, drie trends die leiden tot een functionerende doe-democratie. De eerste trend zijn de uit onderlinge solidariteit en door burgerinitiatieven ontstane bedrijven in de publieke sector. Deze bedrijven zijn inmiddels geïnstitutionaliseerd en daarmee komt er wederom ruimte voor nieuw initiatief. De tweede trend heeft te maken met steeds beter opgeleide burgers, die er met hun kennis en specialismen voor zorgen, dat actief burgerschap een eigentijdse invulling kan gaan krijgen. De derde trend is de terugtrekkende overheid. Soms moet de overheid zich noodgedwongen terugtrekken door het gebrek aan geld, zo stelt Plasterk (Plasterk, 2014).

3.3.1 Maatschappelijke ruimte voor initiatief

Vanuit een stille ideologie kunnen nieuwe maatschappelijke initiatieven voortkomen. Waar vroeger scholen en collectieve zekerheidsvoorzieningen als burgerinitiatieven zijn gestart, zijn deze inmiddels geprofessionaliseerd en uitgegroeid tot (overheids)bedrijven. Aan deze groei en professionalisering hangt wel een prijskaartje en veel aanbieders van producten van de verzorgingstaat zijn allang geen onderdeel meer van de overheid (WRR, 2012, p. 30). De behoefte aan het hebben van invloed op de verzorgingstaat is onverminderd en creëert ruimte voor nieuw initiatief. Plasterk spreekt over de stijging van de eerste laag van zelforganisatie, en onder deze laag ontstaat ruimte voor nieuwe zelforganisatie en initiatieven. Voorbeelden zijn het in een collectief runnen van een bibliotheek, stadboerderij, het onderhouden van een stuk openbaar groen, het collectief inkopen van energie of andere goederen door buurtbewoners. Ook sociaal ondernemerschap is een vorm, die binnen de nieuwe ruimte steeds vaker tot stand komt. Het begrip sociaal ondernemerschap wordt binnen de Nederlandse context uitgelegd: als organisatievorm van werk bieden aan mensen met achterstand op de arbeidsmarkt, als organisatievorm voor het oppakken van maatschappelijke problemen (Bruins & Regter, 2008, p. 7). Met name de laatste vorm is van belang voor het ontstaan van een doe-democratie.

3.3.2 Actief burgerschap door zelf te doen

Movisie definieert actief burgerschap als volgt: "het door burgers zelf verantwoordelijkheid nemen voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken in de eigen omgeving, door zelf initiatieven te organiseren" (Maat & Veldhuysen, 2011, p. 6). In 2009 heeft het toenmalige kabinet in de brochure 'Handvest verantwoordelijk burgerschap' aangenomen, dat verantwoordelijk burgerschap gaat over: respect, betrokkenheid bij elkaar, gericht op de toekomst en inzet voor de samenleving (BZK, 2009, p. 7).

De toon is inmiddels door meerdere kabinetten gezet, maar de vraag is: 'zet de doe-democratie ook door, en is dit beïnvloedbaar?' Gaat de samenleving inderdaad zelf zaken oppakken? Het kabinet wil de overgang naar meer doe-democratie bevorderen, ondersteunen en versnellen. Hiervoor heeft het kabinet een versnellingsagenda opgesteld (BZK, 2013, p. 51). De regering wil dat de samenleving meer gaat participeren. Er zijn genoeg redenen waarom de overheid burgerinitiatieven wil aanmoedigen. Ten eerste: initiatieven dragen bij aan leefbaarheid, sociale cohesie en integratie. Ten tweede: als burgers zelf aan de slag gaan met het oplossen van probleem zullen zij merken dat het lastiger is deze op te lossen dan verwacht. Door vervolgens samen te werken zullen burgers meer vertrouwen kunnen ontwikkelen in de overheid. Ten derde: initiatieven zullen resulteren in kennisvergroting en ontwikkeling van vaardigheden bij burgers. Participeren binnen initiatieven zal de sociale cohesie in de wijken versterken en kan leiden tot meer begrip voor de opvattingen en belangen van anderen. Hierdoor neemt de betrokkenheid voor de publieke zaak toe (Denters, Tonkes, Verhoeven, & Bakker, 2013, p. 44). Bestuurskundige Albert Jan Kruijer geeft in Trouw zijn mening over de vraag: "hoe moet de overheid maatschappelijk initiatief dan stimuleren?". Kruijer is van mening dat de overheid, die maatschappelijk initiatief stimuleert, het ergste is dat er kan gebeuren. "Alsof een democratische cultuur van bovenaf kan worden gecreëerd. Dat is juist de ultieme betutteling. Burgers doen iets leuks, en hop, je geeft ze subsidie, waarna ze het vervolgens precies volgens jouw regels moeten doen". Hiermee is de overheid juist bezig de democratie te ondermijnen (Poll, 2011).

Gijs van Oenen maakt zich eveneens zorgen. Hij stelt: "de emancipatie begint ons dwars te zitten net zoals de politieke equivalent, de democratie" (Oenen, 2011, p. 18). Hans de Bruin brengt een ander probleem naar voren. In een korte reactie op het rapport van de WRR 'Vertrouwen in de Burger' schetst hij zijn bedenkingen over het rapport. Het rapport heeft een slordige en weinig scherpe probleemanalyse: het ontbreekt aan een empirische onderbouwing. "De WRR komt met erg veel 'sweeping statements' die we nu wel kennen". De lastige vragen komen niet aan de orde. "Het spel tussen burgers onderling of tussen overheid en burger is soms helemaal geen feest, maar een 'zero-sum game'. Er moet verlies worden gedeeld en dat gaat niet vanzelf" (Bruijn, 2013, p. 68). Niemand is tegen meer burgerbetrokkenheid en daarom is het rapport van de WRR politiek correct, maar het lost door de omzeilingen van lastige issues weinig op, volgens de Bruin.

Daarbij gaat de Bruin er aan voorbij dat er bijvangst is te oogsten. Zo kan de relatie tussen sociaal en politiek vertrouwen worden gelegd. Hoe groter het sociaal vertrouwen, des te meer politiek vertrouwen er zal zijn (Korsten & Goede, 2006, p. 16). Dit vormt de verbinding tussen de horizontale en verticale wereld zoals Jacques Wallage deze schetst. Het sociaal en politiek vertrouwen zou een goede basis kunnen zijn voor het doorzetten van de doe-democratie. Daarbij moet wel met de goede uitgangspunten worden gewerkt.

Zolang burgerparticipatie door de overheid wordt ingezet als instrument, zal het geen garantie tot succes zijn en wordt er zelfs een gevoel gecreëerd van schijn-democratie. Vormen van een instrumentele benadering zijn forums, praatcafés, burgerfora, panels en platforms (Wilde, 2010, p. 29). Er gebeurt al veel in de doe-democratie. Van alle gemeenten heeft 94 procent ervaring met actieve burgers, zo blijkt uit de enquête die BZK heeft verricht tijdens de veldverkenning. Tegelijk konden maar weinig gemeenten succes- en faalfactoren benoemen. Stimuleren, toerusten of liefdevol verwaarlozen van maatschappelijk initiatief vergt maatwerk (BZK, 2013, p. 27). Dit geeft aan dat waarschijnlijk nog veel op instrumentele wijze wordt ingestoken. Uit het feit, dat gemeenten niet precies kunnen aangeven wat de succes- en faalfactoren zijn, komt naar voren dat er te weinig inzicht bestaat van de sturingsmogelijkheden om de participatie te borgen of te vergroten. De Wilde hanteert daarbij twee begrippen: de push-down manier waarmee de burger als ontvangende partij van alles wordt opgelegd en de retrieve-variant waarin de burger als gebruiker en ervaringsdeskundige wordt gezien, wiens bijdrage noodzakelijk is om een initiatief te doen slagen (Wilde, 2010, p. 30).

Wezenlijk voor het slagen van de initiatieven in de doe-democratie zijn: 1. bewegingsruimte, 2. hulp van of samenwerking met anderen bij de opzet en uitvoering, 3. aandacht van anderen voor de initiatieven (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 45). Hier sluiten de drie behoeften, autonomy, relatedness en competence, als basis van de Self Determination Theorie, goed bij aan. Bij het faciliteren van initiatieven zal de overheid een paradoxale combinatie van afstand en nabijheid moeten betrachten (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 49). Nabijheid voor de relatie en afstand voor de autonomie. Dit verfijnde spel van sturing zal binnen het netwerk plaats moeten vinden. 'Lichte institutionele inbedding' kan ervoor zorgen dat de professionals bij het bieden van ondersteuning snel en flexibel in kunnen spelen (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 49). Het laat zich moeilijk voorspellen of een initiatief ondersteuning nodig heeft of juist ruimte. Een moeizaam lopend initiatief dat veel potentieel heeft, kan de moeite waard zijn om extra te ondersteunen, maar als het potentieel ontbreekt kan dit beter worden nagelaten. Volgens Wijdeven et al. is hiervan sprake als: "er geen bottom-up beweging meer is, er geen energie of inspiratie meer aanwezig is, de opbrengsten voor iedereen zichtbaar afnemen" (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 57).

Burgerschap en de ondernemende burger

Individualisering en democratie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden (Kruiter, 2010, p. 107/109). Door democratie zijn we meer gelijk en daardoor zelfstandiger geworden. De geïndividualiseerde burger roept een bureaucratische overheid over zich af. Doordat burgers slechts nog indirect betrokken zijn bij het vaststellen en oplossen van de problemen, die er in onze samenleving bestaan, is de burgerbetrokkenheid bij het publieke domein onder druk komen staan (Kruiter & Zwaard, 2014, p. 25). De burger is slechts nog verantwoordelijk voor zijn individuele belang en niet voor het algemeen belang. In het vroege Amerika van Alexis de Tocqueville begreep men dat je concessies moest doen aan het eigen directe belang. Dit moet gezien worden in het kader van het algemeen belang en dat anderen, behalve jij zelf, dat ook doen. Het eigenbelang is een welbegrepen eigenbelang (Zonderop, 2010). In het hedendaagse Nederland wordt, soms tot ergernis, de term 'actief burgerschap' gebruikt. In het begrip 'burger' van Alexis de Tocqueville is dit een pleonasme. Het begrip 'actief burgerschap' impliceert, dat burgerschap op zich passief is. Burgerschap is, buiten het feit dat iedereen burger is, veel eerder een duiding voor gedrag dat overeenstemt met publieke

waarden. Maar wie is verantwoordelijk voor de publieke waarden als iedereen verantwoordelijk is? Kruijter stelt dat gelijkheid mensen van elkaar isoleert, "en dat daardoor de publieke vrijheid als het summum van de participatie van verantwoordelijke burgers, geen vanzelfsprekendheid is" (Kruijter, 2010, p. 109). De Raad voor het openbaar bestuur stelt dat burgerschap betekent dat je mag, kan en wil deelnemen aan de samenleving (Rob, 2012, p. 37). De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid hanteert vier burgerschapstijlen: verantwoordelijken, volgzamen, pragmatici en critici (WRR, 2012, p. 37). Dertig tot vijfendertig procent van de bevolking valt onder de categorie 'verantwoordelijken'. Deze groep is politiek geïnteresseerd en heeft een positief beeld over het functioneren van het politieke bestuur. Deze groep neemt ook vaker deel aan politieke activiteiten, zij kunnen en willen meedoen. De categorie volgzamen, bestaande uit vijftien procent van de bevolking, is eveneens positief over het functioneren van de politiek, maar heeft weinig politiek zelfvertrouwen. Wel zijn ze actief in hun dorp, wijk of buurt. De categorie pragmatici beslaat vijftientwintig tot dertig procent van de bevolking. Zij hebben weinig affiniteit met de politiek. Wanneer de situatie hen noopt, weten zij de politiek te vinden. Zij kunnen wel, maar willen alleen als het hen uitkomt. Critici vormen een groep van eveneens vijftientwintig tot dertig procent van de bevolking. Zij zijn nog meer dan pragmatici kritisch over het functioneren van het politieke bestuur. Ze voelen zichzelf in een duale verhouding tot beleidsmakers staan: wij tegen zij. De criticus wil en denkt niet te kunnen deelnemen aan de samenleving (WRR, 2012, p. 37).

Op de overheid kan niet meer als vanzelfsprekend worden gerekend. Sterker, de overheid rekent op de burger en actief burgerschap. Interessant voor de doe-democratie is het actieve burgerschap, dat zich buiten de politiek manifesteert, maar wel op het zelfde publieke domein is gericht. Er ontstaan dan vormen van publiekondernemerschap. "Publiekondernemerschap betekent in de eerste plaats dat burgers, publiek moeten kunnen ondernemen, zonder dat ze primair afhankelijk zijn van de overheid" (Kruijter & Peeters, 2014, p. 19).

Sociaal ondernemerschap kenmerkt zich door de combinatie van sociale en economische doelstellingen. Daarbij staan de sociale doelstellingen voorop en richten zich op en de inzet op maatschappelijk relevante problematiek. De economische doelstellingen, zoals vernieuwen, innoveren, experimenteren en winst maken zijn niet leidend (Schulz, Steen, & Twist, 2013, p. 20). Belangrijk bij een publiek- of sociaalondernemer is, dat het initiatief bijvoorkeur van de ondernemer zelf en niet van de overheid komt. "Sociale ondernemingen zijn niet het product van een overheidsbesluit, maar van ondernemers die kansen zien, aan het werk gaan en een onderneming opbouwen" (Schulz, Steen, & Twist, 2013, p. 22). Veel initiatieven ontstaan bij burgers, doordat zij zich geconfronteerd zien met sociale en maatschappelijke problemen, die niet opgelost worden, en zich daarmee verbonden voelen. Zij zetten hun middelen, expertise of hun netwerk in om de sociale en maatschappelijke meerwaarde mee te laten tellen bij het opzetten van hun activiteiten. Juist deze combinatie maakt dat de sociaalondernemer zich kan onderscheiden van de overheid en de markt. Het vermarkten en de verschuiving van maatschappelijke taken van de overheid naar de markt, heeft er de laatste decennia voor gezorgd, dat er grote bedrijven zijn ontstaan. Deze bedrijven moeten kosten efficiënt werken en hebben hun schaalgrootte daarop aangepast. Op lokaal niveau kan dat betekenen, dat er ruimte ontstaat voor nieuw initiatief. Lokaal wordt dit als eerste gesignaleerd door betrokken burgers, die vrijwillig in de nieuwe behoefte gaan voorzien en activiteiten zullen ontwikkelen. "Actief burgerschap kan de voorbode zijn van een toekomstige sociale onderneming" (Schulz, Steen, & Twist, 2013, p. 24). "Juist de nabijheid van de buurt biedt veel concrete

aanknopingspunten en aanleiding voor actief burgerschap” (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 12).

3.3.3 Terugtrekkende overheid

“Het is van groot belang dat de overheid actief bijdraagt aan de transitie naar meer doe-democratie, door te ‘zorgen dat’ in plaats van te ‘zorgen voor’” (BZK, 2013, p. 3). De kabinetsnota ‘De Doe-democratie’ (2013) gaat er volgens Piet de Rooy stilzwijgend van uit dat er tegenwoordig sprake is van een probleem, namelijk: “het overheidsmonopolie op besluitvormingsprocessen is te groot en de burgers accepteren dat te veel”, zo stelt historicus Piet de Rooy (oktober 2014) tijdens zijn lezing over de doe-democratie. Wie denkt dat dit niet van alle tijden is, kan gewezen worden op de Franse aristocraat ‘De Tocqueville’. Deze waarschuwde er al voor dat een woud aan minutieuze en uniforme regels, zou worden opgesteld door de staat (De Rooy, 2014). Politieke partijen komen op als vertegenwoordigers van het algemeen belang en leggen zich toe op het inlijven van maatschappelijke verenigingen. Albert Jan Kruijer en Jacques Wallage hebben het, op het congres voor gebiedsgericht werken in Groningen (november 2014) respectievelijk over ‘onteigening van burgerschap’ en ‘de politiek heeft de democratie gejat’. Wallage schetst de verhouding tussen de verticale wereld van het bestuur en de horizontale wereld van de samenleving. Het probleem is volgens Wallage, dat de samenleving versmald wordt tot politiek, en de politiek wordt versmald tot partijpolitiek en het tellen van neuzen in de representatieve democratie. Hendriks en Wijdeven vinden de zogenaamde ‘shift from government to governance’, één van de clichés van de hedendaagse bestuurskunde. Daarbij is de veronderstelling dat de overheid eerst verticaal, mono centrisch en unilateraal georiënteerd was, en vervolgens is gekanteld naar een horizontaal, gedecentreerd en multilateraal bestuur (Hendriks & Wijdeven, 2014, p. 17).

Democratie kent vele varianten. Het onderstaande schema toont een indeling van vier dominante democratiemodellen en de positionering van de doe-democratie (Wijdeven, Hendriks, & Oude Vrielink, 2010, p. 17).

	Aggregatief (stemmen tellen)	Integratief (het eens worden)
Indirect (representatie)	Penduledemocratie	Consensusdemocratie
Direct (zelfbeschikking)	Kiezersdemocratie	Participatiedemocratie <i>Doe-democratie</i>

Figuur 9 Vier dominante democratiemodellen volgens Wijdeven et al. Bron: (Hendriks F. , 2006, p. 41)

In een participatiedemocratie wordt er vanuit gegaan, dat iedereen meedoet of meepraat tot er overeenstemming is bereikt. Dit systeem vergt veel tijdsbeslag, wat de besluitvorming enorm kan vertragen of zelfs doen stagneren. Het is juist de variant ‘doe-democratie’ die de besluitvorming buiten de formele politiek weet te houden. Uit het onderzoek ‘Burgermacht op eigen kracht’ is gebleken dat meer autonomie voor de burger niet automatisch inhoud, dat de lokale overheid zich het best afzijdig kan houden. Bij vier onderzochte cases kwamen regelmatig allerlei mengvormen van samenwerking voor tussen overheidsinstanties en groepen burgers. (Houwelingen, Boele, & Dekker, 2014, p. 226). Het kabinet spreekt in de nota ‘De Doe-democratie’ over het ontstaan van een

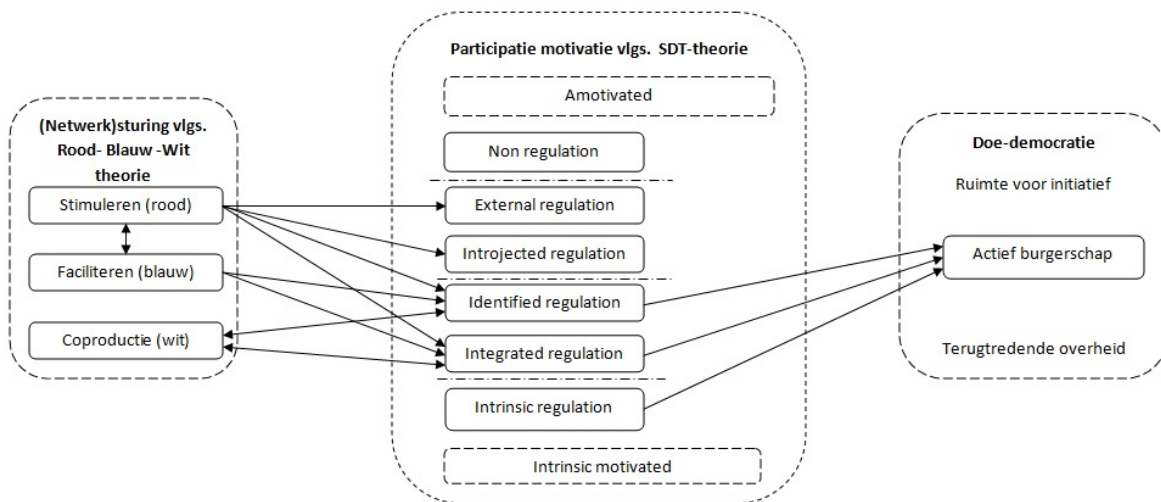
meervoudige democratie. Enerzijds is er de bestaande representatieve democratie, waar de formele besluiten worden genomen en anderzijds vindt er besluitvorming plaats binnen de doe-democratie. De besluitvorming vindt dan plaats door middel van collectieve besluitvorming in de vorm van bijvoorbeeld zelfsturing in gemeenschappen of coproductie in netwerken. Ook stelt het kabinet dat spanningen tussen beide vormen van democratie niet zullen uitblijven (BZK, 2013, p. 13)

Volgens de WRR gaat het bij het zoeken naar de nieuwe verhoudingen tussen de overheid en de samenleving vooral om evenwicht. Zij hanteert daarbij de trefwoorden: ruimte, eigenaarschap en ruggensteun (WRR, 2012, p. 99). Ruimte voor de samenleving om hun eigen dingen te doen en ruimte voor de frontlijnwerkers om hierin mee te bewegen. Als de samenleving zijn ding kan doen, zal er eigenaarschap ontstaan. De beleidsmakers moeten daarin wel vertrouwen hebben en los durven laten. De samenleving zal dan ook verantwoordelijkheid nemen vanuit het toevertrouwde eigenaarschap.

Alleen een terugtrekkende beweging maken zal niet voldoende zijn en een ongewis resultaat geven. Paul Frissen (2014) geeft vier scenario's, die zich zouden kunnen voltrekken, wanneer de overheid terugtreedt. De eerste mogelijkheid is dat de overheid terugtreedt en de burgers de taken overnemen. Dit is het ideaalbeeld volgens Frissen. Een tweede mogelijkheid is dat de overheid terugtreedt, maar de taken worden niet overgenomen door de burgers. Aan deze taken is dan blijkbaar geen behoefte, dit levert een bezuiniging op. De derde mogelijkheid zou zijn dat de overheid zich terugtrekt, maar dat de burgers de taken niet over willen nemen op een zelfde wijze zoals de overheid deze taken uitvoerde. De vierde mogelijkheid zou kunnen zijn dat de overheid terugtreedt en de burgers de taken overnemen, maar dat zij de taken verkeerd doen. Dat is het doemscenario. Het risico van zondermeer terugtreden is groot, volgens Frissen (Frissen, 2014).

4 Conceptueel model

In het onderstaande conceptueel model worden de kernbegrippen *netwerksturing*, *participatiemotivatie* en *doe-democratie* met elkaar in relatie gebracht. Het concept netwerksturing, bestaande uit de variabelen: stimuleren, faciliteren en coproductie, vormt de onafhankelijke variabele. Het concept mate van participatiemotivatie, bestaande uit de variabelen volgens de Self-Determination Theorie, vormt de interveniërende variabele. Het concept doe-democratie wordt gekenmerkt door drie verschijnselen: *ruimte voor initiatief*, *actief burgerschap* en de *terugtrekkende overheid*. Het onderzoek richt zich op slechts één van de verschijnselen, namelijk 'actief burgerschap' en is daarmee de afhankelijke variabele. Dit is waar netwerksturing zich op richt bij het streven naar doe-democratie. Het is dus niet onbelangrijk dat er ruimte voor initiatief is en dat de overheid meer afstand neemt, maar daar is het onderzoek niet op gericht. Doe-democratie vormt de context en democratische ruimte waarbinnen participatie en maatschappelijk initiatief plaats kan vinden.

Figuur 10 Conceptueel model

De pijlen geven de verwachte beïnvloeding van de ene op de andere variabele aan. Om te beginnen is er een verbinding gelegd met een wederkerige pijl tussen de variabelen 'stimuleren en faciliteren'. Het is uitzonderlijk dat deze variabelen zuiver zelfstandig worden toegepast. Meestal is er sprake van een mengvorm waarbij één van de variabelen dominant is.

De pijlen die vertrekken vanuit de variabele 'stimuleren', zijn meestal gericht op de groep participanten die externe prikkels nodig heeft om tot actie over te gaan. In de meeste gevallen zal de actie stoppen als de prikkel stopt. Er vertrekken vanuit de variabele 'external en introjected regulation' geen pijlen naar de variabele 'actief burgerschap'. Er is geen sprake van het tot stand komen van doe-democratie, ondanks het gegeven, dat er wel wordt geparticipeerd. Bij actief burgerschap hoort eigen initiatief en verantwoordelijkheid, die tot stand komt zonder actieve en constante stimulering door de overheid. Het stimuleren van de groepen identified en integrated regulation zal wel kunnen leiden tot actief burgerschap. Echter vanuit de stimulerende stijl kan dit ook tot het verdringen van de eigen motivatie leiden, waardoor actief burgerschap niet tot stand zal komen.

De pijlen die vertrekken vanuit de variabele 'faciliteren' zijn gericht op de groep participanten, die bijna genoeg interne prikkels en motivatie hebben om tot actie te komen. Vaak heeft deze groep participanten in beperkte mate hulp nodig en wordt extra gestimuleerd door bijvoorbeeld waardering. Er vertrekken vanuit de variabele 'identified en integrated regulation' pijlen naar de variabele 'actief burgerschap'. Deze vorm van sturing zal, mits gericht op participanten die uit eigen overtuiging en initiatief handelen, een succesvolle bijdrage leveren aan het ontstaan van meer doe-democratie.

De pijlen die vertrekken vanuit de variabele 'coproductie' hebben een wederkerig karakter. Het is bij coproductie zeer aannemelijk, dat het initiatief niet bij de overheid, maar uit de samenleving voortkomt. De aanname hierbij is dat de initiatiefnemer voldoende motivatie heeft om zelf tot actie over te gaan. Er is sprake van interne motivatie. Van intrinsieke motivatie is bekend dat deze zich slecht laat beïnvloeden door sturing van buitenaf. Het komt echter regelmatig voor dat de initiatiefnemer niet de realisatie macht heeft, door bijvoorbeeld gebrek aan middelen, mandaat of specifieke kennis. In deze situatie kan, mits de gelijkwaardigheid van de samenwerkende partijen is geborgd, een vorm van coproductie tussen de initiatiefnemer en de overheid ontstaan.

Er vertrekt vanuit de variabele 'intrinsic regulation' een pijl naar de variabele 'actief burgerschap'. De aanname is dat deze vorm zonder sturing, mits gericht op participanten die in meer of mindere mate uit eigen overtuiging en initiatief handelen, leidt tot actief burgerschap en een succesvolle bijdrage zal leveren aan het ontstaan van meer doe-democratie. Het SDT-model kan een instrument zijn bij het vaststellen of de participant uit eigen overtuiging en initiatief handelt.

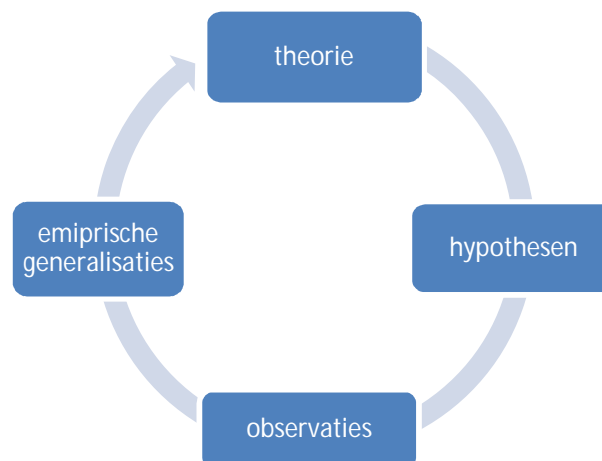
5 Methodische verantwoording

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd en opgezet, welke methodes worden gevolgd en hoe de casusselectie is gedaan. Tot slot komt de operationalisering aan de orde. Dit betekent dat de gehanteerde concepten meetbaar worden gemaakt waardoor deze op de Barendrechtse praktijk terug te leiden zijn.

5.1 Onderzoeksopzet

Het onderzoek heeft het karakter van een casestudie. Swanborn definieert de casestudie als “een onderzoeksstrategie waarvan het voornaamste kenmerk is dat er sprake is van een intensieve bestudering van een sociaal verschijnsel bij één of enkele onderzoekseenheden” (Braster, 2000, p. 21). Het onderzoek is gericht op het gedrag van mensen in een gegeven situaties. De casuïstiek wordt geselecteerd uit elf bestaande participatietrajecten en initiatieven binnen Barendrecht. Zo kan er worden geselecteerd op specifieke lokale situaties. Dataverzameling vindt plaats door middel van interviews en participerende observatie. Het onderzoek is een kwalitatief onderzoek dat wordt gekenmerkt door rijkdom. Deze rijkdom zal veelal narratief van aard zijn. Braster geeft aan dat een belangrijke overwegingen voor het verrichten van een casestudie plaatsvindt bij een niet of lastig te scheiden context of omgeving in relatie tot het te bestuderen sociale verschijnsel.

Verder kan het onderzoek getypeerd worden als deductief. Wetenschappelijk onderzoek kan volgens Willard Wallce in vier cyclische fasen worden verdeeld: theorie, hypothesen, observaties en empirische generalisaties. Als het onderzoek start bij de fase theorie is er sprake van een deductief onderzoek. Dit is in dit onderzoek naar de invloed van netwerksturing op de participatiemotivatie van toepassing. Wordt er gestart met observatie dan is er sprake van inductief onderzoek (Braster, 2000, p. 28).

Figuur 11 Wiel van de wetenschap volgens Willard Wallace (Braster, 2000)

5.2 Casusselectie

Om de invloed van netwerksturing op de participatiemotivatie in Barendrecht te onderzoeken is er een selectie gemaakt van initiatieven en participatieprojecten. Bij het maken van de keuze voor de casusselectie zijn in eerste instantie de in onderstaande tabel 1. Vermelde initiatieven en projecten geselecteerd.

Initiatief/project	Initiatiefnemer	Omschrijving
Buurt Bestuurt	Gemeente	Wijkoverleg heeft zeggenschap over de buurt.
Buurtpreventie	Gemeente	Vrijwilligers surveilleren in de wijk
BIZ Middenbaan	Gemeente	Gezamenlijke belangenbehartiging winkelgebied, ondernemers en gemeente
Moestuin Rijk	Bewoner	Wijkmoestuin met educatieve functie
Greensparade	Bewoner	Thema festival van de groente en fruitsector
Buurt Bemiddeling	Gemeente	Vrijwilligers bemiddelen bij burenruzies
Hart voor Barendrecht	Kerken	Vrijwilligers klussen bij hulpbehoevende mensen thuis
Stichting Velerlei	Bewoner	Nieuwe concurrent van de gevestigde welzijnsstichting
Voedselbank Barendrecht	Bewoner	Voedsel verstrekking aan minima
Ijsbaan	Tennis vereniging	Bij voldoende vorst, ijsfestijn voor jong en oud
Zomer en Winterfeest	Wijkvereniging	Braderie in resp. zomer- en wintersferen

Tabel 1 Eerste casusselectie

Bij de selectie is rekening gehouden met de aard van het initiatief en de variatie in variabelen volgens de gehanteerde theoretische concepten. De initiatieven zijn daarom geselecteerd naar de aard van sturing of het ontstaan van het initiatief vanuit de gemeente of het netwerk. Als meerdere casussen worden onderzocht, de zogenaamde multiple casestudy's, kan er onderscheid gemaakt worden in contrasterende cases en homogene cases (Thiel, 2009, p. 104). Indien er gekozen wordt voor homogene cases beoogt de onderzoeker meestal dat de uitkomsten ook homogeen zullen zijn. Bij de casusselectie voor dit onderzoek is gezocht naar variatie tussen de onafhankelijke variabelen. Bij variatie tussen de onafhankelijke variabelen is de onderzoeker beter in staat de oorzaak-gevolgrelatie beter vast te stellen (Thiel, 2009, p. 104). Voor dit onderzoek zijn van iedere sturingsstijl: stimuleren, faciliteren en coproduceren twee casussen geselecteerd volgens de onderstaande tabel 2.

Variatie onafhankelijke variabele	Casus selectie
Stimuleren	Buurt Bestuurt
	Buurtpreventie
Faciliteren	Stichting Velerlei
	Moestuin Rijk
Coproduceren	Greensparade
	BIZ Middenbaan

Tabel 2 Definitieve casusselectie

5.3 Dataverzameling

Interviews

Op basis van de casusselectie zijn de respondenten geselecteerd voor de interviews. Daar waar de gemeente initiatiefnemer is geweest van de activiteit, is gezocht naar respondenten die vanaf het begin bij het initiatief betrokken zijn. Voor de initiatieven die niet door de gemeente zijn geïnitieerd zijn de initiatiefnemers zelf geselecteerd. Dit heeft geresulteerd in de lijst in de onderstaande tabel 3.

Initiatief	Respondent	Rol
Buurt Bestuurt	Sandra v.d. Wal	Deelnemer
Buurtpreventie	Jeannette Buitendijk	Deelnemer
Stichting Velerlei	Gerda Pradun	Initiatiefnemer
Moestuin Rijk	Simon Perquin	Initiatiefnemer
BIZ Middenbaan	Ad Vijfvinkel	Deelnemer/Voorzitter
Greensparade	Henk Ferdinandus	Initiatiefnemer

Tabel 3 Selectie van respondenten

De interviews zijn semigestructureerd van opzet. Dit houdt in dat er aan de hand van een interviewhandleiding onderwerpen en een aantal vooraf geformuleerde vragen worden benoemd (Thiel, 2009, p. 109). Het is de bedoeling dat er een gesprek op gang komt dat gestuurd wordt door de vragen, maar waarbij de respondent wel de gelegenheid heeft het verhaal in de eigen context te plaatsen. De context is voor dit type onderzoek minstens zo belangrijk. Het kan belangrijke informatie geven over de motivatie van het participeren. De interviewvragen zijn gebaseerd op de geoperationaliseerde begrippen. Er wordt tijdens de interviews gelet op meningen, relaties en percepties van de respondent. Tevens wordt het interview gebruikt om feiten te controleren zodat triangulatie plaatsvindt (Thiel, 2009, pp. 61, 106). De respondent zal vaak gevraagd worden voorbeelden te noemen zodat er een narratief verhaal verteld kan worden. Verhalen dienen als dragers van data (Sools, 2012, p. 3).

Self-Regulation Questionnaire (SRQ-test)

Vooraf wordt aan de respondent de vragenlijst Leefomgeving Zelfregulering Questionnaire (SRQ-O) toegezonden (zie bijlage D). De vragenlijst is een vertaling van een bestaande vragenlijst die beschikbaar is uit eerder onderzoek. De Self-Regulation Questionnaire (SRQ-F), is een valide vragenlijst ontwikkeld door Ryan en Connell (1989). Deze vragenlijst is aangepast tot de Zelf-Regulering Vragenlijst Leefomgeving Met de vragenlijst worden de volgende vier motivatietypes gemeten: intrinsieke motivatie, geïdentificeerde regulatie, geïntrojecteerde regulatie en externe regulatie. Er bestaat nog geen valide SRQ om de participatiemotivatie van bewoners en ondernemers inzichtelijk te maken. Hierdoor is het noodzakelijk om een eigen versie van de SRQ-F te ontwikkelen. Deze vragenlijst gaat in op de redenen waarom een persoon participeert in een leefomgeving. De test stelt vier vragen over de verbondenheid met de leefomgeving, en geeft antwoorden die verwijzen naar externe sturing, geïntrojecteerde sturing, geïdentificeerde sturing, en intrinsieke motivatie. De vraag daarbij is: 'voelt u zich autonoom ten opzichte van de leefomgeving?'

De schaal is: verbondenheid met de leefomgeving en motivatie om te participeren. De vragenlijst bestaat uit vier hoofdvragen bestaande uit verschillende stellingen, elke vraag wordt gevolgd door

een reeks van mogelijke antwoorden. De respondent geeft aan in welke mate hij het eens of oneens is met de stellingen aan de hand van een 7-puntsschaal.

Documentenanalyse

Bestaande gegevens in schriftelijke en digitale vorm zullen voor zover relevant worden verzameld. Te denken valt aan beleidsplannen, subsidiebeschikkingen, jaarverslagen, websites en publicaties. Het is bij het gebruik van bestaand materiaal belangrijk om de authenticiteit te checken door bijvoorbeeld de opsteller te achterhalen.

Participerende observatie

“Participerende observatie is een onderzoeksmethode waarbij de onderzoeker zelf in meer of mindere mate betrokken is of meedoet in de situatie die wordt geobserveerd” (Thiel, 2009, p. 197). Binnen dit onderzoek is de onderzoeker indirect bij alle initiatieven betrokken geweest als gebiedsregisseur. De gebiedsregisseur heeft de rol van verbinder en in specifieke gevallen kan hij interveniëren of escaleren. Deze positie geeft de onderzoeker de mogelijkheid om contextuele data te verzamelen voor het onderzoek. Hij kan daarbij checken of er overeenkomst is in wat mensen zeggen en doen. Gebrek aan objectiviteit bij de onderzoeker kan een risico vormen bij participerende observatie.

5.4 Betrouwbaarheid, validiteit en dataverzameling

Bij het doen van onderzoek kan het onderscheid worden gemaakt in realisme en constructivisme. Dit onderscheid is belangrijk om de betrouwbaarheid van het onderzoek te duiden. Het realisme gaat ervan uit dat er één opvatting over de werkelijkheid bestaat die te kennen of te onderzoeken is. Het constructivisme gaat uit van meerdere, door ervaring opgedane werkelijkheden die zich als sociale constructie laten kennen (Smaling, 2010, p. 20). De onderzoeker en de geconstrueerde werkelijkheid zijn vervlochten en kan daarom niet als geheel onafhankelijk worden gezien. De objectiviteit is minder belangrijk dan bij het realisme, er is minder snel sprake van een gebrek aan objectiviteit. Het is zelfs mogelijk dat de onderzoeker deel uit maakt van het onderzochte. De vraag daarbij is: ‘hoe wordt het onderzochte herkend en hoe is het te herkennen?’. Het kwalitatieve onderzoek volgens het constructivisme is daarmee nog niet waarde vrij. “Kwalitatieve onderzoekers produceren interpretaties van interpretaties” (Smaling, 2010, p. 21). De subjectieve werkelijkheid wordt daarbij geschetst aan de hand van een onderzoek via interviews, participerende observatie en analyses. Het onderzoeken van meerde casussen zal de objectiviteit van het onderzoek vergroten. Door de herhaling van onderzochte aspecten kunnen conclusies worden getrokken over hoe de situatie per casus is. Door meerdere interviews te houden wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek groter.

Validiteit van een onderzoek is van belang om te borgen dat er daadwerkelijk onderzocht wordt wat onderzocht moet worden en dat dit ook op de juiste wijze wordt waargenomen en gemeten. Door zowel een documenten analyse, SRQ-test, interviews en participerende observatie is er sprake van triangulatie en daarmee kunnen de betrouwbaarheid en validiteit worden vergroot.

5.5 Operationalisatie

Om daadwerkelijke te kunnen starten met het onderzoek is het noodzakelijk de begrippen uit het theoretisch kader hanteerbaar en meetbaar te maken. De theoretische begrippen worden in dit

hoofdstuk nader geduid tot operationele begrippen, bestaande uit indicatoren en kenmerken. De begrippen zullen de theorie en empirie met elkaar verbinden. Deze begrippen worden gebruikt om de onderzoeksvragen vorm te geven. De SRQ-test is een instrument om vast te kunnen stellen in welke participatiecategorie de respondenten vallen. Deze test geeft een indicatie van de mate waarin de participatiemotivatie in de eigen omgeving zich manifesteert. Hiermee kan aan de hand van de SDT-theorie en het continuüm (figuur 3. Pag. 18) de 'locus of control' worden bepaald. De locus of control zal idealiter aan moeten sluiten bij de gehanteerde vorm van netwerksturing. De gemeente Barendrecht hanteert de onderscheiden vormen van netwerksturing niet. Het is daarom nodig om met behulp van de interviewvragen, vast te stellen of en welke vorm van netwerksturing heeft plaats gevonden en wat het effect is geweest op de motivatie van de respondent. Aan de hand van deze informatie zal onderzocht worden of de netwerksturing heeft bijgedragen aan het ontstaan van actief burgerschap als onderdeel van de doe-democratie.

Drie theoretische concepten

De theorie is opgebouwd uit drie centrale concepten, namelijk 'netwerksturing', 'participatiemotivatie' en 'doe-democratie'. Met deze concepten wordt toegewerkt naar een verklaring van het al dan niet ontstaan van actief burgerschap en doe-democratie door de invloed van netwerksturing. Vanuit de drie concepten worden de onderwerpen naar een hanteerbaar abstractieniveau gebracht.

Netwerksturing

In het onderstaande kader staan de sturingsconcepten die in dit onderzoek worden gehanteerd. De concepten zijn: stimuleren aangeduid met de kleur rood door de intensiteit van de deze sturingsstijl, faciliteren wordt aangeduid met de kleur blauw door de grotere afstand die deze sturingsstijl kenmerkt en coproduceren wordt aangeduid met de kleur wit vanwege de gelijkwaardigheid in de samenwerking.

Sturingsconcept	Indicatoren/kenmerken
Stimuleren (rood)	<ul style="list-style-type: none"> • Redenatie: burgerkracht komt voornamelijk tot wasdom als de overheid de initiatieven actief stimuleert en ondersteunt • Professional heeft een actieve rol bij het aanjagen, maar laat realiseren van initiatieven aan anderen over • Inzet van middelen zoals subsidies, vouchers, wijkbudget, prijsvraag, spreekuren, wijkoverleg, website, magazines, krantenberichten • Veel contact tussen bewoners en professionals • Top-down benadering van de overheid richting samenleving
Faciliteren (blauw)	<ul style="list-style-type: none"> • Redenatie: Minder overheid leidt tot meer burgerkracht en zelfredzaamheid • Professional heeft een responsieve rol bij het ondersteunen van initiatieven • Rol professional beperkt zich tot mogelijk maken van het initiatief en wegnemen van belemmeringen • Het initiatief komt niet van de overheid • Professional is terughoudend en neemt het initiatief niet over • Er is op zijn minst contact tussen initiatiefnemer en professional • Bottom-up benadering. Initiatieven ontstaan spontaan
Coproductie (wit)	<ul style="list-style-type: none"> • Redenatie: scoren door samenspel • Actieve rol voor de professionals • Vergaande samenwerking tussen bewoners en instanties

	<ul style="list-style-type: none">• Instanties hebben zelf ook een belang bij het realiseren van het initiatief• Bevoegdheden zijn verschillend, maar agenda's, competenties en verantwoordelijkheden overlappen• Het initiatief/plan is niet uitvoerbaar zonder samenwerking met partners• Open houding tussen partners gemeente/bewoners door vertrouwen en informele omgang (groeten, persoonlijke belangstelling)• Ruimte voor ideeën en luisteren creëert aanmoedigende en vertrouwde sfeer• Soepel omgaan met praktische problemen• Sociale reflexiviteit door het inleven in de ander richt zich op het voorkomen van conflicten• Verantwoordelijkheid gaat gelijk op met competentievraag• Horizontale benadering, ambtenaren en burgers beschouwen elkaar als gelijkwaardige partners
--	--

Participatie motivatie

In het onderstaande kader zijn de gehanteerde begrippen van de Self-determination theorie van Decy en Ryan opgenomen. De gehanteerde begrippen hebben betrekking op het sturingsniveau (regulation) en zijn in het onderstaande kader uitgewerkt in indicatoren en kenmerken. De indicatoren worden gezien vanuit het perspectief van de participant. Het is als interviewer lastig te beoordelen wat het gevoel of beleving is van de participant. Daarom zijn de onderstaande indicatoren verwerkt in de vragenlijst van de SRQ-test in bijlage D. Deze is opgesteld vanuit het perspectief van de participant.

Motivatie en sturingsniveau		Indicatoren/kenmerken
Amotivated	Non regulation	<i>I don't no en I don't care</i>
		<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag is slecht beïnvloedbaar en er wordt niet autonoom gehandeld
Extrinsically motivated	External regulation	<i>I am only doing this because I have to</i>
		<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag wordt alleen van buitenaf beïnvloed door belonen en straffen Externe normen worden als bedreigend ervaren
	Introjected regulation	<i>I'd feel guilty if I didn't do this properly</i>
		<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag wordt bijna alleen van buitenaf beïnvloed Externe normen worden niet perse als bedreigend ervaren Externe normen worden in balans gebracht met de eigen persoonlijkheid Er is sprake van enige internalisering van het externe doel Veel externe sturing door belonen en straffen
Identified regulation	<i>I think this is important to do this because</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag wordt beperkt van buitenaf beïnvloed Eigen gedrag kan geïdentificeerd worden met de verlangde norm /gedrag/doel Het wordt als persoonlijk belangrijk ervaren om naar het externe doel te streven Extern belonen en straffen minder effectief Enige sturing van buitenaf wordt door de omgeving van de participant nodig geacht omdat eigen overtuigingen en waarden en het externe doel nog niet congruent zijn 	
Integrated regulation	<i>Doing this is really important to me</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag wordt zeer beperkt van buitenaf beïnvloed Eigen gedrag komt overeen met de verlangde norm /gedrag/doel Er is een persoonlijke overtuiging van het belang van het externe doel Regulatie is autonoom Er is nog steeds sprake van beloning van buitenaf door het behalen van resultaat 	
Intrinsically motivation	Intrinsic regulation	<i>I love doing this and being immersed in the proces</i>
		<ul style="list-style-type: none"> Het gedrag komt van binnenuit en is autonoom De voldoening komt uit het gedrag zelf voort

Doe-democratie

Het Kabinet heeft er voor gekozen het begrip doe-democratie niet af te bakenen, en vraagt zich af of het begrip überhaupt valt af te bakenen. In het onderstaande kader staan de kenmerken en indicatoren van de gehanteerde begrippen die als uitgangspunt voor de doe-democratie kunnen dienen. Minister Plasterk hanteert voor het duiden van het begrip doe-democratie drie uitgangspunten: maatschappelijke ruimte voor initiatief, toename van actief burgerschap, terugtrekkende overheid. Ruimte voor maatschappelijk initiatief en een terugtrekkende overheid zijn van belang voor het doen ontstaan van de doe-democratie maar het effect van netwerksturing hierop is geen onderdeel van dit onderzoek.

Uitgangspunten Doe-democratie	Indicatoren
Maatschappelijke ruimte voor initiatief	Wordt niet gemeten in dit onderzoek
Actief burgerschap	<ul style="list-style-type: none">• Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak• Meebeslissen door simpelweg te doen• De burger probeert, zonder tussenkomst van de overheid, oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen• Vorming van nieuwe netwerken en coalities• Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving• Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken• Groei sociaalondernemers• Groei zelfbeheer
Terugtrekkende overheid	Wordt niet gemeten in dit onderzoek

6 Empirie

De resultaten van dit onderzoek bevatten de bevindingen van een selectie van zes Barendrechtse casussen. De selectie is gemaakt aan de hand van de drie vormen van sturing: stimuleren, faciliteren en coproduceren. Deze begrippen worden in de Barendrechtse praktijk niet strikt gehanteerd. Door de bekendheid met de Barendrechtse praktijk is de onderzoeker in staat geweest deze indeling samen te stellen. Uit de interviewresultaten blijkt of de gekozen indeling juist is geweest. Iedere casus wordt ingeleid door een algemene beschrijving. Daarna volgt een beknopte versie van het interview.

6.1 Stimuleren

Voor de casusselectie in de categorie 'Stimuleren' zijn twee casussen geselecteerd waar de gemeente Barendrecht het initiatief heeft genomen. Zowel Buurt Bestuurt als Buurtpreventie zijn tot stand gekomen door een bestuurlijke opdracht van de gemeente Barendrecht. Beiden zijn beleidsinstrumenten die volgens een strak kader zijn ingevoerd. Beide projecten zijn gefinancierd door de gemeente Barendrecht en worden geleid door beroepskrachten.

6.1.1 Buurt Bestuurt

In 2012 is de gemeente Barendrecht gestart met een nieuwe manier van werken op het gebied van sociale veiligheid in de wijk. Samen met de politie en de Boa's van de gemeente Barendrecht (Buitengewoon Opsporingsambtenaren) en bewoners wordt bepaald wat prioriteit heeft en dus aangepakt moet worden. Hierbij gaat het vooral om problemen die van invloed zijn op de leefbaarheid en veiligheid. Bewoners geven aan welke problemen moeten worden aangepakt en de professionals geven aan wat zij kunnen doen om die problemen op te lossen. Ook wordt gekeken wat buurtbewoners zelf kunnen doen. Buurt Bestuurt is er voor alle bewoners en professionals die zich betrokken voelen bij hun buurt en die willen meedenken en meewerken aan het verbeteren van de leefbaarheid in hun wijk. Ook scholen, ondernemers en andere instellingen in de buurt kunnen meedoen (Gemeente Barendrecht, 2012).

Tijdens de startbijeenkomst zijn de buurtbewoners geïnformeerd over het project. Op deze bijeenkomst kon men aangeven waaraan de beschikbare uren van de politie en de Boa's besteed moeten worden. Hiervan is een top drie geformuleerd. Vervolgens is er een buurtcomité met enthousiaste bewoners gevormd. In dit comité zitten ongeveer tien bewoners en medewerkers van de gemeente en politie. Het buurtcomité komt gemiddeld zes keer per jaar bijeen. De bewoners kijken tijdens deze bijeenkomst of de ingezette uren goed en volgens afspraak zijn besteed, of de problemen op de juiste wijze worden aangepakt en of de prioriteiten nog actueel zijn.

Sturing

De Buurt Bestuurt is een initiatief van de gemeente. Dit initiatief geeft bewoners de gelegenheid om te participeren op het gebied van schoon heel en veilig. De sturing kan daarmee geschaard worden onder de noemer 'stimuleren'. De respondent heeft aangegeven niet te hebben deelgenomen aan het project als dit niet expliciet was gevraagd door de buurtagent. Het gemopper in de wijk was een stimulans om wel in actie te komen, in tegenstelling tot andere buurtbewoners. "Wel mopperen en niets doen dat kan niet" zo stelt de respondent. Het project draait inmiddels drie jaar en heeft zijn ups en downs gekend. De respondent vertelt dat het voorzitterschap een periode door één van de leden is overgenomen, maar dit heeft geleid tot chaos en verdeeldheid. De gemeente zit het overleg sindsdien weer voor.

Motivatie

De respondent valt in de SDT-categorie 'Identified regulation' en scoort daarbinnen relatief hoog. De motivatie komt deels voort uit het plichtsbesef een voorbeeldfunctie te moeten vervullen. Daarnaast heeft de respondent een eigen maar bescheiden opvatting over de verdeling van de verantwoordelijkheden in de wijk. Dat geldt ook voor de andere deelnemers meldt de respondent. De groep heeft merkbaar behoefte aan een blijk van waardering voor de inspanningen, het steekt als andere initiatieven worden genoemd in de nieuwjaarsrede van de burgemeester en de Buurt Bestuurt niet. De respondent geeft aan dat de leden, in tegenstelling tot de gemeente, vinden dat er niet genoeg resultaat is behaald. Er wordt daarbij gekeken naar de feitelijke resultaten en het snel terugvallen in asociaal gedrag van medeburgers. De deelnemers leggen de lat hoog voor zichzelf. Op andere vlakken dan is beoogd met het project, ontwikkelen zich nieuwe initiatieven. Deze richten zich vooral op de sociale aspecten in de wijk. Deze initiatieven komen van de deelnemers die zelf in de zorg werken en weten hoe je achter de voordeur van kwetsbare bevolkingsgroepen kan komen. Deze initiatieven hebben tot nu toe meer succes dan de oorspronkelijke activiteiten. Dit motiveert de daarbij betrokken deelnemers extra.

Doe-democratie

Over het ontstaan van een doe-democratie is de respondent terughoudend. Binnen de Buurt Bestuurt heerst een traditionele opvatting over de taken van de overheid. Echter wordt er wel ingezien dat deze tot steeds minder in staat is op wijk- en straatniveau. De verantwoording moet bij de overheid blijven, zo stelt de respondent. De overheid moet sturen, zichtbaar zijn en betrokkenheid tonen. De respondent vindt het een taak van de overheid om bestaande netwerken te faciliteren en te stimuleren zodat er meer netwerken ontstaan.

6.1.2 Buurtpreventie

Door de verontrustende cijfers in de veiligheidsrapportage Rotterdam Rijnmond van 2010 en onder druk van de samenleving heeft de Barendrechtse gemeenteraad, d.d. 14 september 2010, de motie 'Veilig leven in Barendrecht' ingediend. Hierin is uitgesproken dat aan het spoedig en adequaat verminderen van hinder en overlast door (hang)jongeren in de raadsperiode 2010-2014 hoge prioriteit moet worden toegekend, door consequente handhaving en toezicht binnen het programma "Veilig leven in Barendrecht". Hiervoor is structureel geld in de begroting opgenomen. De motie geeft het college richtlijnen voor de verlangde acties. De burgemeester heeft daarop zijn beleidsambtenaren van openbare orde en veiligheid opdracht gegeven een programma op te stellen. Dit actieplan moet uitvoering geven aan de motie. Dit heeft geleid tot het 'Actieplan Meer Blauw op Straat'. Het actieplan heeft een instrumenteel karakter en omvat de volgende acties: aanschaf van een mobiele camera, inzet Mosquito (hinderlijke hoge toon om jeugd te verdrijven), instellen van verblijfsverboden, instellen van Buurtpreventieteams, toepassen van de BEKE-systematiek (methodiek voor jongerengroepen hinderlijk, overlastgevend en crimineel). Dit actieplan wordt gecoördineerd door de beleidsmedewerker openbare orde en veiligheid en valt onder de verantwoordelijkheid van de burgemeester (Wubbe & Breugel, 2013).

Voor het opzetten van Buurtpreventie is een coördinator van de welzijnsstichting Kijk-op-Welzijn ingehuurd. Buurtpreventie bestaat uit een team van vrijwilligers die zich gezamenlijk inzetten voor verbetering van de veiligheid en het leefklimaat in de wijk. Buurtpreventie is geen extra 'bewakingsdienst' in de wijk en hebben geen bijzondere bevoegdheden zoals de politie. Het zijn oplettende wijkbewoners die zich willen inzetten voor de leefbaarheid en veiligheid van hun wijk. Ze

worden gefaciliteerd met hesjes, en een training om andere bewoners goed aan te spreken op ongewenst gedrag. Door de korte communicatielijnen met de politie en de gemeente kunnen snelle acties worden ondernomen. Het preventieteam heeft de beschikking gekregen over een ruimte waar de trainingen en briefings plaatsvinden (Kijk-op-Welzijn, 2015).

Sturing

Buurtpreventie is een initiatief van de gemeente. De werkwijze bij het opzetten van het project was zakelijk en professioneel. Er was vooral in het begin weinig ruimte voor eigen initiatief. De animo om in dit project te participeren is niet erg groot, vindt de respondent. Het blijft moeizaam om voldoende mensen te krijgen en deze te behouden. In de loop van het project zijn de normen iets versoepeld zodat het aantrekkelijker is om mee te doen. Zo zijn de looptijden gewijzigd en terug gebracht van vier naar twee uur lopen per ronde. De respondent vindt dat alles goed wordt verzorgd door de coördinator en de gemeente. Er wordt goed geluisterd en er vindt voldoende terugkoppeling plaats van de meldingen die zijn gedaan door het buurtpreventie team.

Motivatie

De respondent valt in de SDT-categorie 'integrated regulation' en scoort daarbinnen relatief laag. De activiteit en de betrokkenheid komen voort uit de opvatting over de eigen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving. Daarnaast combineert de deelnemers deze activiteit met de wandelingen die zij toch al maakt met de honden. De motivatie voor Buurtpreventie richt zich volledig op deze activiteit, deelname in andere activiteiten hebben niet de belangstelling. De respondent waardeert de aandacht van de politiek. Er wordt regelmatig een verzoek gedaan om mee te mogen wandelen. Dit geeft de politiek een goed beeld van de werkelijke situatie in de wijk. Het team richt zich met name op de preventie van woninginbraak en de overlast van jongeren. Met name het aanspreken van jongeren vindt de respondent heel nuttig. Je krijgt daarmee het beeld dat de overlast op zich heel onschuldig is. De jeugd heeft er zelf eigenlijk nauwelijks erg in dat zij overlast veroorzaken. "Je leert je buurt goed kennen". De respondent vindt het dan ook fijn om in de eigen wijk te lopen en niet in andere wijken van Barendrecht. Het samenwerken aan de veiligheid in de wijk motiveert meer dan dat je het alleen moet doen. Waardering uit de wijk is voor de respondent belangrijk voor de motivatie.

Doe-democratie

"Ik snap dat de gemeente en de politie niet alles zelf kunnen doen en help hen daar graag bij" stelt de respondent. Maar als de gemeente zou stoppen met het faciliteren zou de respondent er niet mee doorgaan. De respondent draagt graag een steentje bij, maar heeft geen behoefte aan meer activiteiten in de wijk. Er is een wijkvereniging en die hebben hun eigen activiteiten. Dat moet ook zo blijven vindt de respondent. Het is niet de bedoeling dat buurtpreventie naar de wijkvereniging gaat. De gemeente is een neutrale partij en kan het beste de organisatie van buurtpreventie bij zich houden, vindt de respondent.

6.2 Faciliteren

Voor de casusselectie in de categorie 'Faciliteren' zijn twee casussen gekozen die als initiatief uit de samenleving zijn ontstaan. Zowel stichting Velerlei als de Moestuin Rijk zijn tot stand gekomen door

het initiatief van bevlogen mensen. Zij hebben hun idee kracht bijgezet door het ook daadwerkelijk uit te gaan voeren. Er zit aan beide initiatieven een eigen verhaal.

6.2.1 Stichting Velerlei

Stichting Velerlei is ontstaan vanuit de onvrede van vrijwilligers over het de werkwijze en het aanbod van het bestaande welzijnswerk van stichting Kijk-op-Welzijn in Barendrecht. De respondent leidde onder de vlag welzijnsstichting Kijk-op-Welzijn diverse activiteiten in het lokale wijkgebouw. Daar constateerde de respondent dat de middelen, naar haar oordeel, niet effectief ingezet werden en dat vrijwilligers beknot werden in hun ontplooiingsmogelijkheden. Dit heeft ertoe geleid dat de respondent zelf een stichting heeft opgericht onder de naam Velerlei. De doelstelling van Velerlei is laagdrempelige activiteiten te bieden aan mensen uit de wijk, tegen lage kosten. Dit kan gezien de grote toeloop van deelnemers als een succes worden beschouwd. De initiatiefnemer was ervan overtuigd dat het anders kon. De stichting houdt sterk rekening met de sociale aspecten die er bij het organiseren van activiteiten spelen. De activiteiten zijn laagdrempelig en houden rekening met de beperkte draagkracht van sommige deelnemers. Iedereen moet mee kunnen doen is het motto. "In onze ogen is ieder mens een zeer sociaal wezen" vermeldt de website van de stichting. Ieder mens heeft behoefte aan contacten met andere mensen. Welzijnswerk is in de ogen van stichting Velerlei van grote waarde voor de samenleving. Dit zet aan tot sociale contacten en dat is onze missie (Velerlei, 2015). Stichting Velerlei heeft meerdere activiteiten ontwikkeld die veelal het karakter hebben van een club. In de centrumpost zijn diverse groepen actief: de mannenclub, de vrouwenclub, de workshop bloemschikken, de breiclub, de knutselclub voor kinderen en de taal cursus Engels.

Sturing

Het initiatief voor het oprichten van stichting Velerlei is door de respondent zelf ondernomen. Het idee komt voort uit een diep geworteld gevoel om goed te doen. De respondent heeft zelf een zware jeugd gehad en put daaruit de motivatie om zich in te zetten voor de medemens. "Ik heb mijn hele leven moeten vechten om te komen waar ik nu sta". Ondersteuning van de gemeente of Kijk-op-Welzijn heeft de respondent niet ervaren bij het opzetten en van de eigen stichting. "Ik krijg ook geen subsidie van de gemeente, ik doe het allemaal op eigen kracht".

Motivatie

De respondent valt in de SDT-categorie 'Integrated regulation' en scoort daarbinnen relatief hoog. De activiteit en de betrokkenheid komen voort uit een gedrevenheid en uit de eigen overtuiging. De respondent geeft aan jaren in de verpleging te hebben gewerkt en weet hoe bepaalde doelgroepen sociaal op achterstand komen te staan en daardoor alleen maar slechter worden. "Voor deze mensen zet ik me in en daar put ik mijn kracht uit". De betrokkenheid die er achteraf was van het gemeentebestuur, is ervaren als onechte betrokkenheid. Het steekt de respondent dat andere stichtingen subsidie krijgen van de gemeente en stichting Velerlei niet. Dat ondanks het feit dat stichting Velerlei naar eigen zeggen veel meer met minder geld kan bereiken. Ook wordt er niet voor een geschikte vervangende ruimte gezorgd als de huidige locatie waar de activiteiten plaatsvinden wordt gesloopt. De contacten met de gemeente worden ervaren als ongelijkwaardig. "De ambtenaren stellen zich boven je", zo stelt de respondent.

Doe-democratie

Enigszins geërgerd door de moeizame relatie met de gemeente, blijft de initiatiefnemer toch doorgaan met het ontwikkelen van nieuwe activiteiten voor de stichting. Als geen ander weet de initiatiefnemer mensen aan zich te binden en te motiveren om deel te nemen aan de activiteiten van de stichting. Dit gebeurt met veel creativiteit en ondernemersgeest. De vraag in de samenleving naar sociale activiteiten en diensten worden verbonden met het aanbod dat voorhanden is en anders worden deze gecreëerd. Zo wordt een stilstaand busje inmiddels ingezet om senioren naar het winkelcentrum te vervoeren. De winkeliers nemen de kosten voor hun rekening, meldt de respondent trots. Ondanks het feit dat de respondent aangeeft niet aan netwerken deel te nemen, gebeurt dit in de praktijk weldegelijk. De respondent heeft zelf een andere definitie van netwerken en heeft het idee dat deze alleen voor professionals toegankelijk zijn.

6.2.2 Moestuin Rijk

In 2011 hebben de bewoners van de Korianderhof en het Kervellaantje een plan ingediend bij de gemeente Barendrecht om een gezamenlijke buurtmoestuin te starten. In eerste instantie is dit plan afgewezen door de gemeente. Het antwoord van de gemeente was letterlijk "Dit mag niet op gemeente grond". De initiatiefnemer heeft het daar niet bij laten zitten en heeft de wijkregisseur ingeschakeld. De wijkregisseur heeft de bewoners begeleid en geadviseerd om zodoende de moestuin toch te kunnen realiseren. De reden dat de gemeente het plan heeft afgekeurd was de ligging van een rioolbuis op de locatie waar de moestuin moest komen. Deze moet vervangen kunnen worden, zo was de redenatie. De vervangingstermijn van een rioolbuis ligt echter rond de zestig jaar. De bewoners hebben nog ruim 20 jaar om van de moestuin te genieten en zij vinden het niet erg om tegen die tijd de moestuin te ontruimen. In 2012 was er dan ook goed nieuws van de gemeente, het plan werd goedgekeurd.

Inmiddels is Moestuin Rijk gerealiseerd en uitgegroeid tot een educatieve biologische buurtmoestuin. Het doel van de moestuin, zo vermeldt de respondent op de website, is om: "de kinderen uit de buurt te leren waar voedsel vandaan komt, hoe plantjes groeien, hoe ze samen kunnen werken en verantwoordelijkheid kunnen dragen voor hun leefomgeving. Ook voor volwassenen is het een prima manier om in contact te komen met buurtgenoten" (Perquin, 2012). Een belangrijk principe is dat bijna alles volgens het 'nul euro concept' wordt gerealiseerd. Alles gaat met gesloten beurs, want we ritselen alle zaken die we nodig hebben voor het algemene doel. Iedere woensdagavond en zaterdag wordt er gezamenlijk gewerkt, maar ook op andere momenten zijn er mensen te vinden op de tuin. Dit werkt aanstekelijk en niet zelden komen anderen ook de handen uit de mouwen steken, zo stelt de initiatiefnemer (Perquin, 2012).

Sturing

De respondent is initiatiefnemer van de moestuin. Het idee heeft voor de initiatiefnemer meerdere doelen. Naast het educatieve doel voor zijn kinderen wil hij de bakens in de wijk verzetten en kijken of het initiatief van de moestuin mensen uit de buurt in beweging kan krijgen om mee te doen. De autonomie van de moestuin vindt de respondent erg belangrijk is. Daarom is er geen subsidie of andere hulp gevraagd aan de gemeente. Het enige wat gevraagd werd is toestemming voor het gebruik van de gemeente grond en dat kregen ze in eerste instantie niet. De toestemming mocht in de perceptie van de respondent niet leiden tot het inleveren van de autonomie van het project. De respondent geeft aan dat hij in staat is om problemen te reframen en te vertalen in kansen. Dit is zijn kracht en daar stuurt hij zichzelf en anderen mee.

Motivatie

De respondent valt in de SDT-categorie 'Integrated regulation' en scoort daarbinnen relatief hoog. De activiteit en de betrokkenheid komen voort uit een gedrevenheid en uit de eigen overtuiging. In tegenstelling tot andere initiatieven was de belangstelling van de gemeente buitenproportioneel groot, naar de mening van de initiatiefnemer. Veelvuldig is het project genoemd en aangehaald als goed voorbeeld van participatie. Het is vlijend, maar daar was het de initiatiefnemer niet om te doen. Waar het om gaat is het uitvoeren van het experiment. De respondent geeft aan ongevoelig te zijn voor autoriteit, dus dan kan er ook geen sprake van zijn van ongelijkwaardigheid. Deze vorm van zelfreflectie sterkt de respondent en motiveert hem om door te gaan.

Doe-democratie

Dat Barendrecht een behoudende gemeente is begrijpt de respondent heel goed. Het is een bestuurstijl die goed valt bij de gevestigde orde en "rust geeft vertrouwen". De respondent ziet genoeg ruimte om zijn ideeën vorm te geven en als dat niet in Barendrecht kan, dan kan het wel elders. Zijn advies aan de gemeente is meer lef te tonen in het loslaten van het idee dat alles beheerst kan worden door de gemeente. "Wij kunnen hier veel dingen zelf goed of zelfs beter regelen dan de gemeente". Het zou de relatie met de bewoners en daarmee de motivatie om initiatieven te ontwikkelen in de buurt goed doen, zo stelt de respondent.

6.3 Coproduceren

Voor de casusselectie in de categorie 'Coproduceren' zijn twee casussen gekozen waarbij het initiatief in het geval van de stichting BIZ bij de gemeente lag en bij de casus stichting Greensparade bij de samenleving. In beide casussen is er sprake van een vorm van coproductie, omdat de doelen niet bereikt konden worden zonder samenwerking.

6.3.1 Stichting BIZ Centrum Barendrecht

In Barendrecht is de winkeliersvereniging Middenbaan opgeheven en omgezet naar de stichting BIZ (Bedrijven Investeringszone) Centrum Barendrecht. De experimentenwet BIZ maakte dit sinds 2009 mogelijk. Inmiddels is de wet definitief omdat de Experimentwet geslaagd is. Een BIZ maakt het mogelijk om samen met de gemeente per verordening een gebied aan te wijzen waar ondernemers verplicht een financiële bijdrage moeten leveren aan de stichting BIZ Centrum Barendrecht. Hiermee wordt voorkomen dat er zogenaamde freeriders ontstaan. De financiële middelen worden volledig ten bate van het winkelgebied aangewend om de kwaliteit van de bedrijfsomgeving te verbeteren. Dit kan betrekking hebben op het beheer en onderhoud, maar ook op gezamenlijke commerciële activiteiten. De stichting moet om de twee jaar de voortzetting van de regeling in stemming brengen bij de deelnemers binnen het gebied. Dat is in de huidige economische omstandigheden geen makkelijke opgave. De lokale middenstand heeft het zwaar en vindt de lastenverzwaring niet fijn. Het resultaat van een betere winkelomgeving verdient zich niet direct terug en wordt gezien als een overheidstaak waarvoor al genoeg belasting wordt betaald. De gemeente blijft echter verantwoordelijk voor het reguliere beheer en onderhoud en de BIZ-heffing wordt alleen aan de extra kwaliteit besteed. Hiervoor is er een "service level agreement" afgesloten met de gemeente om te voorkomen dat de gemeente de reguliere taken vermindert doordat de ondernemers meer gaan doen. Voorbeelden van BIZ-activiteiten zijn: evenementen, extra veiligheidsmensen op straat, vegen op koopzondag, aangepaste inrichting van de openbare ruimte en gebiedsmarketing (Hendrikson, 2015).

- De ondernemers organiseren zich in een stichting of vereniging.
- Ze maken een plan en zorgen voor voldoende draagvlak.
- Gemeente en ondernemers maken afspraken over uitvoering van dit plan.
- De gemeente organiseert een draagvlakmeting onder alle ondernemers. Als deze positief uitvalt, dan kan de BIZ doorgang vinden.
- Namens de ondernemers int de gemeente vervolgens een heffing, de BIZ-bijdrage. Zo ontstaat er een budget voor investeringen in het gebied.

Stappenplan BIZ (Rijksoverheid, 2015)

De maatregelen, die de BIZ neemt, zullen uiteindelijk moeten leiden tot omzetvergroting. Het beleid hiervoor, wordt opgesteld door het stichtingsbestuur. Het bestuur is samengesteld uit vertegenwoordigers van de relevante partijen binnen het BIZ-gebied. Stichting BIZ Centrum Barendrecht en de gemeente Barendrecht zijn gelijkwaardige partners en hebben elkaar nodig om de gezamenlijke doelstellingen te halen op het gebied van schoon, heel en veilig en de sociaal economische vooruitgang. Het BIZ-bestuur bestaat uit deelnemende ondernemers die vrijwillig en onbetaald hun taken verrichten.

Sturing

Het initiatief voor het opzetten van de BIZ is door de gemeente Barendrecht genomen ondanks het feit dat minstens een even groot belang bij de ondernemers ligt. Toch vindt de respondent het logisch dat de gemeente het initiatief hiertoe heeft genomen. De relatie met de gemeente is goed maar zakelijk, benadrukt de respondent. Wij hebben de gemeente nodig en de gemeente heeft ons nodig. Er is functioneel gezien sprake van gelijkwaardigheid. Beide partijen hebben zich door de samenwerking aan moeten passen aan de logica van de ander. Zo gaat de gemeente niet alleen vanuit de rationele beheer logica te werk, maar is bereid om desgewenst maatwerk te leveren.

Motivatie

De respondent valt binnen de SDT-systematiek in twee categorieën 'Identified en Integrated regulation' en scoort daarbinnen relatief laag. De motivatie komt deels voort uit het plichtsbef. Als voorzitter heeft hij een voorbeeld functie, maar hij geloofd ook sterk in het concept van de BIZ. De respondent is voorzitter van de stichting BIZ Centrum Barendrecht en behoort tot één van de voorvechters van de regeling. Ook in de tijd dat de respondent nog geen voorzitter was, stoorde het hem dat er gemakkelijk op de gemeente werd gemopperd. Dit was voor hem aanleiding om zich door middel van de stichting actief in te zetten voor de samenwerking met de gemeente. Deze samenwerking heeft de relatie versterkt. De relatie met de gemeente is goed en zakelijk, wat past bij het karakter van een BIZ. Het is voor de deelnemers aan de BIZ soms lastig om deze relatie met de ambtelijke organisatie te scheiden van de politiek. Politiek gezien speelt er, door de herontwikkelingsplannen, veel in het winkelcentrum en dat zet de relatie soms onder druk.

Doe-democratie

De respondent geeft aan dat door de samenwerking kennis en ervaring veel beter ontsloten wordt. Op het gebied van modernisering van de detailhandel lopen een aantal ondernemers voorop. Er ontwikkeld zich voorzichtig een verschuiving van taken. Zo heeft de stichting BIZ het voortouw gehad bij het organiseren van een veiligheidsavond voor de ondernemers. Dit werd tot voor kort nog door de gemeente georganiseerd. Voor de gemeente heeft de respondent de tip om meer naar buiten te gaan en daarbij niet alleen te kijken naar 'wat er fout kan gaan'. Ook de gemeente moet leren

denken in kansen. Bijvoorkeur zijn dit gedeelde kansen en daarbij geldt dat collectiviteit ten koste kan gaan van je autonomie. Dat is voor een ondernemer nog even wennen.

6.3.2 Stichting Greensparade

De Greensparade Barendrecht is het idee en initiatief van de respondent. De respondent was als oprichter van de voedselbank in Barendrecht verbaasd over de grote hoeveelheid groenten en fruit die dagelijks wordt doorgedraaid bij de groothandel. Gedreven door zijn idealen heeft de respondent een initiatief ontwikkeld om de AGF-sector (aardappelen, groente en fruit) en de samenleving met elkaar te verbinden. Duurzaamheid, gezondheid en smaak zijn de vaste ingrediënten geworden voor het evenement Greensparade. In 2012 vond het allereerste Greensparade Festival plaats op het veilingterrein van de AGF-industrie in Barendrecht en Ridderkerk. Met ruim 9.000 m² was er voldoende plaats om de lokale initiatieven, verenigingen en ondernemers, die zich inzetten voor een duurzame en gezonde samenleving. Het evenement is zeer gevarieerd en er is voor ieder wat wils, van kinderactiviteiten, kookdemonstraties en een versplein met enthousiaste telers en kwekers, tot een conferentie voor het bedrijfsleven, gezonde lessen voor basisschoolscholieren van groep 6, 7 en 8. De Stichting Greensparade heeft zich de volgende doelen gesteld: promotie voor gezond en duurzaam leven door het vergroten van de bereikbaarheid van gezond voedsel voor iedereen, het vergroten van kennis en bewustzijn over duurzaamheid en het vergroten van de bereikbaarheid van bewegen en sport voor iedereen. Het bevorderen van de sociale cohesie op lokaal niveau door het aanbieden van een platform aan lokale goede doelen, het betrekken van vrijwilligers bij activiteiten en het verbinden van jonge werknemers en werkzoekenden in de sector. Tot slot richt de stichting Greensparade zich op het bewaren van de lokale cultuur en identiteit (Greensparade, 2015).

Sturing

Het initiatief voor de Greensparade is zelfstandig genomen door de respondent. Een grote steun daarbij was de voormalig wethouder duurzaamheid. De wethouder ging ook over de evenementen in Barendrecht en zag het initiatief als een goede manier om aan city-marketing te doen. Het festival past bij de oorsprong en cultuur van Barendrecht en is eveneens van economisch belang voor de gemeente. Er was sprake van een goede samenwerking met de gemeente en de initiatiefnemer. Door de voormalig wethouder werd het mogelijk om binnen de relatief gesloten netwerken van Barendrecht te komen.

Motivatie

De respondent valt binnen de SDT-systematiek in twee categorieën 'Identified en Integrated regulation' en scoort daarbinnen gemiddeld. De motivatie komt deels voort uit het een moreel plichtsbesef. Hij vindt het belangrijk een voorbeeld te zijn voor zijn kinderen en omgeving. Hij gelooft sterk in het concept van de Greensparade en is daar trots op. De respondent vertelt dat zijn jeugd lastig is geweest en dat hij zijn positie altijd heeft moeten bevechten. "Dat heeft mijn gevormd", stelt de respondent. Door de gesloten christelijke Barendrechtse cultuur worden er in de ogen van de respondent nog steeds bepaalde partijen voorgetrokken. De initiatieven, die vanuit de kerken worden geïnitieerd, worden vaker genomineerd voor eervolle onderscheidingen dan zijn initiatief. Zijn enthousiasme heeft daar niet onder te lijden gehad, vindt hij zelf.

De respondent put zijn motivatie uit zijn vindingrijkheid en creatieve vermogen, maar daar ben ik niet uniek in, zo stelt de respondent. Mijn kracht is dat ik ook in staat ben om zaken voor elkaar te krijgen. "Ik beschik ook over uitvoeringskracht".

De negatieve tendens, die door de financiële crisis is ontstaan in de samenleving probeert de respondent te doorbreken door het organiseren van het jaarlijks terugkerend festival. Het huidige college is echter terughoudender over zijn initiatief dan het vorige college. Ze vinden het een prima initiatief maar willen er geen middelen in steken. Dan is het festival volgens de respondent kansloos. Het vervelende vindt hij dat door de afwachtende houding van de gemeente, het bedrijfsleven ook afwachtend is geworden. Zijn energie en motivatie put de respondent op dit moment vooral vanuit zichzelf. "Ik word blij van de dingen die ik doe". Goede dingen doen voor de samenleving vindt hij belangrijk.

Doe-democratie

Er is een leegte in de samenleving die de respondent graag wil opvullen, daar is ruimte voor en de tijd is er ook rijp voor. Dit moment moet gebruikt worden om te denken in 'wij de samenleving' en niet in termen van 'wij en zij'. Om tot een doe-democratie te komen moet er volgens de respondent nog veel veranderen in Barendrecht. De sturing van de gemeente zou zich daarbij meer op de effecten van haar beleid moeten richten en niet alleen op het hanteren van geldende normen. De respondent geeft aan ervan overtuigd te zijn dat zijn concept 'Greensparade' in een behoefte voorziet. Hij is niet van plan om op de gemeente te wachten en is inmiddels bezig met het opzetten van andere vormen van samenwerking.

7 Analyse

In dit hoofdstuk wordt de verbinding gelegd tussen de theorie en de praktijk. Aan de hand van de drie gehanteerde sturingsprincipes, stimuleren, faciliteren en coproduceren, worden de concepten uit de centrale vraag van dit onderzoek getoetst. Daarbij is de eerste vraag of er daadwerkelijk sprake is van de sturingsprincipes zoals in de casusselectie is toegepast. Vervolgens wordt per casus onderzocht wat het effect van de sturing is geweest op de participatiemotivatie van de respondenten en hun initiatief. Tot slot wordt gekeken of dit in de betreffende casus heeft geleid tot actief burgerschap. In bijlage F. de analysematrix zijn de uitkomsten per casus uitgewerkt. In de onderstaande tabel 4 zijn de gegevens van de analysematrix verzameld.

Initiatief	Score Sturingsstijl	Zelfontplooiing en motivatie				Score Actief burgerschap
		P L O C *	Auto- nomie	Competen- tie	Verbonden- heid	
Buurt Bestuurt	3	A (31 pt)	1	2	2	2
Buurtpreventie	3	B (25 pt)	2	2	2	1
Stichting Velerlei	2	B (30 pt)	3	2	2	3
Moestuin Rijk	3	B (29 pt)	3	3	3	3
BIZ Middenbaan	3	A/B (27/27 pt)	2	3	2	2
Greensparade	2	A/B (28/28 pt)	2	3	2	2

Tabel 4 Verzameltabel uitkomsten scores. *PLOC staat voor Percieved locus of control, A= Identified regulation en B=Integrated regulation

De scores in de verzameltabel zijn gemiddeld en afgerond naar hele getallen. 1= lage, 2= matige, 3=hoge overeenkomst met de aannames uit het conceptueel model en de bijbehorende indicatoren. De tabel laat zien dat in twee casussen matig gescoord wordt op de van toepassing zijnde sturingsstijl. Stichting Velerlei wordt zeer beperkt door de gemeente gefaciliteerd. De wijze waarop de gemeente faciliteert is indirect en wordt daardoor niet ervaren. Dit sterkt de autonomie van Velerlei, maar maakt de relatie met de gemeente minder goed, er is altijd wel iets om boos over te zijn. De initiatiefnemer van de Greensparade ervaart op dit moment weinig samenwerking met de gemeente, waardoor er van coproductie zeer beperkt sprake is. Hierdoor is de relatie met de gemeente onder druk komen te staan.

De casussen, waarbij de autonomie van de initiatiefnemers het hoogst scoren, leiden in beide gevallen ook tot de hoogste score op actief burgerschap. De faciliterende sturingsstijl blijkt in deze casussen te leiden tot het resultaat zoals verondersteld in dit onderzoek. De initiatiefnemers van de Moestuin en stichting Velerlei scoren beide het hoogst met respectievelijk 29 en 30 punten in de SRQ test. De deelnemer van Buurtpreventie heeft een relatief lage score op de SRQ-test, maar de basisbehoefte autonomie, competentie en verbondenheid zijn onderling in balans, waardoor de participatiemotivatie binnen de aangeboden activiteit voldoende aanwezig is. Door de strakke sturing van de gemeente en de structuur van de activiteit leidt dit niet tot actief burgerschap.

7.1 Stimuleren

Stimuleren is een sturingsstijl, die ervan uitgaat, dat het gewenste gedrag niet vanuit zichzelf wordt bereikt. Het ontbreekt zonder stimulatie aan voldoende motivatie om vanuit de persoon zelf tot activiteit te komen. De stijl wordt gekozen om beleidsdoelen van de gemeente te bereiken. Zo zijn de projecten Buurt Bestuurt en Buurtpreventie respectievelijk voortgekomen uit het gemeentelijk participatie- en veiligheidsbeleid. De vorm van sturing is niet gekozen op basis van de motivatie van de participanten. Dit is niet mogelijk, omdat de gemeente vooraf niet wist in welke mate de participanten gemotiveerd zouden zijn voor de activiteit en het realiseren van de doelstellingen van de gemeente. Beide initiatieven laten zien dat er niet hoog gescoord wordt op actief burgerschap. Het verschil met de Buurt Bestuurt en Buurtpreventie kan verklaard worden door de structuur van het project. De Buurt Bestuurt heeft een open agenda, waardoor er binnen het format voldoende ruimte is voor eigen initiatief. Bij Buurtpreventie is deze ruimte beduidend minder, waardoor er laag wordt gescoord op actief burgerschap.

Buurt Bestuurt

Het door de gemeente gehanteerde type sturing 'stimuleren' voldoet aan de aanname uit het conceptueel model. Uit de SRQ-test volgt dat de participant wordt gekenmerkt door 'identified regulation', dat wil zeggen dat de motivatie wordt gevormd door sturingsprikkels gericht op een activiteit waarmee de respondent zich identificeert. Hier komt de motivatie om te participeren binnen de Buurt Bestuurt bij de respondent uit voort. Uit het interview komt naar voren, dat de respondent als onderdeel van de groep niet volledig toekomt aan de basisbehoefte om tot optimale groei en zelfontplooiing te kunnen komen. De lagere score op autonomie en verbondenheid zijn de indicatoren voor de mogelijke oorzaak. Het gebrek aan autonomie kan veroorzaakt worden door de slechte ontsluiting van de aanwezige competenties. De directe sturing van de gemeente kan er de oorzaak van zijn dat deze niet tot stand komt. De relatie met de gemeente als instituut blijft achter door het gebrek aan waardering. Dit wordt vaak veroorzaakt door een onattente houding van de gemeente. De gekozen sturingsstijl leidt zeer beperkt tot actief burgerschap en doe-democratie. Wel wordt door de participanten nagedacht om dit meer tot ontwikkeling te brengen. Stimuleren kan daarmee een tussenstap zijn om te komen tot actief burgerschap en doe-democratie, maar werkt zichzelf daarin ook tegen.

Buurt preventie

Het door de gemeente gehanteerde type sturing 'stimuleren' voldoet aan de aanname uit het conceptueel model. Uit de SRQ-test volgt dat de participant wordt gekenmerkt door 'integrated regulation', dat wil zeggen dat de motivatie wordt gevormd door sturingsprikkels met een hoge mate van autonomie. Er is sprake van integratie van de doelstelling van de activiteit en het streven van de participant. Hier komt de motivatie om te participeren binnen Buurtpreventie uit voort. De respondent hecht veel waarde aan de doelstelling van buurtpreventie: een veilige en goede buurt. Haar motivatie sluit daar volledig op aan. Hierdoor is de strakke sturing van de gemeente geen probleem. Autonomie, competentie en relatedness zijn met betrekking tot de doelstellingen van de activiteit bij de respondent in balans. De participant is gemotiveerd om deel te nemen aan de activiteit, maar zou er niet mee doorgaan als de gemeente stopt met de organisatie ervan. Ook is er geen behoefte om in andere netwerken te participeren. Er wordt laag gescoord op actief burgerschap.

7.2 Faciliteren

Bij de sturingsstijl faciliteren is het voornemen tot de activiteit meestal genomen door een initiatiefnemer uit de samenleving. Vaak vraagt de initiatiefnemer de gemeente daarbij om ondersteuning. Bij de casussen Velerlei en Moestuin Rijk is dit ook het geval. De gemeente ondersteunt de initiatieven als deze binnen de doelstellingen van het gemeente beleid vallen. In sommige gevallen wijkt de gemeente af van het eigen beleid om ruimte te bieden aan het initiatief, dit was het geval bij Moestuin Rijk. Beide initiatieven laten een hoge score zien op actief burgerschap. Dit geeft aan dat deze vorm van sturing, gericht op gemotiveerde personen, kan bijdragen aan het bereiken van meer doe-democratie.

Stichting Velerlei

Het type sturing 'faciliteren' voldoet in beperkte mate aan de aanname van het conceptueel model. Van faciliteren is beperkt sprake. De stichting wordt marginaal direct ondersteund door de gemeente. De ondersteuning die er wel is wordt indirect gegeven. Uit de SRQ-test volgt dat de participant wordt gekenmerkt door 'integrated regulation', dat wil zeggen, dat de motivatie wordt gevormd door sturingsprikkels met een hoge mate van autonomie. Er is sprake van integratie van de doelstelling van de activiteit en het streven van de participant. De lage score op competenties kan erop duiden dat de participant zich binnen professionele netwerken niet weet te manifesteren. Hierdoor wordt de relatie met de gemeente als slecht ervaren. De gemeente op zijn beurt onderneemt weinig om hierin tegemoet te komen. Hierdoor wordt de relatie als ongelijkwaardig ervaren. De emotie die ontstaat, voedt de autonomie. De autonomie zal hierdoor verder uit verhouding komen, wat verdere zelfontplooiing kan belemmeren. De marginale sturing van de gemeente leidt in deze casus tot actief burgerschap en doe-democratie, echter zal de Velerlei zich moeizaam verder kunnen ontwikkelen door de lagere scores op 'competentie en verbondenheid'.

Moestuin Rijk

Het type sturing 'faciliteren' voldoet aan de aanname van het conceptueel model. De gemeente heeft gefaciliteerd door de gemeente grond ter beschikking te stellen en een contract op te maken. Dit voldeed volledig aan de behoefte van de initiatiefnemer. Uit de SRQ-test volgt dat de participant wordt gekenmerkt door 'integrated regulation', dat wil zeggen dat de motivatie wordt gevormd door sturingsprikkels met een hoge mate van autonomie. Er is sprake van integratie van de doelstelling van de ontplooiende activiteit en het streven daarnaar van de participant. Hiervoor zijn zowel de competenties, de mate van autonomie als verbondenheid aanwezig om het initiatief tot ontplooiing te laten komen. Hierdoor kon de tegenwerking door de gemeente, die er in het begin was, worden overwonnen. De marginale sturing door de gemeente heeft ertoe geleid dat actief burgerschap tot ontplooiing kon komen. Dit heeft kunnen ontstaan door de ruimte die is geboden. Ruimte staat hierbij voor vertrouwen.

7.3 Coproduceren

Bij coproduceren kan het initiatief zowel bij de gemeente als bij de externe partij liggen. In het geval van de stichting BIZ Barendrecht Centrum heeft de gemeente het initiatief genomen en bij de casus Greensparade is het initiatief genomen door een inwoner van Barendrecht. Beide initiatieven geven een matige score op het ontstaan van actief burgerschap. Bij het initiatief BIZ kan dit verklaart worden doordat het initiatief van de gemeente is gekomen en in de casus Greensparade kan de verklaring worden gevonden in de afwachtende houding van de gemeente op dit moment. Dit laatste is juist bij de vorm coproductie een belangrijke succes factor.

Stichting BIZ Centrum Barendrecht

Het type sturing voldoet aan de aanname van het conceptueel model. Er is sprake van coproductie. Daarbij is de inbreng van de gemeente het inzien van de verplichte bijdrage van de ondernemers en de BIZ geeft uitvoering aan de extra voorzieningen en het maatwerk in het winkelgebied. De SRQ-test laat zien dat de participant op 'identified' en 'integrated regulation' even hoog scoort. Dat wil zeggen dat de motivatie deels wordt gevormd door sturingsprikkel met een hoge mate van autonomie, en deels door sturingsprikkel waarmee de respondent zich identificeert. Dit blijkt in deze casus goed te passen bij de vorm van 'coproductie'. Sociale reflexiviteit door het inleven in de ander richt zich op het voorkomen van conflicten en past meer bij de identificatie gerichte sturing. Beide partijen hebben voor de samenwerking iets aan autonomie moeten inleveren. Actief burgerschap en doe-democratie wordt binnen de BIZ samenwerking beperkt ontwikkeld. Ondernemers zijn vooral gericht op de eigen onderneming en het overwinnen van de eigen problemen.

Stichting Greensparade

Het type sturing van de gemeente voldoet in deze casus matig aan de aanname die gedaan is in het conceptueel model. Er is op dit moment zeer beperkt sprake van een coproductie. Dat is in het recente verleden anders geweest. De rol van de gemeente is naast cofinancier, lobbyen binnen het netwerk van Barendrechtse ondernemers en het maatschappelijk middenveld. Nu de gemeente een afwachtende houding aanneemt ten aanzien van het initiatief zijn deze partijen ook terughoudend geworden. De SRQ-test laat zien dat de participant op 'Identified' en 'integrated regulation' even hoog scoort. dat wil zeggen dat de motivatie deels wordt gevormd door sturingsprikkel met een hoge mate van autonomie, en deels door sturingsprikkel waarmee de respondent zich identificeert. Dat is ook in deze casus te verklaren door de vorm 'coproductie'. De partijen schikken zich in de belangen die de andere partij heeft bij het initiatief. De score op actief burgerschap is ook in deze casus matig.

8 Conclusie

In dit onderzoek is nader bekeken hoe in de gemeente Barendrecht sturing geeft aan de initiatieven in de samenleving en wat het effect van deze sturing is op de participatiemotivatie. Het beeld, dat dit heeft opgeleverd, sluit aan bij de nota's en rapporten over participatie van de adviesraden zoals de WRR, de RMO, Rob en het SCP. Omdat het simpelweg te complex en veel omvattend is om op lokaal niveau advies te kunnen geven, stoppen deze nota's en rapporten met het advies: 'Het vraagt om maatwerk'. Dat is in dit onderzoek ook gebleken. In dit onderzoek is de spade een steek dieper in de grond gezet, waardoor het rizoom van participierend Barendrecht beter zichtbaar is geworden.

De sturing die de gemeente Barendrecht daarbij geeft, wordt in grote mate bepaald door de beleidsdoelstellingen vanuit de vakdisciplines, aangestuurd door afdelingen en bestuurders. Deze sturing vindt in Barendrecht maar matig aansluiting bij de netwerksamenleving. Van der Steen et al. wijten dit aan een gebrekkige invulling van het contingentiebeginsel. Wat aansluit bij het zojuist genoemde 'maatwerk'. Dit leidt enerzijds tot een tekort aan beleidsrealisatie en anderzijds zal er slechts in beperkte mate sprake zijn van benutting van maatschappelijk potentieel (Steen, Peeters, & Twist, 2010, p. 4). Het benutten van maatschappelijk potentieel is binnen de Barendrechtse beleidspraktijk (nog) niet expliciet gemaakt. Bestuurlijk is er wel voorgesorteerd. Het Barendrechtse college van burgemeester en wethouders spreekt zich hierover, in het collegeprogramma 2014-2018 als volgt uit: "Wij ontwikkelen ons de komende jaren naar een gemeente die inwoners, instellingen, bedrijven en samenwerkingsverbanden voldoende ruimte biedt en uitdaagt tot het ontplooien van initiatieven die zij als nuttig en waardevol beschouwen voor de Barendrechtse samenleving of hun eigen wijk of buurt" (Barendrecht, 2014, pp. 9-10).

Als dit onderzoek door de oogbaren wordt bekeken, kan de conclusie worden getrokken dat ruimte en vertrouwen de beste voedingsbodem is voor het doen ontstaan van initiatieven. Het vertrouwen kan er alleen zijn als de gemeente daadwerkelijk kennis heeft en interesse toont voor het initiatief. Deze interesse toont zich bijvoorkeur door niet alleen te kijken naar wat er allemaal fout kan gaan. Dat is wennen voor de ambtelijke organisatie van de gemeente. De vaak belemmerende maatregelen, die tot op heden nog nodig worden geacht om de samenleving goed te laten functioneren, staan daarbij regelmatig in de weg. Dit vraagt vooral iets van de bestuurders. Zij moeten het aandurven een nieuwe bestuursstijl te hanteren op een zodanige manier, dat er ruimte is voor initiatief, met dien verstande dat zij wel verantwoordelijk blijven voor het functioneren van de samenleving als geheel (Boutellier, 2015, p. 11).

8.1 Inzichten uit de literatuur en praktijk

Literatuur

De literatuur wordt gehanteerd om het verlangen naar grip op de complexe samenleving te vinden. Daarbij wordt als snel naar het pad van de oplossingen gekeken. De literatuur in dit onderzoek dient echter niet alleen om oplossingen te vinden. Het heeft veeleer de functie van bril of venster, waardoor de complexe samenleving bekeken kan worden. Daarmee is nog niets opgelost, maar het beter begrijpen, kan richting geven aan het ontdekken van de mogelijkheden. In de literatuur worden diverse indelingen gemaakt voor participatiemotivatie. Deze indelingen gaan van, altruïstisch of niet, idealisme of een pragmatisme, emancipatie, of welbegrepen eigen belang. Deze begrippen geven veel manieren om naar de motieven van participatie te kijken maar geven nog geen grip. Met dit onderzoek is een poging gedaan een manier van kijken te construeren om participatiemotivatie beter

te begrijpen. Dit gebeurt door in te zoomen op het niveau van de individu, als wezenlijk onderdeel van een initiatief. Met beleid, als geëigend middel van de overheid om sturing te geven, is er lastig vat te krijgen op het niveau van de individu. Dit terwijl het individu, in de rol van sleutelfiguur, meestal een cruciale rol heeft in het doen slagen van een initiatief.

Met behulp van de Self Determination Theorie van Deci en Ryan is getracht een beeld te schetsen van de motivatie en vermogens op individueel niveau van zes Barendrechtse initiatieven. Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden, dat initiatiefnemers of deelnemers aan participatie projecten allemaal vallen in de 'Identified en Integrated regulation'. Deze vormen van (zelf)regulering kenmerken zich door een zekere mate van autonomie. Te strakke sturing zoals stimuleren of coproductie leent zich hiervoor niet in alle gevallen goed, zeker niet als de doelstellingen van de activiteit niet samenvallen met de motivatie en doelstellingen van de deelnemer om te participeren. Dit gaat ten koste van de relatie met de omgeving, zoals in de casus Greensparade. Ook kan te strakke sturing tot gevolg hebben dat de basisbehoefte 'autonomie' niet sterk genoeg ontwikkeld kan worden, zoals binnen de Buurt Bestuurt is waargenomen. Bij de casus van Moestuin Rijk is een neiging naar het 'crowding out effect' waar te nemen. De constante aandacht van de gemeente en het steeds weer als voorbeeld worden genoemd, is een vorm van sturing door externe prikkels. Het tast de autonomie aan waar de initiatiefnemer zo aan hecht.

Nauwelijks grip

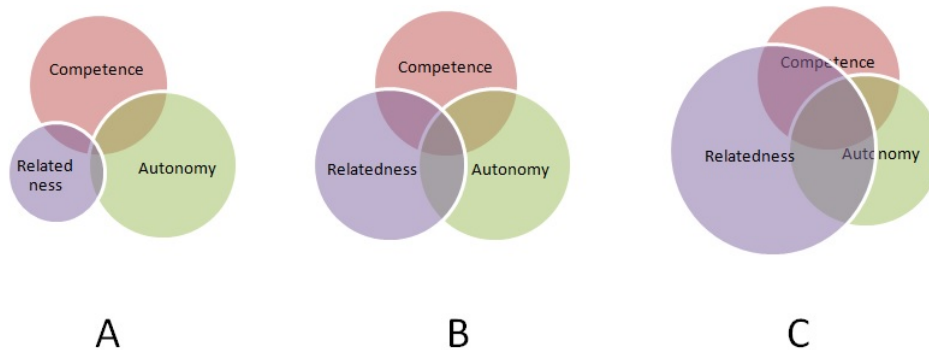
In dit onderzoek is gebleken dat het bieden van ruimte de beste resultaten oplevert om actief burgerschap te laten ontstaan. De sturingsstijl die daarbij past is faciliteren. Beide casussen die in dit onderzoek vanuit deze stijl zijn onderzocht laten een hoge score op actief burgerschap zien. Het maximale effect wordt aldus behaald met beperkte grip. Door gebruik te maken van de Self Determination Theorie is inzicht verkregen op welk onderdeel de sturing zich het best kan richten en wat de invloed is op de drie basisbehoeften als het uiteindelijke doel is: het komen tot meer actief burgerschap en doe-democratie.

De basisbehoefte autonomie is niet direct beïnvloedbaar door sturing. Wel is het belangrijk gebleken kennis te nemen van de mate van autonomie van de deelnemer of initiatiefnemer. Het zijn beide casussen, stichting Velerlei en Moestuin Rijk, die vanuit een grote mate van autonomie komen tot een hoge score op actief burgerschap. Op de competenties en autonomie van deelnemers en initiatiefnemers kan nauwelijks gestuurd worden. Competenties zijn persoonlijke eigenschappen, die zich een levenlang hebben ontwikkeld en zijn daarmee lastig door sturing te beïnvloeden. Het is wel mogelijk om competenties zichtbaar te maken en beter te ontsluiten. Zo zijn in de casus van de Buurt Bestuurt voldoende competenties aanwezig, maar deze zijn niet zichtbaar of inzetbaar.

De basisbehoefte 'relatedness' of 'verbondenheid' is het onderdeel waarop de gemeente de maximale invloed kan uitoefenen om actief burgerschap te stimuleren. Het gevoel buiten gesloten of niet serieus genomen te worden blijkt in meer en mindere mate bij drie van de zes casussen te leiden tot een haperende relatie met de gemeente. De oorzaak bij de gemeente kan vaak gevonden worden, in de eigen taakopvatting waarbij het denken in termen van efficiency en effectiviteit het leidend principe vormt (Peeters, Schulz, Twist, & Steen, 2011, p. 41).

Als relatedness het aspect is waarop de sturing van de gemeente zich het best kan richten bij het stimuleren van actief burgerschap, kan de conclusie getrokken worden dat er nauwelijks sprake is van grip. Dat maakt het niet minder de moeite waard als het gaat om het beïnvloeden van het

construct participatiemotivatie en zelfontplooiing. Doordat de opbouw van het construct uit drie basisbehoeften bestaat, kan door één ervan te beïnvloeden, de onderlinge verhouding worden beïnvloed. De juiste balans van de drie basisbehoeften bepaalt of er zelfontplooiing plaats kan vinden zoals weergegeven in situatie B in het onderstaande figuur 12.

Figuur 12 Verhoudingen van de drie basisbehoeften

Relatedness is het sociale aspect, waarbinnen het gevoel kan worden bereikt, dat de deelnemer er niet alleen voorstaat bij het bereiken van de taak of doelstelling. Meestal heeft het betrekking op samenspel binnen een bepaalde omgeving. Binnen alle zes de casussen is in meer of mindere mate sprake van een relatie met de gemeente. Er is uiteraard ook sprake van relatie en verbondenheid naar andere partijen zoals de buurt, verenigingen of bedrijven. Uit de onderzoeksresultaten is gebleken, dat de relatie met de gemeente een grote invloedsfactor is. Daarbij moet de gemeente er rekening mee houden, dat het sturen op de relatie met de initiatiefnemers met gevoel dient te gebeuren, zo blijkt uit de casus van stichting Velerlei. Het goed bedoelde bloemetje van de wethouder is verkeerd gevallen. Uit de casus van Moestuyn Rijk blijkt dat te veel aandacht van de gemeente afbreuk kan doen aan de autonomie. Dynamiek en context zijn bij sturing op initiatieven maatgevend. Dat vereist van de gemeente bewustzijn en alertheid (Peeters, Schulz, Twist, & Steen, 2011, p. 41).

8.2 Is de hoofdvraag beantwoord?

In deze laatste paragraaf zal antwoord worden gegeven of de hoofdvraag van dit onderzoek is beantwoord.

Welke invloed heeft (netwerk)sturing op de participatiemotivatie binnen de Barendrechtse samenleving en leidt dit tot actief burgerschap en doe-democratie?

De invloed van (netwerk)sturing op de participatiemotivatie is onderzocht aan de hand van de drie meest gehanteerde vormen van sturing op samenwerking met partijen uit de samenleving, namelijk: stimuleren, faciliteren en coproduceren. De sturingsstijl 'stimuleren' heeft in dit onderzoek niet voldaan aan de aannames uit het conceptueel model. In beide voorbeelden heeft deze vorm van sturing niet geleid tot het versterken van de participatiemotivatie. Binnen de Buurt Bestuurt nodigt deze sturingsstijl te weinig uit voor het ontplooiën van eigen initiatief. Overgaan op de stijl faciliteren zou tot betere resultaten kunnen leiden. Het project Buurtpreventie voldoet als product prima aan de verwachtingen van de deelnemers. De motivatie om deel te nemen is voldoende, maar niet groot genoeg om door te ontwikkelen tot een zelfstandige activiteit. Als de gemeente stopt, stopt ook de

activiteit. Er is geen sprake van voldoende actief burgerschap om van een doe-democratie te kunnen spreken. De centrale vraag is daarmee beantwoord met een negatief resultaat.

De sturingsstijl 'faciliteren' heeft in dit onderzoek voldaan aan de aannames, zoals gedaan in het conceptueel model en beantwoord de hoofdvraag op een positieve manier. Faciliteren leidt tot participatiemotivatie, naar mate de motivatie gevoed wordt door vormen van autonome sturing. Deze autonome vorm van motivatie leidt voor zowel stichting Velerlei als Moestuin Rijk tot actief burgerschap en versterkt daarmee de doe-democratie in Barendrecht. Moestuin Rijk is in Barendrecht een schoolvoorbeeld geworden voor succesvolle initiatieven.

De sturingsstijl 'coproduceren' heeft in dit onderzoek niet volledig voldaan aan de aannames zoals gedaan in het conceptueel model. Coproduceren versterkt in beperkte mate de participatiemotivatie. Er is eerder sprake van een zakelijke overeenkomst die, als deze geschonden wordt, leidt tot een gebrek aan vertrouwen. Dit schaadt de onderlinge verbondenheid. Ook perkt de vorm coproduceren in beide casussen de autonomie van de partijen in. Dit dempt de motivatie, die moet leiden tot zelfontplooiing. Beide casussen, BIZ Barendrecht Centrum en de Greensparade leiden daardoor niet naar voldoende actief burgerschap en doe-democratie. Voor de casus Greensparade is de stijl faciliteren een betere optie.

Slotconclusie

Als aangenomen wordt dat 'dynamiek en context' bij sturing op initiatieven maatgevende begrippen zijn, dan is het evident dat er niet zonder meer één stijl van sturing kan worden gehanteerd. De context wordt vaak bepaald door de samenleving en de politiek. De context bij de casussen Buurtpreventie en BIZ zijn 'duidelijk en stabiel' en konden daardoor goed door de gemeente worden aangestuurd. Dit heeft, voor de gemeente, geleid tot beleidsrealisatie, maar het heeft niet geleid tot het vergroten van actief burgerschap en meer doe-democratie.

De context bij Buurt Bestuurt, stichting Velerlei en stichting Greensparade was niet altijd even duidelijk, ook is er sprake van veel dynamiek. Bij deze casussen zou de gemeente met 'bewustzijn en alertheid' veel kunnen winnen. Vanuit deze houding kan de juiste stijl van sturing het best worden bepaald. Of het nu om stimuleren, faciliteren of coproduceren gaat, de gemeente past 'betrokken bescheidenheid' (Steen, Peeters, & Twist, 2010, p. 5). De maatschappelijke dynamiek mag niet worden verdrongen door de sturing. Er kan veel geleerd worden van de casus Moestuin Rijk. Het resultaat is naast een fantastische voorziening voor de wijk, op een paar schoonheidsfoutjes na, interessant door de kwaliteit het proces. Actief burgerschap en doe-democratie kunnen Barendrecht nog veel goeds brengen.

8.3 Reflectie

Het onderzoek is gestart naar aanleiding van: de vragen die er over de participatiepraktijk in de gemeente Barendrecht bestaan, de vragen die onbeantwoord bleven in de onderzoeken en nota's over participatie en doe-democratie. Doe-democratie heeft voor dit onderzoek de functie van 'de stip op de horizon'. Het is een nieuw democratische landschap waar burgers met een initiatief goed gedijen. De vraag: 'hoe verhoudt de doe-democratie zich tot de representatieve democratie?', blijkt in de dynamiek van de dagelijkse praktijk lastig te zijn voor de gemeente die gewend is te streven naar controle en beheersing.

Theorie

Voor dit onderzoek is aansluiting gezocht bij de bestaande theorieën over netwerksturing, participatiemotivatie en doe-democratie.

Voor de te onderscheiden sturingsvormen zijn vele indelingen voorhanden. De keuze aansluiting te zoeken bij de indeling 'stimuleren, faciliteren en coproductie' is omwille van de grove indeling. Hierdoor zijn deze begrippen breed te interpreteren. De wezenskenmerken van deze sturingsstijlen zijn wel goed herkenbaar. Dit heeft bijgedragen aan een goede uitvoerbaarheid van de casusselectie. De sturingstheorie 'stimuleren, faciliteren en coproductie' heeft goede dekking geboden aan de empirie.

Doordat het accent van dit onderzoek zich richt op de eigen motivatie van participanten en niet zozeer over de vraag: 'wat heeft u van de gemeente nodig om te participeren?', is de keuze gemaakt om gebruik te maken van de Self-Determination Theory. Ook deze theorie heeft voldoende houvast geboden om een indeling te maken in de participatiemotivatie van de respondenten. Er is, voor zover bekend, niet eerder onderzoek gedaan, waar de theorie op deze vorm van motivatie van toepassing is geweest.

De doe-democratie vormt de context waarbinnen dit onderzoek wordt gedaan. Er zijn veel onderzoeken en nota's over doe-democratie voorhanden. Het begrip doe-democratie laat zich op dit moment nog lastig definiëren. Toch is het niet moeilijk de kenmerken van de doe-democratie te schetsen. Het begrip heeft echter nog geen vastomlijnde betekenis en dat is volgens sommigen precies de bedoeling. Voor het onderzoek is daarom gekozen voor één component van doe-democratie namelijk: 'actief burgerschap'. Actief burgerschap binnen de context van doe-democratie is een indicator die goed aansluit bij de sturings- en motivatietheorie. Empirisch is het begrip goed hanteerbaar gebleken.

Methode

De methodische keuze, die gemaakt is om de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden, heeft gaande het onderzoek zijn uitvoerbaarheid bewezen. De theorie heeft, vooral in het begin, een exploratief karakter. Gaande het onderzoek zijn, mede door de verkenning voor de casusselectie, de gehanteerde theoretische begrippen bepaald. Het is tijdens het onderzoek gebleken, dat de theoretische begrippen geen dagelijks gehanteerde begrippen zijn. Er wordt binnen de gemeente Barendrecht bijvoorbeeld formeel geen onderscheid gemaakt in sturingsstijlen. Door de theoretische kenmerken is het wel mogelijk gebleken de indeling te maken.

Er is voor dit onderzoek gekozen om kwalitatief onderzoek te doen. De empirische informatie is hoofdzakelijk door diepte-interviews verkregen. Naast het diepte-interview is gebruik gemaakt van een 'Self-Regulation Questionnaire' (SRQ). De SRQ- test biedt meer objectiviteit bij het vinden van de 'intinsieke motivatie' van de respondent. De combinatie van beide onderzoeksvormen heeft de analyse verrijkt. De onderzoeksdata is in een analysematrix verwerkt en beoordeelt op: de mate waarin de data overeenkomt met de in het conceptueel model geschetste hypothese. De afwijkingen in het veronderstelde model zijn met behulp van de verzameltabel van de analysematrix onderzocht.

Resultaten

De resultaten van het onderzoek laten zien, dat er afwijkingen zijn tussen de definitie van de gehanteerde begrippen in het conceptueel model en de empirie. De casussen Velerlei en Greensparade voldoen niet voldoende aan de criteria van respectievelijk, faciliteren en coproductie. De motivatietyperingen, in relatie tot de sturing en het verwachte actief burgerschap, komen niet allemaal overeen met de aanname. Zo scoort de respondent van Buurtpreventie bijvoorbeeld niet hoog op actief burgerschap maar valt wel in de categorie 'integrated regulation'.

Beide casussen die voortkomen uit de sturingstijl coproductie, leiden niet tot een hoge score op actief burgerschap. De afwijking tussen aanname en empirie is terug te zien en te verklaren met behulp van gedetailleerde informatie in de analysematrix.

Over het algemeen is de sturing die de gemeente Barendrecht toepast, top-down georiënteerd. Dat geldt voor alle sturingstijlen. Dit betekent niet dat deze oriëntatie door alle respondenten als onprettig is ervaren. Binnen de casussen Buurtpreventie en BIZ Centrum Barendrecht wordt de top-down oriëntatie als zakelijk en professioneel ervaren.

Vervolgonderzoek

In dit onderzoek is getracht vanuit een invalshoek, die nog niet vaak is toegepast, naar sturing, participatiemotivatie en doe-democratie te kijken. Het onderzoek heeft in een aantal casussen relaties kunnen leggen, die meer inzicht geven in de casuïstiek van Barendrecht. Hierdoor is het effect van sturing op nieuwe initiatieven beter in te schatten. Met vervolgonderzoek in andere gemeenten zou de theorie verder kunnen worden getoetst en verfijnd. Het verder doorontwikkelen en testen van de 'SRQ-test leefomgeving' zou de test, als meetinstrument geschikt kunnen maken voor een bredere inzet bij participatievraagstukken.

Het ontbreekt de binnen de Nederlandse literatuur aan onderzoek naar het doorkruisend effect van de doe-democratie en de representatieve democratie. Doe-democratie ontstaat mede vanuit eigen motivatie en de wil om publieke taken op te pakken. Er zijn echter voldoende burgers en sociaal ondernemers die bepaalde taken van de overheid willen overnemen, maar daarbij bang zijn voor aansprakelijkheid bij het opdoemen van problemen. De vraag voor vervolgonderzoek kan luiden: 'hoe legitiem is de doe-democratie?'.

Literatuurlijst

- Bakker, J., Denters, S., Klok, p., & Vrieling, M. (2012). 'Citizens' initiatives; how local governments fill their facilitative role. *Local Government Studies* , 395-414.
- Barendrecht, G. (2014). *Collegeprogramma 2014-2018*. Barendrecht: Gemeente Barendrecht.
- Barendrecht. (2012). *Buurt Bestuurt Barendrecht*. Opgeroepen op maart 28, 2015, van Buurt Bestuurt Barendrecht: http://www.barendrecht.nl/buurtbestuurt/homepage_44383/
- Bekkers, V. (2007). *Beleid in Beweging*. Boom Lemma.
- Bekkers, V., Dijkstra, G., Edwards, A., & Fenger, M. (2007). *Governance and the democratic Deficit*. Cornwall: Ashgate.
- Berge, M. v. (Regisseur). (2014). *De brief van de burgemeester* [Documentaire].
- Berlo, D. v. (2013). Humberto's paradox. *Bestuurskunde* , 44-54.
- Bochove, M., Tonkens, E., & Verplanke, L. (2014). *Kunnen we we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten*. Amsterdam: Platform 31.
- Boer, N., Diepen, A., & Meijs, L. (2013). *Swingen met lokale kracht. Overheden en de netwerksamenleving*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijk Ontwikkeling.
- Boutellier, H. (2015). *Lokaal bestuur in een improvisatiemaatschappij*. Den Haag : Boom Lemma uitgevers.
- Bovens, M., t'Hart, P., Twist, v., & Rosenthal, U. (2001). *Openbaarbestuur. Beleid, organisatie en politiek*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Braster, J. (2000). *De kern van de casestudy's*. Assen: Van Gorcum.
- Broeck, A. V., Vansteenkiste, M., Witte, H. d., Lens, W., & Andriessen, M. (2009). De Zelf-Determinatie Theorie: kwalitatief goed motiveren op de werkvloer. *Gedrag & Organisatie* , 316-335.
- Bruijn, d. H. (2013). Kroniek: bespreking van 'Vertrouwen in burgers'. *Bestuurskunde* , 69.
- Bruins, A., & Regter, G. (2008). *Sociaal ondernemerschap. Verkennend onderzoek naar kenmerken van sociaal ondernemers*. Zoetermeer: EIM.
- BZK, M. v. (2013). *De Doe-democratie. Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties.
- BZK, M. v. (2009). *Manifest verantwoordelijk burgerschap*. Den Haag: Ministerie van BZK.
- Deci, E., & Ryan, R. (2004). *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester: The University of Rochester Press.

- Denters, S., Tonkes, E., Verhoeven, I., & Bakker, J. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Platform 31.
- Dijk, A. v. (2013). *De digitale kloof wordt dieper*. Den Haag/Amsterdam: SQM en Infodrome @ United Knowledge.
- Divosa. (2014). *Samenhang drie decentralisaties*. Opgeroepen op oktober 25, 2014, van <http://www.divosa.nl/dossiers/samenhang-3-decentralisaties>
- Eijk, C., & Steen, T. (2013). Waarom burgers coproductent willen zijn. *Bestuurskunde*, 72-81.
- Eikelenboom, W. (sd). *Twijnstra en Gudde*. Opgeroepen op oktober 26, 2014, van Twijnstra enGudde: www.twynstragudde.nl/sites/default/files/content/blog/leren_vanuit_motivatatie_volgens_de_sdt.pdf
- Forum. (2013). *Expeditie Burger: Een ontdekkingsstocht naar naar nieuw burgerschap*. Utrecht: Forum Instituut voor Multiculturele Vraagstukken.
- Frissen, P. (2014, 11 17). De terugtocht van de overheid. Den Haag: Prodemos.
- Gagné, M., & Deci, E. (2005). Self-determination theory and work. In *Journal of Organizational Behavior* (pp. 331–362). John Wiley & Sons, Ltd.
- Graaf, L. d., Ostaaijen, J. v., & Hendriks, P. (2010). *Noties voor participatienota's*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties.
- Greensparade, s. (2015). Opgeroepen op april 2, 2015, van Greensparade: <http://greensparade.nl>
- Hajer, M., Tatenhove, J. v., & Laurent, C. (2004). *Nieuwe vormen van Governance*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Hendriks, F. (2006). *Vitale democratie: theorie van democratie in actie*. Amsterdam: Amsterdam University press.
- Hendriks, F., & Wijdeven, T.v.d. (2014). *Loshouden en meemaken over samenredzaamheid en overheidsparticipatie*. Amsterdam: Platform 31.
- Hendrikson, R. (2015). winkelcentrumbarendrecht.nl/biz-barendrecht. Opgeroepen op april 1, 2015, van winkelcentrumbarendrecht.nl: <http://www.winkelcentrumbarendrecht.nl/biz-barendrecht>
- Houten, M. v., & Winsemius, A. (2010). *Participatie ontward*. MOVISIE, kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling.
- Houwelingen, P. v., Boele, A., & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Hurenkamp, M., Tonkens, E., & Duyvendak, J. (2006). *Wat burgers bezielt*. Amsterdam: Universiteit Amsterdam & Nicis Kenniscentrum Grote Steden.
- Jong, J. d., Litjens, B., & Pröpper, I. (2013). *De doe-democratienaar nieuwe verhouding*. Vught: Partners+Pröpper.

- Kijk-op-Welzijn, S. (2015). *Buurtpreventie Barendrecht*. Opgeroepen op maart 29, 2015, van Buurtpreventie Barendrecht: <http://www.buurtpreventiebarendrecht.nl/>
- Klijn, E.H., Steijn, B., & Edelenbos, J. (2010). The impact of network management on outcomes in governance networks. *Public administration Vol. 88 No. 4*, 1063-1082.
- Koppenjan, J., & Klijn, E.-H. (2004). *Managing uncertainties in networks*. Abdingdon; Nwe York: Routledge.
- Korsten, A., & Goede, P. d. (2006). *Vertrouwen in overheidsbestuur. De theorie van Putnam over sociaal capitaal*.
- Kruiter. (2010). *Mild Despotisme. Democratie en verzorgingsstaat door de ogen van Alexis de Tocqueville*. Amsterdam: Van Genneep.
- Kruiter, A., & Peeters, R. (2014). *Nieuwe financieringsvormen voor publieke waarde*. Den Haag: NSOB.
- Kruiter, A.J., & Zwaard, W. (2014). *Dit is onze zaak. Over eigenaarschap in het publieke domein*. Den Haag: RMO.
- Kusurkar, R. (2012). *Motivation in medical students*. Utrecht: Utrecht University Repository.
- Locke, E., & Latham, G. (2006). New Directions in Goal-Setting. *Current directions in psychological science*, 265-268.
- Maat, J. v., & Veldhuysen. (2011). *Actief Burgerschap. een overzicht van interventies*. Utrecht: Movisie.
- Montfoort, C. v., Michiels, A., & Dooren, W. v. (2013). Stille ideologie in beleid en bestuur. *Bestuurskunde*, 4.
- Oenen, G. (2011). *Nu even niet, over de interpassieve samenleving*. Amsterdam: van Genneep.
- Oude Vrielink, M., Verhoeven, I., & Wijdeven, T. v. d. (2013). Meedoen met de overheid? Over de stille beleidspraktijk van de doe-democratie. *Bestuurskunde*, 13-22.
- Peeters, R., Schulz, M., Twist, M., & Steen, M. (2011). *Beweging bestendigen. Over de dynamica van overheidssturing in het rizoom*. Den Haag: NSOB.
- Perquin, S. (2012). *Moestuin Rijk*. Opgeroepen op 3 31, 2015, van Moestuin Rijk: http://www.moestuinrijk.woelmuis.nl/Moestuinrijk/Over_de_moestuin.html
- Plasterk, R. (2014, 12 16). Het Nederlandse stelsel is niet ziek. Den Haag: Prodemos.
- Poll, W. v. (2011, 09 23). Tocqueville en de triomf van het milde despotisme. *Trouw, de verdieping*.
- Rijksoverheid. (2015). *Overvallen, straatroof en inbraak*. Opgeroepen op april 2, 2015, van Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/overvallen-straatroof-en-inbraak/bedrijveninvesteringzone>

- Rob. (2012). *Loslaten in vertrouwen. Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt en samenleving*. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur.
- Rob. (2010). *Vertrouwen op democratie*. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur.
- Rooy, P. d. (2014, oktober 20). De doe-democratie door de ogen van een historicus. *De moederwetenschap*. Den Haag: Prodemos.
- Ryan, R. M., & Deci, E. I. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 54-67.
- Schulz, M., Steen, M., & Twist, M. (2013). *De koopman als dominee*. Den Haag: Boom Lemma.
- Smaling, A. (2010). Constructivisme in soorten. *Kwalon 43, jaargang 15, nr. 1*, 20.
- Sools, A. (2012). *Narratief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Specker, J., & Hindriks, M. (2014). *Doen. Nieuwe vormen van democratie*. Den Haag: Hivos, ISS, Wrr.
- Steen, M. v., Hajer, M., Scherpenisse, J., Gerwen, O.-J. v., & Kruitwagen, S. (2014). *Leren door doen. Overheidsparticipatie in de energieke samenleving*. Den Haag: NSOB & PBL.
- Steen, v. M., Peeters, R., & Twist, v. M. (2010). *De boom en het rizoom. Overheidssturing in een Netwerksamenleving*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Steijn, B., & Groeneveld, S. (2009). *Strategisch HRM in de publieke sector*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Thiel, S. (2009). *Bestuurskundigonderzoek*. Bussum: Coutinho.
- Velerlei, S. (2015). *stichting Velerlei*. Opgeroepen op maart 29, 2015, van stichting Velerlei: <http://velerlei.org>
- Vliet, M. d. (2014, maart). *Overmorgen*. Opgeroepen op oktober 25, 2014, van <http://overmorgen.nl/blog/van-participatieladder-naar-motivatieladder/>
- Wijdeven, T. v.d. (2012). *Doe-democratie*. Delft: Eburon.
- Wijdeven, v.d. T., Hendriks, F., & Oude Vrielink, M. (2010). *Burgerschap in de Doedemocratie*. Nicis institute.
- Wilde, R. d. (2010). Voorbij burgerparticipatie. *Openbaar Bestuur*, 29-31.
- WRR. (2012). *Vertrouwen in Burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wubbe, R., & Breugel, A. (2013). *De aanpak van jeugdoverlast in de gemeente Barendrecht*.
- Zonderop, Y. (2010, augustus 10). De solidariteit is op. *De Groene Amsterdammer*.

Bijlagen

Bijlage A: Lijst met respondenten

Lijst met respondenten					
	Organisatie/initiatief	Contact-persoon	Rol binnen het initiatief	Website	Datum interview
1	Buurt Bestuurt	Sandra v.d. Wal	Deelnemer	http://www.barendrecht.nl/buurtbestuurt/	24-3-2015
2	Buurtpreventie	Jeannette Buitendijk	Deelnemer	http://www.buurtpreventiebarendrecht.nl/	16-4-2015
3	Stichting Velerlei	Gerda Pradun	Initiatiefnemer en oprichter	http://www.velerlei.org/	30-3-2015
4	Moestuin Rijk	Simon Perquin	Initiatiefnemer	www.moestuinrijk.woelmuis.nl/	8-4-2015
5	BIZ Middenbaan	Ad Vijfvinkel	Voorzitter	http://www.winkelcentrumbarendrecht.nl/biz-barendrecht	1-4-2015
6	Greensparade	Henk Ferdinandus	Initiatiefnemer	http://greensparade.nl/	30-3-2015

Bijlage B: Interviewhandleiding

<p>1. Introductie:</p> <ul style="list-style-type: none">• doel van het onderzoek• werkwijze tijdens het gesprek en tijdsduur• op gemak stellen van de respondent• verzoek tot het maken van geluidsopname• hoe wordt omgegaan met informatie.• Wil de respondent:<ul style="list-style-type: none">Anoniem blijven? ja/neeReageren op het interviewverslag? ja/neeEen exemplaar van het onderzoek? ja/nee
<p>2. Vragen/interview</p> <ul style="list-style-type: none">• Start met neutrale openingsvragen• Hoofdvragen subvragen in een natuurlijke volgorde• Lastige vragen in de loop van het interview en niet direct
<p>3. Afsluiting</p> <ul style="list-style-type: none">• Uitleg wat er met de gegevens van het interview gebeurt• Gelegenheid aan respondent te reageren op het interview• Bedanken voor de medewerking
<p>4. Interviewverslag</p> <p>Tijdens het interview maakt de onderzoeker aantekeningen, en indien er toestemming wordt gegeven een geluidsopname. Deze informatie wordt verwerkt in een interviewverslag. Het interviewverslag is geen letterlijk verslag maar een samenvatting van het interview.</p>

Bijlage C: Interviewvragen

	Vraag	Ondersteunende begrippen
Introductie	<p>1a) Kunt u vertellen over uw initiatief of project waarbinnen u participeert en hoe het is ontstaan?</p> <p>1b) Wat is uw rol daarin?</p>	<p>Eigen initiatief</p> <p>Bestaand initiatief</p> <p>Overheidsinitiatief</p>
Sturing	<p>2a) Heeft u hulp of ondersteuning nodig gehad bij het opzetten en en/of in stand houden van het initiatief?</p> <p>2b) Aan/van wie heeft u deze hulp of ondersteuning gevraagd/ontvangen? Kunt u een voorbeeld geven van de ondersteuning?</p> <p>2c) Wat vond u belangrijk bij de hulp of ondersteuning? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?</p> <p>2d) Welke rol zou de overheid naar uw mening moeten aannemen om maatschappelijke initiatieven te doen laten ontstaan? Welke waarden zijn daarbij belangrijk?</p> <p>2e) Is uw initiatief afhankelijk van middelen van de overheid zoals subsidie, vergunningen of medewerking?</p> <p>2f) Ervaart u de relatie met de overheid als gelijkwaardig? Is er sprake van wederzijds vertrouwen? Kunt u daarvan voorbeelden geven?</p>	<p>Hulp uit eigenkring</p> <p>Hulp van maatschappelijk middenveld</p> <p>Hulp van de overheid</p> <p>Waarden: Erkenning Waardering Begrip</p> <p>Stimuleren, Faciliteren en Coproduceren</p>
Motivatie	<p>3a) Welke aspecten zijn belangrijk voor uw motivatie om te participeren? Kunt u daarvan een voorbeeld geven?</p> <p>3b) Hoe belangrijk is het beloont te worden voor uw inspanning? In welke vorm? Kunt u daarvan voorbeelden geven?</p> <p>3c) Waarom is uw initiatief belangrijk voor u en welke problemen worden ermee opgelost?</p>	<p>Komen daar de drie behoeften Autonomie, Relatie en Competentie in voor.</p> <p>Beloning van buitenaf Beloning van binnenuit</p> <p>Intrinsiek of extrinsiek motief</p>
Doe-democratie	<p>4a) Vindt u dat maatschappelijke vragen door de overheid moeten worden opgepakt of heeft de samenleving daar zelf een taak?</p> <p>4b) Maakt u deel uit van sociale of professionele netwerken. Zo ja welke netwerken?</p> <p>4c) Maakt de overheid ook deel uit van deze netwerken en welke rol heeft de overheid in uw beleving?</p> <p>4d) In hoeverre is ondernemerschap van belang bij uw initiatief?</p>	<p>Legitimitetsvraag doe-democratie of representatieve democratie</p> <p>Belang voor de drie behoeften Autonomie, Relatie en Competentie.</p> <p>Sociaalondernemer Zelfbeheer</p>

Bijlage D: SRQ-O test, Verbondenheid met de leefomgeving en motivatie om te participeren

De Zelfregulering Vragenlijst Leefomgeving

Leefomgeving Zelfregulering Questionnaire (SRQ-O) (gebaseerd op SRQ-F). Deze vragenlijst gaat over de redenen waarom een persoon participeert in een bepaalde leefomgeving. De test stelt vier vragen over de wijze van verbondenheid met de leefomgeving, en geeft antwoorden die verwijzen naar externe sturing, geïntrojecteerde sturing, geïdentificeerde sturing, en intrinsieke motivatie. De vraag daarbij is: 'voelt u zich autonoom ten opzichte van de leefomgeving?'. De Schaal is: Verbondenheid met de leefomgeving en motivatie om te participeren. Deze vragenlijst bestaat uit vier vragen en elke vraag wordt gevolgd door een reeks van mogelijke antwoorden. Lees de eerste vraag, en overweeg dan elk antwoord. Geef aan met een kruis in welke mate u het eens of oneens bent met de stellingen aan de hand van de onderstaande 7-puntsschaal.

A. Waarom voelt u zich verbonden met uw (leef)omgeving?

1. Omdat verbondenheid met mijn omgeving mij het gevoel geeft dat ik er toe doe

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

2. Omdat ik van alle leuke en gekke momenten geniet als ik met mijn omgeving optrek

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

3. Omdat ik bang ben dat mijn omgeving het mij kwalijk neemt als ik niet participeer

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

4. Omdat ik me vrij voel en tevredenheid ervaar als ik participeer

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

5. Omdat ik me schuldig zou voelen als ik niet participeer

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

6. Omdat ik door te participeren echt kan genieten van het delen van emoties en speciale momenten

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

7. Omdat mijn omgeving van mij verlangt dat ik participeer

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

8. Omdat persoonlijke toewijding voor mijn omgeving erg belangrijk voor mij is.

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

B. Waarom besteed ik tijd aan mijn omgeving?

9. Omdat mijn omgeving het me kwalijk zou nemen als ik dat niet doet

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

10. Omdat het leuk is tijd doorbrengen met mijn omgeving

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

11. Omdat ik denk dat het is wat burgers en burens geacht worden te doen.

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

12. Omdat ik echt waarde hecht aan de tijd die ik doorbreng met mijn omgeving.

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

C. Waarom moet ik luisteren naar de problemen uit mijn omgeving, of naar wat mijn omgeving mij te vertellen heeft?

13. Omdat het interessant en bevredigend is samen lief en leed te kunnen delen op deze manier

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

14. Omdat ik me schuldig zou voelen als ik het niet deed.

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

15. Omdat mijn omgeving het waardeert en dat geeft me een goed gevoel

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

16. Omdat ik echt waarde hecht aan het beter leren kennen van mijn omgeving

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

D. Waarom moet ik mijn toezeggingen aan mijn omgeving nakomen?

17. Omdat ik ervan overtuigd ben dat het een belangrijke persoonlijke eigenschap is om beloften na te komen.

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

18. Omdat ik een slecht gevoel over mezelf zou hebben als ik het niet deed

Ze er oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Ze er eens
1	2	3	4	5	6	7

19. Omdat ik er echt van geniet als ik mijn beloften waarmaak

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

20. Omdat het de relatie met de omgeving op het spel zou zetten als ik niet betrouwbaar ben

Zeer oneens	Oneens	Beetje oneens	Niet oneens/eens	Beetje eens	Eens	Zeer eens
1	2	3	4	5	6	7

De score van de SRQ-O bepalen.

Om de score van deze test te kunnen bepalen moeten eerst de subvragen voor elk van de vierschalen: externe regelgeving, geïntrojecteerde regelgeving, geïdentificeerde regulatie, en intrinsieke motivatie worden bepaald. Dit wordt bepaald door het gemiddelde van de antwoorden op alle items van de vier schalen te bepalen. Hieronder staan de nummers van de subvragen die behoren bij de vier subschalen.

1. Externe regulatie: 3, 7, 9, 15, 20
2. Regulatie door introjectie: 1, 5, 11, 14, 18
3. Regulatie door identificatie: 4, 8, 12, 16, 17
4. Regulatie door integratie: 2, 6, 10, 13, 19

Bijlage E: Resultaten SRQ test

resultaten SRQ-O test, Zelfregulering Leefomgeving						
Externe regulatie						
	A	B	C	D	E	F
3	2	1	2	2	4	2
7	5	2	1	2	4	2
9	3	1	1	2	3	2
15	6	6	7	6	6	5
20	6	2	1	3	6	2
Totaal	22	12	12	15	23	13
regulatie door introjectie						
	A	B	C	D	E	F
1	5	2	5	6	6	6
5	6	4	1	2	4	2
11	6	6	1	5	5	4
14	5	4	1	2	3	2
18	6	4	2	3	5	5
Totaal	28	20	10	18	23	19
Regulatie door identificatie						
	A	B	C	D	E	F
4	6	6	5	5	6	6
8	6	2	6	5	5	5
12	6	3	5	6	5	5
16	6	5	6	7	5	6
17	7	6	7	5	6	6
Totaal	31	22	29	28	27	28
Regulatie door intergratie						
	A	B	C	D	E	F
2	6	5	5	6	6	6
6	6	4	6	6	5	6
10	6	6	5	6	6	6
13	6	5	7	6	5	4
19	5	5	7	5	5	6
Totaal	29	25	30	29	27	28

Regulatie typering			
	Initiatief	Respondent	Typering
A	Buurt Bestuurt	Sandra van der Wal	Regulatie door identificatie
B	Buurtpreventie	Jeannette Buitendijk	Regulatie door integratie
C	Stichting Velerlei	Gerda Pradun	Regulatie door integratie
D	Moestuin Rijk	Simon Perquin	Regulatie door integratie
E	BIZ Middenbaan	Ad Vijfvinkel	Regulatie door identificatie/ Regulatie door integratie
F	Stichting Greensparade	Henk Ferdinandus	Regulatie door identificatie/ Regulatie door integratie

Bijlage F: Analysematrix

Buurt Bestuurt	Indicator	Empirie	Score Hoog= 3 Matig=2 Laag=1
Sturing: Stimuleren	Burgerkracht komt voornamelijk tot wasdom als de overheid de initiatieven actief stimuleert en ondersteunt	Zonder stimulering van de gemeente was er geen Buurt Bestuurt en groeit het project niet. Zelfstandig verder gaan is al een keer mislukt	3
	Professional heeft een actieve rol bij het aanjagen maar laat realiseren van initiatieven aan anderen over	Het daadwerkelijk realiseren van activiteiten wordt gedaan door de deelnemers. De gemeente ondersteunt daarbij met middelen.	3
	Inzet van middelen zoals subsidies, vouchers, wijkbudget, prijsvraag, spreekuren, wijkoverleg, website, magazines, krantenberichten	De gemeente heeft het format bedacht, zit de overleggen voor, verzorgt de huisstijl en website en publiceert op de gemeente pagina van de weekkrant	3
	Veel contact tussen bewoners en professionals	Binnen het project wordt deel genomen door gemeente, politie en ander wijkprofessionals	3
	Top-down benadering van de overheid richting samenleving	Het project is onderdeel van gemeentelijk beleid. Er wordt politieke verantwoording afgelegd	3
Participatie motivatie respondent	SRQ-O test, Zelfregulering Leefomgeving	Regulatie door identificatie.	
	Autonomie van de respondent als representant van Buurt Bestuurt	Autonomie is laag. De groep heeft behoefte aan sturing van de gemeente.	1
	Competentie van de respondent als representant van Buurt Bestuurt	De competenties zijn aanwezig, maar worden niet ontsloten binnen de groep.	2
	Verbondenheid van de respondent als representant van Buurt Bestuurt	In- en externe verbondenheid is laag. De groep vindt dat zij intern verder moet groeien. Zij ervaren te weinig waardering van de gemeente. De verbondenheid met de doelstelling is hoog.	2
Actief burgerschap Vorming Doe- democratie	Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak	Participatie binnen de Buurt Bestuurt gaat verder maar is wel volgend aan de sturing van de gemeente. Dit is het gevolg van het gebrek aan autonomie	2
	Meebeslissen door simpelweg te doen	Buurt Bestuurt volgt de gemeente en onderneemt zelf weinig initiatief	1
	Burger tracht zonder tussenkomst van de overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen	De Buurt Bestuurt ontwikkelt zich steeds verder bij het zelf oplossen van problemen in de wijk, maar is daarover nog onzeker. Dit is het gevolg van slechte ontsluiting van de	2

		competenties en het gebrek aan autonomie.	
	Vorming van nieuwe netwerken en coalities	Deze vaardigheid wordt slecht ontwikkeld. Dit wordt veroorzaakt door het gebrek aan verbondenheid.	1
	Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving	Hierover wordt gesproken maar (nog) niet uitgevoerd. Dit wordt veroorzaakt door een gebrek aan autonomie en competentie.	2
	Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken	Hiervan is geen sprake binnen de Buurt Bestuurt	1
	Groei sociaalondernemers	Er ontwikkelen zich bij enkele deelnemers ideeën om op wijkniveau zorgdiensten te bieden. Voorbeeld: Valpreventie	2
	Groei zelfbeheer	Er is heerst een traditionele opvatting over de taken van de gemeente. Die moeten daar ook blijven.	1

Buurt Preventie	Indicator	Empirie	Score Hoog= 3 Middel=2 Laag=1
Sturing: Stimuleren	Burgerkracht komt voornamelijk tot wasdom als de overheid de initiatieven actief stimuleert en ondersteunt	Zonder stimulering van de gemeente was er geen Buurtpreventie. Als er geen ondersteuning is stopt het project	3
	Professional heeft een actieve rol bij het aanjagen, maar laat realiseren van initiatieven aan anderen over	De organisatie rond de activiteiten wordt door professionals gedaan. De deelnemers maken gebruik van een product en kunnen zo instappen.	3
	Inzet van middelen zoals subsidies, vouchers, wijkbudget, prijsvraag, spreekuren, wijkoverleg, website, magazines,krantenberichten	De gemeente heeft Buurtpreventie vormgegeven en draagt zorg voor de middelen zoals een ruimte en kleding en de communicatie.	3
	Veel contact tussen bewoners en professionals	Binnen het project nemen gemeente, politie deel. Er is regelmatig contact	3
	Top-down benadering van de overheid richting samenleving	Het project is onderdeel van gemeentelijk veiligheidsbeleid. Er wordt politieke verantwoording afgelegd	3
Participatie motivatie respondent	SRQ-O test, Zelfregulering Leefomgeving	Regulatie door integratie.	
	Autonomie	Autonomie is matig. De groep heeft behoefte aan sturing van de gemeente.	2
	Competentie	De competenties voor de activiteit zijn aanwezig , er is geen behoefte deze verder te ontplooiën.	2
	Verbondenheid	De verbondenheid met de gemeente en de doelstelling van het project is hoog, maar met de omgeving is de verbondenheid matig tot laag.	2
Actief burgerschap Vorming Doe- democratie	Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak	Participatie binnen de Buurtpreventie gaat niet verder dan de klassieke inspraak. De aanbod sturing zorgt voor consumentengedrag.	1
	Meebeslissen door simpelweg te doen	Buurtpreventie volgt de gemeente en onderneemt zelf geen initiatief	1
	Burger tracht zonder tussenkomst van de overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen	De Buurtpreventie ontwikkelt zich niet "het is wat het is". Dit is het gevolg van de matige autonomie en de lage verbondenheid met de omgeving.	1
	Vorming van nieuwe netwerken en coalities	Er vormen zich geen nieuwe coalities of netwerken. Samenwerking met de Wijkvereniging wordt gemeden.	1

	Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving	Door de fysieke verschijning en de doelstelling van de activiteit is er sprake van het overnemen van taken van de gemeente en politie	2
	Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken	Hiervan is geen sprake binnen Buurtpreventie	1
	Groei sociaalondernemers	Er zijn geen intenties tot sociaal ondernemerschap. Men vindt de organisatie een overheidstaak	1
	Groei zelfbeheer	Er is heerst een traditionele opvatting over de taken van de gemeente. Die moeten daar ook blijven.	1

St. Velerlei	Indicator	Empirie	Score Hoog= 3 Middel=2 Laag=1
Sturing: Faciliteren	Minder overheid leidt tot meer burgerkracht en zelfredzaamheid	Stichting Velerlei is ontstaan door ruimte die niet door de gemeente of andere instanties wordt ingevuld.	3
	Professional heeft een responsieve rol bij het ondersteunen van initiatieven	Velerlei ervaart weinig respons van de gemeente. Van faciliteren is nauwelijks sprake. Het gebrek aan een goede ruimte is het grootste probleem.	1
	Rol professional beperkt zich tot mogelijk maken van het initiatief en wegnemen van belemmeringen	Door het gebrek aan respons worden de belemmeringen niet door de gemeente weggenomen	1
	Het initiatief komt niet van de overheid	Het initiatief komt volledig van de initiatiefnemer	3
	Professional is terughoudend en neemt het initiatief niet over	Hiervan is zeker geen sprake. Er wordt eerder een te grote afstand ervaren.	1
	Er is op zijn minst contact tussen initiatiefnemer en professional.	De contacten met zowel de bestaande Welzijnsorganisatie als de gemeente zijn er maar worden als ongelijk ervaren	2
	Bottom-up benadering. Initiatieven ontstaan spontaan	Dit initiatief is volledig op eigen kracht ontstaan. De drijfveren van de initiatiefnemer komen voort uit een intrinsieke motivatie.	3
	Participatie motivatie respondent	SRQ-O test, Zelfregulering Leefomgeving	Regulatie door integratie
Autonomie		Stichting Velerlei draait volledig op eigen kracht en is daarmee zeer autonoom	3
Competentie		Het ontbreekt de initiatiefnemer aan de juiste competenties om de relatie met de gemeente en ander instellingen te verbeteren. Daarin tegen zijn de competenties voor de inhoudelijke doelstellingen aanwezig	2
Verbondenheid		Er is grote verbondenheid met de doelstelling en de samenleving. De verbondenheid met de gemeente en andere instanties ontbreekt	2
Actief burgerschap Vorming Doe- democratie			
	Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak	Stichting Velerlei participeert volledig in de samenleving gaat voorbij aan de klassieke inspraak	3
	Meebeslissen door simpelweg te doen	De activiteiten worden autonoom georganiseerd. Dit wordt niet ervaren als meebeslissen.	2
	Burger tracht zonder tussenkomst van de overheid oplossingen voor	De initiatiefnemer heeft een sterke verbondenheid voor de zwakkere in	3

	maatschappelijke kwesties tot stand brengen	de samenleving dat geeft de motivatie om daar iets voor te ondernemen	
	Vorming van nieuwe netwerken en coalities	Onbewust bouwt en verbind de initiatiefnemer partijen en coalities. Dit wordt mede veroorzaakt door de afwezige overheid	3
	Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving	Er is geen sprake van overdracht. Wel onderneemt Velerlei zorgtaken die onder het beleid van de overheid vallen.	2
	Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken	Stichting velerlei heeft de ambitie om mee te dingen maar het ontbreekt aan de juiste competenties	2
	Groei sociaalondernemers	De organisatie Velerlei vertoont kenmerken van sociaal ondernemerschap. Om daadwerkelijk te ondernemen ontbreken de juiste competenties	2
	Groei zelfbeheer	Er is sprake van zelfbeheer op binnen het sociale en culturele domein	3

Moestuin Rijk	Indicator	Empirie	Score Hoog= 3 Middel=2 Laag=1
Sturing: Faciliteren	Minder overheid leidt tot meer burgerkracht en zelfredzaamheid	Moestuin Rijk is volledig het initiatief van de burger	3
	Professional heeft een responsieve rol bij het ondersteunen van initiatieven	De gemeente heeft na een moeizame start, zeer goed gereageerd op het initiatief. In de beleving van de initiatiefnemer iets te veel omarmt.	3
	Rol professional beperkt zich tot mogelijk maken van het initiatief en wegnemen van belemmeringen	De gemeente heeft na de interventie van de wijkregisseur grond ter slechts beschikking gesteld en een contract op gemaakt.	3
	Het initiatief komt niet van de overheid	Het initiatief is volledig door de burger genomen	3
	Professional is terughoudend en neemt het initiatief niet over	Het initiatief is niet overgenomen wel heeft de gemeente het project bovenmatig veel genoemd als schoolvoorbeeld van participatie.	2
	Er is op zijn minst contact tussen initiatiefnemer en professional.	Er is goed marginaal contact tussen de initiatiefnemer en de gemeente	3
	Bottom-up benadering. Initiatieven ontstaan spontaan	Het initiatief is volledig door de burger genomen	3
	Participatie motivatie respondent	SRQ-O test, Zelfregulering Leefomgeving	Regulatie door integratie
Autonomie		De autonomie is groot en de initiatief nemer is zich daarvan bewust.	3
Competentie		De competenties van de initiatiefnemer sluiten volledig aan voor het behalen van de doelstelling van de Moestuin	3
Verbondenheid		De verbondenheid met de doelstelling en de omgeving is groot. De beperkte verbondenheid met de gemeente vormt geen probleem.	3
Actief burgerschap Vorming Doe- democratie			
	Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak	De moestuin gaat verder dan de klassieke inspraak	3
	Meebeslissen door simpelweg te doen	De beslissing voor het realiseren van de moestuin is genomen door de buurt. Bij het instemming verkrijgen van de gemeente was het slechts de hoe.	3
	Burger tracht zonder tussenkomst van de overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen	De tussenkomst van de overheid heeft geen rol gespeeld bij de totstandkoming. Wel bij het reduceren van het risico te moeten ontruimen.	3
	Vorming van nieuwe netwerken en	De moestuin heeft op het gebied	3

	coalities	van een duurzame samenleving nieuwe dwars verbanden in Barendrecht gecreëerd.	
	Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving	Er is geen sprake van overdracht van publieke taken. Wel heeft het de sociale samenhang in de buurt versterkt.	2
	Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken	De initiatiefnemer ziet de moestuin als vingeroefening voor grotere projecten waarbij zeker de uitdaging wordt gezocht om mee te dingen naar publieke taken	3
	Groei sociaalondernemers	Er is binnen het de moestuin geen sprake van sociaal ondernemerschap. De ambitie is er wel door versterkt	2
	Groei zelfbeheer	De buurt door de moestuin op fysieke en sociaal vlak aan zelfbeheer gaan doen. De aansturing daarvan komt voort uit de kerncompetentie van de initiatiefnemer	3

St. BIZ Baren-drecht	Indicator	Empirie	Score Hoog= 3 Middel=2 Laag=1
Sturing: Faciliteren	Scoren door samenspel	Stichting BIZ heeft door de samenwerking met de gemeente haar doelstellingen kunnen halen	3
	Actieve rol voor de professionals	De beleidsmedewerkers van de gemeente hebben zich actief ingezet om de regeling door te kunnen voeren	3
	Vergaande samenwerking tussen bewoners en instanties. Bevoegdheden zijn verschillend, maar agenda's, competenties en verantwoordelijkheden overlappen	De BIZ-samenwerking maakt gebruik van het mandaat van de gemeentelijke verordening en de uitvoeringskracht van de BIZ	3
	Instanties hebben zelf ook een belang bij het realiseren van het initiatief	De gemeente heeft er belang bij dat het winkelcentrum aantrekkelijk is en wordt beheerd door alle ondernemers. De BIZ is een goede gesprekspartner op diverse beleidsterreinen	3
	Het initiatief/plan is niet uitvoerbaar zonder samenwerking met partners	Zonder de medewerking van de gemeente of de ondernemers had het initiatief niet gerealiseerd kunnen worden	3
	Horizontale open benadering, ambtenaren en burgers beschouwen elkaar als gelijkwaardige partners	De open houding en gelijkwaardigheid wordt vooral op ambtelijk niveau ervaren. Politiek spelen er grotere belangen en daardoor wordt er niet altijd een open houding en gelijkwaardigheid ervaren	2
	Ruimte voor ideeën en luisteren creëert aanmoedigende en vertrouwde sfeer	De samenwerking schept ruimte voor ideeën. Het winkel gebied is inmiddels gezelliger door bloembakken en feestverlichting. Dit heeft het vertrouwen van de ondernemers doen toenemen.	3
	Sociale reflexiviteit door het inleven in de ander richt zich op het voorkomen van conflicten	Partijen realiseren zich dat de eigen logica niet altijd gevolgd kan worden. Bijvoorbeeld het rationeel beheer van de gemeente is meer vraaggericht geworden	3
	Participatie motivatie respondent	SRO-O test, Zelfregulering Leefomgeving	Regulatie door identificatie/ integratie
Autonomie		De autonomie van de BIZ is matig. Dit komt mede doordat het de vorm heeft van een stichting en daarmee gelijkwaardigheid heeft met de gemeente. Maar door samenwerking moet de stichting weer iets aan autonomie inleveren	2

	Competentie	De competentie van de BIZ is hoog en is gericht op de eigen praktijk	3
	Verbondenheid	De verbondenheid met de doelstellingen heeft moeten groeien maar is inmiddels op niveau matig. Politieke verbondenheid is zwak	2
Actief burgerschap	Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak	Participatie gaat verder dan de klassieke inspraak.	3
Vorming Doe-democratie	Meebeslissen door simpelweg te doen	Hiervan is geen sprake. De BIZ opereert in nauwe afstemming en samenwerking met de gemeente	1
	Burger tracht zonder tussenkomst van de overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen	Hiervan is geen sprake. De BIZ opereert in nauwe afstemming en samenwerking met de gemeente	1
	Vorming van nieuwe netwerken en coalities	De BIZ heeft op zich geen nieuwe netwerken voorgebracht.	1
	Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving	Met de invoering van de BIZ is er zeker sprake van een verschuiving van taken	3
	Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken	De BIZ-ondernemers blijven gericht op de eigen onderneming en ambiëren geen betaalde publieke taken	1
	Groei sociaalondernemers	Hiervan is geen sprake	1
	Groei zelfbeheer	Dit is met de invoering van de BIZ toegenomen	3

Greens- parade	Indicator	Empirie	Score Hoog= 3 Middel=2 Laag=1
Sturing: Faciliteren	Scoren door samenspel	Het is de initiatiefnemer als twee maal gelukt om samen het festival samen met de gemeente te realiseren. Inmiddels verloopt de samenwerking met het nieuwe college moeizaam	2
	Actieve rol voor de professionals	Door de terughoudende houding van het college is er geen actieve houding van de professionals van de gemeente	1
	Vergaande samenwerking tussen bewoners en instanties. Bevoegdheden zijn verschillend maar agenda's, competenties en verantwoordelijkheden overlappen	Het aandeel van de gemeente was naast een financiële bijdrage vooral het activeren van het netwerk van ondernemers en instellingen. Het creatieve (denk)werk werd geleverd door de initiatiefnemer.	3
	Instanties hebben zelf ook een belang bij het realiseren van het initiatief	De terugtrekkende beweging van de gemeente duidt op een afgenomen belang.	1
	Het initiatief/plan is niet uitvoerbaar zonder samenwerking met partners	Zonder samenwerking met de gemeente is het Greensparade festival niet uitvoerbaar in de bestaande vorm volgens de respondent	3
	Horizontale open benadering, ambtenaren en burgers beschouwen elkaar als gelijkwaardige partners	Er is op dit moment geen open en transparante houding tussen de ambtenaren en de initiatiefnemer	1
	Ruimte voor ideeën en luisteren creëert aanmoedigende en vertrouwde sfeer	Idem	
	Sociale reflexiviteit door het inleven in de ander richt zich op het voorkomen van conflicten	De terughoudende houding van de gemeente geeft geen blijk van sociale reflexiviteit. Zelfkennis bij de initiatiefnemer doet hem begrijpen om daar toch op te blijven investeren	2
	Participatie motivatie respondent	SRO-O test, Zelfregulering Leefomgeving	Regulatie door identificatie/ integratie
Autonomie		De autonomie van de initiatiefnemer komt voort uit het nastreven van idealen. Financieel is de initiatiefnemer sterk afhankelijk van de gemeente	2
Competentie		De initiatiefnemer heeft uitstekende competenties om te creëren en uit te voeren	3
Verbondenheid		De initiatiefnemer is sterk verbonden met de idealen	2

		waarvoor het initiatief staat. De verbondenheid met het gesloten christelijke maatschappelijke middenveld is sterk afgenomen door de terughoudendheid van de gemeente	
Actief burgerschap			
Vorming Doe-democratie	Participatie gaat verder dan meedenken en klassieke inspraak	Het initiatief daagt de gemeente uit om samen op diverse beleidsterreinen op te trekken. Economie, volksgezondheid, citymarketing en sociale cohesie	3
	Meebeslissen door simpelweg te doen	Het initiatief is een sterk concept maar afhankelijk van de medewerking van de gemeente. Simpelweg doen is niet mogelijk	1
	Burger tracht zonder tussenkomst van de overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen	Hiervan is geen sprake. Het Greensparade festival kan niet worden georganiseerd zonder afstemming en samenwerking met de gemeente	1
	Vorming van nieuwe netwerken en coalities	De Greensparade heeft voor een vergroting van het netwerk gezorgd. Echter is een deel van het netwerk niet beschikbaar als de gemeente niet meer achter het initiatief gaat staan	2
	Overdracht van publieke taken van overheid naar samenleving	Er is geen sprake van een verschuiving van publieke taken	1
	Burger wil meedingen naar het verrichten van betaalde publieke taken	De Greensparade beoogt met het initiatief geen ambities voor betaalde publieke taken	1
	Groei sociaalondernemers	De Greensparade heeft sterke kenmerken van een sociale onderneming	3
	Groei zelfbeheer	Hiervan is geen sprake	1